

Κανόνες
κατασκευής
τῆς ἑλληνικῆς
λέξεως

Τὸ καταπληκτικὸ
φάσμα σημασιῶν
τοῦ γράμματος «Γ»

Η ΓΕΡΟΝΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Αθήνα
Τηλέφωνα: 32.23.957 ή 98.41.655

Τα γραφεία του Περιοδικού
λειτουργούν πρωινές ώρες
9.30-13.30, καθημερινά.

Ίδιοκτήτης — Εκδότης —
Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

Αχιλλέως-Μουσών 51,
Π. Φάληρο

Φωτοστοιχειοθεσία: "Αιελίε:
Ν. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ."
Μάγερ 11, Αθήνα, Τηλ. 5221792

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία:
"ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ."
Καλλιδρόμου 1θ
Μπουρνάζι-Τηλ. 5726819

Τιμή τεύχ. δρχ. 230
Ετήσια συνδρομή δρχ. 1.500
— Οργανισμών δρχ. 4.000
— Φοιτητών δρχ. 1.500
— Εξωτερικού δολ. 50

Διαφημίσεις δεν δημοσιεύονται.
Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
αρθρών του ΔΑΥΛΟΥ υπό τὸν
ὄρον ὅτι θὰ ἀναφέρεται ρητὰ ἡ
πηγὴ τους

"Όλες οἱ συντργασίες, τὰ βιβλία
καὶ τὰ ταχυδρομικὰ ἐμβάσματα
στὴ διευθύνση:
Δημήτρης Λάμπρου, Μουσών 51—
17562 Παλαιὸ Φάληρο, Αθήνα

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς
ποῦ ἀλλάζουν διευθύνση, νὰ τὸ
γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 4276:

"Αχ Ἑλλάδα, Ἑλλάδα...

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 4277:

Ἡ Δύση δὲν θὰ φθάσῃ τὴν ἑλληνικὴ σκέψη
ENOCH POWELL

ΣΕΛΙΣ 4279:

Ἡ «κατασκευὴ» τῆς λέξεως στὰ Μουσεία Λόγων
ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4303:

Ἡ γεροντοκρατία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚΟΡΕΝΤΖΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4313:

Ἐπιλογὴ ἐπιστολῶν ἀναγνωστῶν
ΣΠ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ, Η. ΓΑΖΗΣ, Γ. ΔΕΠΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4317:

Δεινίας ἐκρηγνύμενος
ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4323:

Ἡ ἀλληγορία τῆς Ἀργοναυτικῆς Ἐκστρατείας
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΑΝΑΣ

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΠΟΙΗΣΗ:

Ἑλλή Νεζερίτη, Μαρία Θεωνᾶ, Ν. Κεχαγιάς-
Ναίθωνας, Μίμης Ἐλευθεριάδης.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ:

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ: σ. 4301 • ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ: σ.
4311 • ΔΙΗΓΗΜΑ: σ. 4327 • ΚΙΝΗΣΗ ΙΔΕΩΝ:
σ. 4333.

“Αχ, Ἑλλάδα, Ἑλλάδα...”

Δέν μπορούμε νά εἶμαστε σωβινιστές, ὅχι τόσο γιατί ἡ Ἑλλάδα σάν ἱστορική ὀντότητα ἢ ὑπόδειγμα πολιτισμοῦ θά ὑπερβάζετο πράγματι καί θά ὑπετιμᾶτο, ἂν ἐξωμοιώνετο μέ τὸ «ἔθνος» —μέ οἰοδήποτε ἄλλο ἔθνος—, ἀλλά γιατί τὸ «Ἑλληνικό», ἡ Ἑλληνικότητα, ἡ Ἑλληνική ἀντίληψη περὶ ζωῆς καί περὶ κόσμου, ὄντας ἐναρμονισμένη πρὸς τὸ συμπαντικό γίνεσθαι (καί στήν ἱστορική, καί στή φιλοσοφική της φανέρωση) στοιχειοθετεῖται ἀπὸ ἀλήθειες καθολικοῦ κύρους καί παγκόσμιας ἰσχύος —καί συνεπῶς οἰκουμενικῆς ἐμβέλειας. Ἑλληνας σημαίνει οἰκουμενικός ἄνθρωπος (προσοχή: ὄχι διεθνιστής, γιατί ὁ τελευταῖος αὐτός τύπος ἀνθρώπου, φύσει ἔσφυκτικά τὴν διάνοια τοῦ ἀνθρώπου, ρήγμα πού διὰ μέσου αὐτοῦ ἐπέτρεψε στὰ μάτια τῆς ψυχῆς τοῦ ἀλαλου καί φοβισμένου αὐτοῦ πλάσματος νά δῇ γιὰ πρώτη φορά ἔλλογα τὴν ἄμορφη πραγματικότητα, νά τὴν ὑποτάξῃ καί κατατάξῃ στὴ σκέψη του, νά τὴν ταξινομήσῃ — ἀναλυτικά καί συνθετικά, νά τῆς δώσῃ ἐννοιολογική **μορφὴ** καί νά ἀρχίσῃ ἔτσι τὴν κατάκτησή της, ξεφεύγοντας παράλληλα ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη μοῖρα του, τὴ μοῖρα τῆς ἄγνοιας-φόβου (εἶναι ταυτόσημες οἱ δύο αὐτὲς ἐννοιες...)).

Τὸ συγκλονιστικό αὐτὸ ρηγματικό συμβᾶν λέγεται Λόγος· καί ὁ τόπος ὅπου συντελέσθηκε λέγεται Ἑλλάδα. Μᾶς ἔχουν πιπιλίσει τὰ μυαλὰ ἐπὶ χιλιάδες χρόνια, διδάσκοντάς μας μιὰ «ἱστορία» καί ἐμποτίζοντάς μας μέ μιὰ «ἰδεολογία», πού σύνθλιβει καί ἀποκρύπτει τὸ οὐσιαστικό, τὸ προσδιοριστικό καί τὸ πρωτογενές, γιὰ νά προσδώσῃ διαστάσεις ἀνυπάρκτου γίγαντος στὸ ἐξ-ουσιαστικό, στὸ ἀπροσδιόριστο, στὸ ὑποπροϊὸν τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας. Ἕνας ἐκφυλιστικός καί καταπιεστικός καλπασμός σύρει τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὸ τάρταρο τοῦ ψεύδους, τῆς ἐξουσιαστικῆς σκοποθεσίας τῶν προκατα-

σκευασμένων θεωριῶν καί δογμάτων, τῆς συγχύσεως φρενῶν καί συμβάντων, τῆς ὑπερπροβολῆς τοῦ ἀσήμαντου καί τῆς ἀμαυρώσεως τοῦ λαμπροῦ, τοῦ σπουδαίου καί τοῦ ἀληθινοῦ. Κάποιες γεωλογικὲς ἢ μετεωρολογικὲς καταστροφές τοῦ ἀπώτερου παρελθόντος δικαιολογοῦν κάπως, ἀλλὰ ὄχι ἐπαρκῶς, τὸν ἐκφυλισμὸ καί τὴν παρακμὴ τῆς διανοητικῆς διαύγειας τοῦ «ἱστορικοῦ ἀνθρώπου». Γιατὶ ὑπάρχουν κάποια ὀδηγητικά ἡνία τοῦ καταπιεστικοῦ καλπασμοῦ, ἡνία πού βρίσκονται στὰ χέρια κάποιων πού ἀγωνίζονται ἀκούραστα νά ἐξαλείψουν ὅ,τι τὸ ρηγματικό συμβᾶν δώρησε στὸ ἀνθρώπινο εἶδος, τὸ Λόγο, τὴ Γνώση, γιὰ νά ἐπ-αν-εγ-καθ-ιδρῶνουν ἐκάστοτε τὸ καθεστῶς τῆς ἄγνοιας, ἄρα τοῦ φόβου (τοῦ μεταφυσικοῦ, τοῦ πολιτικοῦ καί τοῦ οἰκονομικοῦ φόβου)· τοῦ φόβου, τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ γεννήτορος καί πατρὸς τῆς Ἑξ-ουσίας.

Ψάχνοντας γιὰ νά ἀνακαλύψουμε τὴ χαμένη Ἑλλάδα, τὴν ἀτόφθα καί πραγματική Ἑλλάδα, κάτω ἀπὸ τὸν τεράστιο σωρὸ τοῦ ψεύδους, τῆς παραχαράξεως, τῆς διαστρεβλώσεως, τῆς συκοφαντήσεως, τῶν καταστρεπτικῶν συνεπειῶν τοῦ προαιώνιου καί ἀνηλεοῦς ἱστορικοῦ διωγμοῦ τῆς, κάτω ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὴν ἔχουν καταγωνιάσει, σταματοῦμε κάποιες στιγμὲς καμάτου, κυττάζουμε γύρω μας τὰ ἀγνώριστα ἐρείπια πού τῆς ἔχουν ἀπομείνει κι ἀναστενάζουμε πικρά —ναί! Ἀναστενάζουμε ὄχι γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ὄχι γιὰ μᾶς, ὄχι κἂν γιὰ τὸν πολιτισμό. Ἀναστενάζουμε, γιὰ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, τὸ ἀβέβαιο, ἄλογο, ἀνασφαλές, σχεδὸν ἀγλωσσο, ἀγχῶδες, ἀνδραποδῶδες κι ἀξιοθρήνητο αὐτὸ πλάσμα, τὸ τραγικὸ αὐτὸ ἱστορικὸ ὑποπροϊὸν τῆς ἄγνοιας καί τοῦ φόβου. Καί καταλαβαίνουμε πόση ἀλήθεια κρύβει ἡ γνωστὴ πρόσφατη ἀφοριστικὴ δήλωση τοῦ Ἀγγλοῦ σοφοῦ, πού μέ μιὰ ἀπλὴ φράση προσδιώρισε τόσο καίρια τὴν τραγικότητα τῆς ἀνθρώπινης ἱστορικῆς πορείας: «Ἄν δὲν εἶχε δολοφονηθῇ ἡ Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ δισχίλια χρόνια, σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα θά βρισκότανε 5.000 χρόνια μπροστὰ ἀπὸ τὸ σημεῖο πού βρίσκεται τώρα».

Δ.Ι.Α.

ENOCH POWELL

‘Ο Δυτικός Ἴνθρωπος ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει νὰ φθάσει τὴν Ἑλληνικὴ σκέψη καὶ γλῶσσα

Τὸ ἄρθρο πού ἀκολουθεῖ ἔχει εἰδικά παραχωρήσει ὁ κ. Enoch Powell, γιὰ νὰ δημοσιευθῇ στὸν «Δαυλό».

‘Ο κ. Enoch Powell γεννήθηκε στὸ Birmingham τὸ 1912. Ἐφοίτησε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cambridge (Trinity College). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Sydney κατὰ τὴν περίοδο 1937-39. Ἐπὶ 37 χρόνια (1950-87) ἐξελέγετο βουλευτής. Διετέλεσε ὑπουργὸς σὲ διαδοχικὲς κυβερνήσεις (1955-57, 1957-58, 1960-63). Πολυσυζητημένη προσωπικότης, λόγῳ τῶν θέσεων πού ἔλαβε ἔναντι τῶν μεταναστῶν, τῆς συμμετοχῆς τῆς Βρεταννίας στὴν Ε.Ο.Κ., τοῦ προβλήματος τῆς Β. Ἰρλανδίας καὶ πῶς πρόσφατα ἔναντι τοῦ προβλήματος τῆς πυρηνικῆς ἀπειλῆς, δὲν παύει νὰ θεωρεῖται ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους πολιτικούς ἄνδρες τῆς Βρετανίας κατὰ τὴν μεταπολεμικὴ περίοδο. Μεταξὺ τῶν βιβλίων πού ἔχει κατὰ καιροὺς συγγράψει εἶναι καὶ τὰ ἀκόλουθα: *A lexicon to Herodotus* (1938), *The History of Herodotus* (1939), *Thucydides Historia* (1942), *A nation not afraid* (1965), *Freedom and Reality* (1969), *A nation or no nation* (1978).

Συμπεριλαμβάνω τὸν ἑαυτό μου μεταξὺ τῶν εὐτυχεστάτων ἀνθρώπων. Εἶχα τὴν ἀνεκτίμητη εὐτυχία νὰ σπουδάσω σὲ μιὰ Σχολή, στὴν ὁποία ἡ Λατινικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δὲν ἐδιδάσκοντο ἀπλῶς, ἀλλὰ ἐδιδάσκοντο μὲ ἑξοχο τρόπο. Ἐν τούτοις, δὲν ὀφείλεται στὴν ἐπήρεια τῆς ἀγαθῆς μου αὐτῆς τύχης τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ ἀπόλυτη πεποίθηση διαβεβαιῶνω, ὅτι, ἂν δὲν συνεχισθοῦν σθεναρῶς οἱ κλασσικὲς σπουδὲς στὰ Γυμνάσια καὶ τὰ Πανεπιστήμιά μας, ὁ πολιτισμὸς στὴ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ εἶναι καταδικασμένος νὰ συρρικνωθῇ καὶ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ βαρβαρότητα.

Τὰ ἐντυπωσιακὰ νέα πεδία γνώσεως πού ἀνοίξε ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ οἱ οἰκονομικὲς συνέπειες τῶν ἀνακαλύψεων αὐτῶν μᾶς ἔχουν ὀδηγήσει πολὺ κοντὰ στὸ νὰ ἀπαρνηθοῦμε τὴν περὶ παιδείας καὶ πολιτισμοῦ κατανόησή μας καὶ ἀντίληψή μας. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς παιδείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ δὲν συνίσταται στὴν «ποσοτικὴ» πρόσθεση γνώσεων καὶ κάλλους στὰ ὑπάρχοντα: Συνίσταται στὴ διάσωση τοῦ συνόλου τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιτευγμάτων καὶ στὴν ἀκέραιη μεταβίβασή τους στὶς ἐπερχόμενες γενεές. Διαφορετικὰ εἴμεθα πράγματι δυστυχεῖς· διότι μὲ τὴ διαδοχὴ τῶν γενεῶν θὰ λησμονήσωμε καὶ θὰ ἀπολέσωμε τὰ περισσότερα ἀπ’ ὅσα κατακτήσαμε καὶ δημιουργήσαμε. Ἡ κοινωνία μας θὰ φαινόταν καταδικασμένη νὰ περιστρέφῃ ἓνα μαγανοπήγαδο ἀγωνιζόμενη αἰωνίως γιὰ τὸ τίποτα.

Μὴν παρεξηγήσετε αὐτὰ πού ἐννοῶ λέγοντας «διάσωση» καὶ «μεταβίβαση». Δὲν ἐννοῶ κάποια μηχανικὴ διαδικασία, πού δὲν ἀπαιτεῖ νοητικὴ καὶ πνευματικὴ ἐνέργεια. Δὲν μπορεῖ νὰ διασωθῇ καὶ ἐπανακατακτηθῇ οὔτε ἓνα μέρος τῆς ἀνθρώπινης κληρονομίᾳς μὲ ἄλλο τρόπο, παρεκτός ἂν οἱ κληρονόμοι τὸ κάνουν ἐντελῶς δικό τους, τὸ ὀρίζουν μὲ τοὺς δικούς τους ὅρους καὶ μὲ τὶς λέξεις-ἐννοιες τῆς ἐποχῆς τους καὶ ταυτόχρονα προσθέτουν σ’ αὐτὸ κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους.

Ἐπιτρέψτε μου μιὰ διασαφήνιση. Τὸ ἀθάνατο θαῦμα τῆς Ἰλιάδας ἀποτελεῖ μέρος τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δωρεᾶς τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου.

Διασώθηκε καὶ μεταβιβάσθηκε διαδοχικὰ στοὺς ἐπερχόμενους ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν χιλιετίες, παρὰ τὶς ἀμέτρητες περιπέτειες τῆς ἱστορίας. Γιὰ νὰ τὸ ξανακατακτήσῃ κανεὶς τώρα, γιὰ νὰ τὸ ἀνοίξῃ καὶ νὰ τὸ διαβάσῃ σήμερα (πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο μὲ τὸ πρωτότυπο ὁμηρικὸ κείμενο), πρέπει νὰ γίνῃ γνώστης πληθώρας ζητημάτων, ποὺ πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς δὲν εἶχαν τεθῇ οὔτε κατανοηθῇ: τῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἀρχαιολογίας, τῶν προόδων τῆς φιλολογικῆς ἐπιστῆμης, τῆς ἀναπτύξεως τῆς πειθαρχίας τῆς κρίσεως, ποὺ μᾶς καθιστοῦν ἱκανοὺς καὶ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ βροῦμε τὸν δικό μας δρόμο γιὰ νὰ τὸ κατανοήσουμε καὶ νὰ τὸ κατακτήσουμε. Κάθε σχολικὴ ὁμάδα ποὺ ξαναρχίζει νὰ ἐρμηνεύῃ τὸ κείμενο αὐτὸ ποὺ ἐκατομμύρια ἄλλες εἶχαν ἐρμηνεύσει προηγουμένως, βρίσκεται μπροστὰ σὲ μιὰ νέα καὶ προκλητικὴ προσπάθεια, ποὺ οὐδέποτε προηγουμένως εἶχε ἐπιχειρηθῇ, ἀκόμη κι ἂν, ἅς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ πῶ, ὁ διδάσκων διαθέτῃ τὴν διορατικότητα μιᾶς πείρας 50 ἐτῶν. Ὁ Τζὼν Μίλτον φιλοδοξοῦσε ν' ἀφήσῃ ἓνα ἔργο, ποὺ «οἱ ἄνθρωποι δὲν θ' ἄφηναν ἐκούσια νὰ πεθάνῃ». Καὶ ἐμεῖς τὸ κρατοῦμε ζωντανό ἐμφυσώντας σ' αὐτὸ τὴ δική μας πνοή.

Ἐχει πρὸ πολλοῦ παρέλθει ἡ ἐποχὴ ποὺ ὁ πεπαιδευμένος ἄνθρωπος ἦταν συγχρόνως κάτοχος τῆς ἐπιστημονικῆς, μαθηματικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς κλασσικῆς κληρονομίης τῆς Εὐρώπης. Μόνο μιὰ μικρὴ μειοψηφία νέων καὶ νεανίδων μπορεῖ ἀκόμη νὰ ἔχῃ τὴν εὐτυχία νὰ εἶναι ἐγκρατὴς τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς. Λέγοντας αὐτό, δὲν ἐπιδιώκω νὰ ὑποτιμῶ οὔτε τὶς σπουδὲς οὔτε τοὺς σημερινοὺς διδάσκοντες. Αὐτὸ ποὺ θέλω νὰ εἰπῶ εἶναι, ὅτι μιὰ Σχολὴ ποὺ δὲν προσφέρει κλασσικὴ μόρφωση, εἶναι ἀκρωτηριασμένη ὅσο καὶ μιὰ Σχολὴ ποὺ δὲν προσφέρει μαθηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μόρφωση. Ἡ ἀπουσία τῆς μὲν πτωχύνει τὶς ἄλλες· γιατί μιὰ Σχολὴ ἀποτελεῖ ἓνα μικρόκοσμο τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία συμπεριλαμβάνεται. Οἱ διαφορὲς κλίσεων, χαρισμάτων, πνευματικῆς ὑποδομῆς, φιλοδοξιῶν ποὺ σημειώνονται στὴν εὐρύτερη κοινωνία, ὑπάρχουν ἐξ ἴσου καὶ στὴ μικρὴ κοινωνία τῆς Σχολῆς, καὶ μάλιστα σὲ μεγαλύτερη ἔνταση λόγω τῆς ζωρότητας καὶ τοῦ πάθους τῆς νεολαίας, καὶ τῆς ἀπειρίας τῆς ἀλλὰ καὶ τῆς διαγραφόμενης ἤδη πολυμορφίας τοῦ μετασχολικοῦ σταδίου.

Ἡ ἐκκλῆση ποὺ κάνω ἐδῶ δὲν ἀφορᾷ μόνο στὴ θεωρία ἢ στὰ παραδοσιακὰ πρότυπα ἢ στὴν ἀνάγκη ἐπιτεύξεως ὁμοιομορφίας στὴν «ἀποθήκη ταλάντων καὶ ἐνέργειας», ὅπως εἶναι τὰ σχολεῖα —τῶν ὁποίων ἡ κατεύθυνση δὲν εἶναι δικό μας ἔργο. Ἀφορᾷ στὴν ἀποφυγὴ τοῦ ἐξοβελισμοῦ ἀπὸ τὴν παιδεία μας αὐτοῦ, ποὺ ἅπαξ κάποιος ἔλαβε γεῦσιν αὐτοῦ, δὲν θὰ ἀρνηθῇ νὰ τὸ συνεχίσῃ, ἀφορᾷ στὴν εὐκαιρία νὰ τὸ ἀνανεώσουμε γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ συνεπῶς γιὰ τοὺς φίλους μας, καὶ συνεπῶς γιὰ τὴ γενεὰ μας, δηλαδὴ νὰ ἀνανεώσουμε τὴν κληρονομιά τῆς Σοφίας, τῆς Ἀλήθειας καὶ τοῦ Κάλλους ποὺ ἔχουν διασώσει ἡ Λατινικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Χαρακτήρισα ἐκκλῆση αὐτὰ ποὺ λέγω, ἀλλὰ θὰ προχωρήσω πέραν τῆς ἐκκλήσεως. Θὰ κάνω μιὰ διαβεβαίωση, μιὰ διακήρυξη πίστεως. Ὁ Δυτικὸς ἄνθρωπος εἶναι τὸ ζῶο ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅ,τι ὁ Πλάτων διεννοεῖτο καὶ ὅ,τι ὁ Ὅμηρος τραγουδοῦσε. Αὐτὴ τὴ διανόηση καὶ αὐτὴ τὴν ποίηση ὁ Δυτικὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τὴ φθάσῃ, ποτὲ δὲν θὰ καταστῇ ἱκανὸς νὰ τὴ φθάσῃ· καὶ ἐδῶ στὴν Ἀγγλία ἡ τέλεια γλῶσσα ποὺ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πλάτων ἐχρησιμοποίησαν δὲν θὰ ξεχασθῇ ποτέ.

Μετάφραση: ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

Μια πρώτη αναφορά στους κανόνες «κατασκευής» πρωτογενών λέξεων Τò φάσμα σημασιών του γράμματος «Γ»

[ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΕΙΣ:

“Όταν αποφασίσαμε, ό γράφων και ό εκδότης του περιοδικού «Δαυλός», τη δημοσίευση στο περιοδικό της γνωστής σήμερα στους αναγνώστες του «Δαυλού» έρευνας άποκωδικοποίησεως του έλληνος λόγου, δηλαδή των συμβόλων-γραμμάτων της γραφής και ταυτοχρόνως των λέξεων εκ του θησαυρού του Έλληνικού Λεξιλογίου, οί προβληματισμοί μας ύπηρεξαν μακροχρόνιοι επί του τρόπου με τον όποιο θά έπρεπε νά εκτεθούν τά στοιχεΐα - άποδείξεις που προήλθαν από την έρευνα, για νά εξακριβωθεί τί πράγματι αντιπροσωπεύει αυτό τò μοναδικό άκέραιο μνημείο της έλληνικής δημιουργίας. Φθάσαμε φυσικά, κατόπιν συμφωνίας, στίς γνωστές πρώτες δημοσιεύσεις, γνωρίζαμε όμως ότι μετά από αυτές έπρεπε νά γίνουν οί αναγκαΐες διευκρινήσεις, για νά διαφωτισθεί ό αναγνώστης τόσο επί του τρόπου έρμηνείας των γραμμάτων - συμβόλων όσο και επί του αναλύσεως των λέξεων - όνομάτων του έλληνος λόγου. Γνωρίζαμε ότι ή άνάλυση πολλών θεμάτων ταυτοχρόνως, όπως απαιτείται για την έντόπιση των σημασιών που έχουν έμφυτευθεί τόσο εντός των συμβόλων-γραμμάτων όσο και εντός των λέξεων που συνθέτονται εκ αυτών και άποτελούν, όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει, μαρτυρίες πολιτισμού και ιστορικών συμβάντων, ήταν όχι μόνο δύσκολος τρόπος επικοινωνίας αλλά και ότι θά έγείροντο άρκετά έρωτήματα. Σήμερα έρχόμεθα νά δώσουμε διευκρινήσεις εφ' όλων αυτών των άποριών και έρωτημάτων, με τη βεβαιότητα ότι συμπληρώνουμε κατά πληρέστερο τρόπο την πληροφόρηση των αναγνωστών μας γι' αυτή την έρευνα.

Ύπεστήριξα ότι άφετηρία για τη δημιουργία της έλληνικής γλώσσας ύπηρεξε ή έλληνική φύση, νοούμενη γενικώς ως γεωγραφική θέση, μορφολογία εδάφους, κλίμα, χλωρίδα και πανίδα - και βεβαίως και ό άνθρωπος. Προσπάθησα εν συνεχεία νά εξακριβώσω τον τρόπο του σχηματισμού της έλληνικής γλώσσας. Τò θέμα αυτό άσφαλώς και ενδιαφέρει την ειδική γλωσσολογία, ή όποία εξετάζει τη δομή και την εξέλιξη όλων των γλωσσών· έδω όμως δέν αναπτύσσονται θέματα γενικά της γλωσσολογίας αλλά μόνο τò ειδικό θέμα της προελεύσεως και του σχηματισμού της έλληνικής γλώσσας. Ύπεστήριξα ότι τά ήχητικά και όπτικά έρεθίσματα που περιέβαλλαν τον «έλλοπα» άνθρωπο του έλληνικού χώρου κατά την πρώτη περίοδο της ζωής του, άποτέλεσαν τη «μαγιά» του μετέπειτα έλληνος λόγου. Αυτά τά ήχητικά και όπτικά έρεθίσματα, τά όποια και θέλησε νά μιμηθεί ό έλλοπος άνθρωπος για νά κατορθώσει νά επικοινωνήσει με τους άλλους της όμάδος, άποτελούν τη βάση επί της όποίας θ' αναπτυχθεί βαθμιαίως ή γλώσσα. Αυτά ταξινομούνται, ως έλεγα, σε τρείς κατηγορίες ήχων-εικόνων.

Οί αντίληψεις της επιστήμης της γλωσσολογίας, εν προκειμένω, διαφέρουν. Τους ήχους τους ταξινομεί σύμφωνα με την στοματική τους άρθρωση. Ή στοματική άρθρωση στην παρούσα μελέτη εξετάζεται μόνον, επειδή συνδέεται με τη μίμηση των ήχων του περιβάλλοντος και με τη φυσική ικανότητα των κατοίκων του έλληνικού χώρου νά τους άποδώσουν πληρέστερα, πιστότερα δια των γλωσσικών τους όργάνων και φυσικών λειτουργιών (γλώσσας, χειλέων, οδόντων, λάρυγγος, ρινός, ούρανίσκου, σταφυλής, έκπνοης,

είσπνοης) συμφωνώντας ή συνηχώντας προς αυτούς.

Για τη δημιουργία όμως γλώσσας δεν απαιτούνται μόνο ήχοι αλλά και εικόνες, δηλαδή φορείς των ήχων. Ένεκα αυτού του λόγου δεν είναι επιτρεπτό να μιλούμε, κατά την πρώτη τουλάχιστον περίοδο της δημιουργίας της γλώσσας, απλώς για ήχους έντελως αφηρημένα, ενδιαφερόμενοι για το πώς άρθρώνει αυτούς ο άνθρωπος, αλλά για τους συγκεκριμένους ήχους και εικόνες που έρεθισαν: τα εγκεφαλικά κέντρα του λόγου και προκάλεσαν τη μίμηση αυτών με σκοπό τη διέγερση της κοινής ακουστικής αντίληψης. Κοινή δε αντίληψη είναι ή σχηματισθείσα βαθμιαίως υπό των κατοίκων μιας συγκεκριμένης περιοχής ικανότητα να αναγνωρίζουν εκ της «προσωδίας» ορισμένων ήχων-εικόνων το «ὅ ἐστιν», περί ποίου πράγματος δηλαδή όμιλεί το μέλος της ομάδος.

● Υπεστήριξα εν συνεχεία, ότι τα ήχητικά και όπτικά έρεθίσματα ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες:

Α' κατηγορία, οί ήχοι-εικόνες που όφείλονται στο φυσικό ανθρώπινο περιβάλλον. Έδω ή περιβάλλουσα τόν άνθρωπο φύση έχει ένα μεγάλο ποσοστό στη δημιουργία των «φθόγγων με σημασία», των όποιων έχω ήδη αναπτύξει τη σπουδαία θέση στο σχηματισμό της ελληνικής γλώσσας.

Β' κατηγορία, οί ήχοι-εικόνες που προεκήθησαν από τις δραστηριότητες (έργα) του ανθρώπου χάριν της επιβιώσεως του ίδιου και της ομάδας εντός ενός έχθρικού κατά βάσιν περιβάλλοντος. Τέλος στην

Γ' κατηγορία ανήκουν οί ήχοι-εικόνες που όφείλονται στον ύποστασιακό ανθρώπινο χώρο. Ο άνθρωπος διά διαφόρων «σημάτων» εκφράζει, χαρά, λύπη, πόνο, όργή, έκπληξη, φόβο, έρωτα, θαυμασμό, συγκέντρωση κ.ά.

Όδηγούμεθα επομένως στην άποδοχή της «θέσεως», ότι Έλληνικός χώρος και άνθρωπος συγκροτούν τα δύο πρώτα στοιχεία επικοινωνίας. Πομποί είναι οί τρεις κατηγορίες ήχων και δέκτης ό έλλοψ άνθρωπος του ελληνικού χώρου. Το πρώτο επομένως ήχητικό έρεθίσμα, το όποιο οί πομποί (Α', Β', Γ') εκπέμπουν προς τόν άνθρωπο, μετατρέπεται αυτόμάτως, διά της μιμήσεως, σε φθόγγο με τη σημασία του ήχο-οπτικού έρεθίσματος, το όποιο μιμείτο ό άνθρωπος χάριν της επικοινωνίας. Η μίμηση μεταβάλλει τώρα τόν άνθρωπο σε πομπό. Αυτοί οί ήχοι-εικόνες διά των γλωσσικών όργάνων και άκόμη κινήσεων άλλων όργάνων, όπως χειρών, κεφαλής, όφθαλμών κ.λπ., επιδιώκουν να επαναφέρουν ή και να όμιουργήσουν στην συνείδηση του δέκτη την «κοινή ακουστική αντίληψη», ή όποια και θα αναγεννά την εικόνα του πράγματος. Η μεταβολή αυτή του ανθρώπου σε πομπό έπισημαίνει και την άρχή της κάθε μὲν γλώσσας αλλά στην συγκεκριμένη περιοχή όπου αναπτύσσεται.

«Η γλωσσολογία, όπως λέγει ό F. De Saussure, έγγίζει την έθνολογία» είναι όλες οί σχέσεις που μπορούν να υπάρξουν ανάμεσα στην ίστορία μιας γλώσσας και στην ίστορία μιας ψυχής ή ενός πολιτισμού. Οί δύο αυτές ίστορίες ανακατεύονται και διατηρούν άμοιβαίες σχέσεις. Το γεγονός αυτό φέρνει κάπως στη μνήμη μας τις αντίστοιχίες που διαπιστώνονται στα καθ' αυτό γλωσσικά φαινόμενα. Τα ήθη ενός έθνους έχουν τόν αντίκτυπό τους πάνω στη γλώσσα του· ή γλώσσα κατά μεγάλο βαθμό δημιουργεί τό έθνος», (Μαθήματα Γλωσσολογίας», έκδ. Παπαζήση: ίδε «Δαυλός», τεύχος 72, 1987).

Τό μέγιστο επομένως έρώτημα που τίθεται και άπαιτεί άπάντηση δεν είναι ό τρόπος που μιλούμε ή το πώς κατορθώνουμε να παράγουμε ήχους (κλειστά, τριβόμενα, έγκρουση, έκρηξη κ.λπ.) διά των χειλέων, όδόντων, ούρανίσκου κ.λπ., ούτε άν ή ικανότητά μας αυτή όφείλεται (έντοπίζεται) σε κάποια μετωπιαία έλικα του εγκεφάλου. Το έρώτημα είναι πώς και γιατί δώσαμε ένα όνομα σε κάποιο συγκεκριμένο πράγμα.

Υπάρχει κάτι τό ιδιαίτερο στο όνομα κάθε πράγματος, που μάς όδήγησε σ' αυτή ή έκείνη την έκφραση, ή τό όνομα είναι κάτι που αυθαίρετα σχημάτισε ό άνθρωπος, προκειμένου να ύπηρετήσει την ανάγκη της επικοινωνίας του; Αυτό τό φοβερό έρώτημά, που ά-

πασχόλησε, ὅπως εἶδαμε στὸν πρόλογό μου («Δαυλός», τεύχος 72), ὁλόκληρη τὴν ἀρχαία διανόηση, ἀνάγκασε τὸν Πλάτωνα νὰ διατυπώσει («Κρατύλος» 438C) τὰ ἐξῆς σημαντικά: «Νομίζω ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων σχηματίστηκαν μὲ κάποια φυσικὴν ὁρθότητα, διότι κάποια μεγαλύτερη δύναμη παρὰ ἀνθρώπινη (μείζω τινα δύναμιν) ὑπῆρξε αὐτῇ πού ἔθεσε τὰ ὀνόματα σ' αὐτὰ καὶ ἐπομένως ἀναγκαίως αὐτὰ ὀρθῶς ἔχουν».

Αὐτὸ τὸ «ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι ὀρθῶς ἔχειν» ἀπορρίπτει τὸ τυχαῖο ὡς αἴτιο τῆς κατασκευῆς τῶν ὀνομάτων. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων, τὸν ὁποῖο οἱ γλωσσολόγοι θεωροῦν καὶ ὡς πρόδρομο τῆς ἐπιστήμης τῆς γλωσσολογίας, εἶχε τὴν τόλμη νὰ δηλώσει ἄγνοια γιὰ τὸ πῶς σχηματίστηκαν τὰ ὀνόματα, οἱ σύγχρονοι ὅμως «Πλάτωνα» τῆς γλωσσολογίας, ἀντὶ νὰ ἀναζητήσουν τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, ἀπέρριψαν τὸ ἐρώτημα: «'Ο δεσμός εἶναι αὐθαίρετος, οἱ ὀνοματοποιεῖς δὲν εἶναι ποτὲ ὀργανικά στοιχεῖα ἐνὸς γλωσσικοῦ συστήματος. 'Ο ἀριθμὸς τους ἄλλωστε εἶναι πολὺ μικρός, ὥστε νὰ μὴν τὸν δεχθούμε, ἡ ποιότητα τῶν τωρινῶν τους ἤχων, ἢ, πιὸ πολὺ, ἡ ποιότητα πού τοὺς ἀποδίδουμε εἶναι ἓνα τυχαῖο ἀποτέλεσμα τῆς φωνητικῆς ἐξέλιξης. "Ὅσο γιὰ τίς γνήσιες ὀνοματοποιεῖς (τοῦ τύπου *glou-glou*, *tic-tac* κ.λπ.) εἶναι ὄχι μόνον ὀλιγάριθμες, ἀλλὰ ἡ ἐκλογὴ τους εἶναι κι' ὅλας ὡς ἓνα βαθμὸ αὐθαίρετη, ἐπειδὴ δὲν εἶναι παρὰ ἡ μίμηση κατὰ προσέγγιση καὶ μισοσυμβατικὴ ὀρισμένων θορύβων (συγκρίνατε τὸ γαλλικὸ *oua oua* καὶ τὸ γερμανικὸ *wau wau*). 'Επὶ πλεόν, ἐφ' ὅσον μῆκαν στὴ γλῶσσα, οἱ ὀνοματοποιεῖς ἔχουν συρθῇ λίγο-πολύ στὴ φωνητικὴ, μορφολογικὴ κ.λπ. ἐξέλιξη, τὴν ὁποία ὑφίστανται καὶ οἱ ἄλλες λέξεις (πρβλ. *rigor* ἀπ' τὴν λατινικὴν *rigor*, πού προέρχεται ἀπὸ μιὰ ὀνοματοποιῖα) — ὁλοφάνερη ἀπόδειξη ὅτι ἔχασαν κάτι ἀπὸ τὸν πρῶτο χαρακτήρα τους, γιὰ νὰ πάρουν τὸν χαρακτήρα τοῦ γλωσσικοῦ σημείου γενικά πού εἶναι ἀ ν α ι τ ι ο λ ό γ η τ ο » [F. De Saussure, σελ. 103, ἐκ. Παπαζήση].

Ὅπως ὅμως ἤδη ἀπέδειξα, δημοσιεύοντας ἑκατοντάδων λέξεων τὶς ἀναλύσεις, αὐτὸ πού γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀποκάλεσα «ὀνοματοποιῖα» δὲν εἶναι οὔτε τὸ *glou-glou* ἢ *tic-tac* οὔτε ἓνα τυχαῖο ἀποτέλεσμα οὔτε ἓνα γλωσσικὸ σημεῖο ἀναιτιολόγητο. Ὅσοι ἀναγνώστες διάβασαν τὶς δημοσιεύσεις μου στὸν «Δαυλό» (τεύχη 72, 73, 74, 75), πρέπει ἤδη νὰ γνωρίζουν ὅτι ὁ «φθόγγος μὲ σημασία» πού ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς ὀνοματοποιῖας καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴ «μαγιά» στὴ δημιουργία τῆς γλώσσας οὔτε τυχαῖος εἶναι οὔτε τὰ σύμβολά του (πού καὶ αὐτὰ πιθανῶς δὲν εἶναι τυχαῖα ἀλλὰ σχετικά) εἶναι ἀ ν α ι τ ι ο λ ό γ η τ α σ η μ ε ῖ α, πού ἐτέθησαν γιὰ νὰ ἀπαρτίσουν τὸ μ ῆ ν υ μ α, ἀλλὰ πολὺ σ χ ε τ ι κ ᾶ καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγῳ «ὀργάνωσαν» μ' αὐτοὺς τὴ λέξη οἱ τεχνῖτες τῶν «Μουσείων Λόγων», ἐμφυτεύοντες ἐντὸς αὐτῶν τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα πού σχημάτισαν τὸ νέο «μῆνυμα». Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος πού ἡ ἑλληνικὴ λέξη (δὲν μιλῶ γιὰ τίς λέξεις τῶν ἄλλων γλωσσῶν), ἡ κάθε λέξη, εἶναι ἓνα μικρὸ ἢ μεγάλο μνημεῖο, μιὰ μαρτυρία ὄχι μόνον τοῦ πολιτισμοῦ (γλῶσσα=πολιτισμός) ἀλλὰ καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πού ἔζησε καὶ δημιούργησε στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

Ἀπέδειξα, ὅτι ὁ σχηματισμὸς ἐνὸς ὀνόματος στηρίχθηκε ἀρχικῶς ἐπάνω στοὺς «φθόγγους μὲ σημασία». Κάθε γράμμα, ἔλεγα, εἶναι σύμβολο, τόσο τῆς ἀρχικῆς ἀ ν ᾱ γ κ η ς πού ἐκφράστηκε ὡς «φθόγγος μὲ σημασία» ὅσο καὶ τῶν σημασιῶν πού «ἐπενδύθηκαν» σ' αὐτὸν, διότι τίς θεωρήσαν ὡς μεταφορικῶς συνδεδεμένους μὲ τὰ εὐρύτερα νοήματα τοῦ ἀρχικοῦ φαινομένου πού προκάλεσε τὸν «φθόγγο μὲ σημασία».

Τόνισα ὅτι ὅλες ἀνεξαίρετως οἱ λέξεις τοῦ ἑλλήνος λόγου εἶναι σύνθετες. Κάθε γράμμα, ἔλεγα, μεταφέρει ἐντὸς τῆς «ὀργανώσεως» τῆς λέξεως ἄλλοτε τὴν ἀρχικὴ σημασία τοῦ φθόγγου, πού ναι μὲν δὲν ἔχει ἀκόμα γίνεи λέξη ἀλλὰ ἤδη εἶναι κάτι τὸ ξεχωριστό, ἄλλοτε τὴν μεταφορικὴ σημασία του (ἴδε λέξεις π.χ. «τάλαντα» ἢ «σπιλάς») καὶ ἄλλοτε ἡ εἰσοδός του στὴν ὀργάνωσιν τῆς λέξεως ἀντιπροσωπεύει μιὰ ἄλλη λέξη, πού συμμετέχει τῶρα στὸν σχηματισμὸ τῆς νέας λέξεως ὡς ἔννοια. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τίθεται ἓνα ἐρώτημα: ὅλες οἱ λέξεις ἔχουν γ ε ν ν η θ ε ῖ ἐξ ἄλλων λέξεων; Ἡ ἀπάντηση εἶναι βεβαίως ναι,

ἄν φυσικὰ δεχθοῦμε ὅτι καὶ οἱ ἀρχέγονοι φθόγγοι τῆς περιόδου τῆς ὀνοματοποιίας, νοοῦνται, περίπου, ὡς λέξεις.

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναλυθεῖ μὲ τοὺς κανόνες τῶν ἄλλων γλωσσῶν. Μπορεῖ, βεβαίως, νὰ σχηματίζεται καὶ αὐτὴ μὲ γράμματα ὅπως καὶ οἱ ἄλλες γλῶσσες, ἀλλὰ (προσέξτε το αὐτό!) τὰ γράμματα τῆς εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἕνας κώδικας πολιτισμοῦ καὶ ἱστορίας. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀπαιτοῦνται οἱ ἱστορικὲς-λογικὲς ἀναλύσεις τῶν λέξεων. Καὶ ἐγώ, στὶς ἀναλύσεις τῶν λέξεων, τίς ὁποῖες ἔκανα καὶ θὰ συνεχίσω νὰ κάνω, ἀπέδειξα ὅχι κάποια θεωρία ἀλλὰ μιὰ πραγματικότητα. Ἡ λέξη εἶναι ἕνα μικρὸ ἀρχεῖο πολιτισμοῦ καὶ ἱστορίας· ἂς μὴ, λοιπόν, ἀναζητεῖ ὁ ἀναγνώστης τὴν εὐκόλη λύση ὅτι μαθαίνοντας τὸν κώδικα τῶν βασικῶν ἀρχέγονων φθόγγων ἔχει αὐτομάτως συλλάβει καὶ τὸν τρόπο κατασκευῆς τῶν ὀνομάτων ὑπὸ τῶν «Μουσειῶν Λόγων», πού, ὅπως τόνισα στὴν εἰσαγωγή μου («Δαυλός», τεῦχος 72), εἶχαν τὴν εὐθύνη τῆς κατασκευῆς τῶν νέων λέξεων, τίς ὁποῖες εἶχε ἀνάγκη ὁ μέγας ἐπὶ Διὸς πολιτισμός.

Ὅλες βεβαίως, οἱ λέξεις, ἴσως, γιὰ τὸν ἀναγνώστη νὰ μὴν προκαλοῦν τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον. Θέλησα ὅμως, θεωρώντας τοῦτο ὡς ἀρχή, νὰ γενικεύω τίς ἀναλύσεις, γιὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι δὲν ἔκανα ἐπιλογὴ ἐξ ἀδυναμίας ὡς πρὸς τὴν ἀπόδειξη τοῦ «γεγονότος» τὸ ὁποῖο μεταφέρει ἐπ' αὐτῆς ἡ λέξη. Ἐφεξῆς ὅμως θ' ἀναλυθοῦν μόνο οἱ ἔχουσες ἱστορικὸ ἐνδιαφέρον κατὰ τὴν κρίση μου.

Τίθεται βεβαίως καὶ ἐδῶ ἕνα ἐρώτημα: Πῶς μπορούμε νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ λέξη, ἡ ὁποία συμμετέχει ὡς λέξη στὴν ὀργάνωση μιᾶς νέας λέξεως καὶ βεβαίως ἀντιπροσωπεύεται σ' αὐτὴν μόνο διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ τῆς γράμματος, εἶναι πράγματι αὐτὴ πού χρησιμοποιοῦσαν καὶ τὰ Μουσεία Λόγων γιὰ τὸ σχηματισμὸ τῆς νέας; Ἡ, αὐτὴν βρήκαμε, αὐτὴν κολλήσαμε -καὶ σ' ὅποιον ἀρέσει... Ἰδοὺ καὶ πάλι ὁ λόγος πού ἐπέβαλλε νὰ προηγηθοῦν τῶν διευκρινήσεων οἱ ἀναλύσεις. Κάθε λέξη ἔχει καταγραφῆ μ' ἕνα νόημα: Δὲν εἶναι ἐπομένως ἐπιτρεπτό νὰ τῆς ἀλλάξουμε ἐμεῖς τὸ νόημα, διότι τότε δὲν θὰ μιλοῦμε γιὰ τὴν ἴδια λέξη. Προσπαθῶ βεβαίως μελετώντας τὰ κείμενα νὰ ἀποκαλύψω ἐὰν π.χ. τὸ γράμμα «Κ» στὴ λέξη «Φίκα» (ἴδε «Δαυλόν», τ. 75, εἰς λέξιν «Σφίγξ») μπορεῖ ἐξ ἱστορικῶν λόγων νὰ ἔχει τεθεῖ καὶ νὰ ὑποκρύπτει τὸ θόρυβο τῆς καταστροφῆς τῶν χειμάρρων, ὁπότε δικαιολογεῖται νὰ σημαίνει «κροτέω». Ἡ ἑξακρίβωση ὅτι πράγματι ὁ Ὀμηρος χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη «κροτέω» γιὰ τοὺς χειμάρρους μοῦ ἐπέτρεψε νὰ θεωρήσω ὅτι τὸ γράμμα «Κ» στὴ λέξη «Φίκα» εἶναι τὸ ἀρκτικό ὅχι μιᾶς οἰασθῆποτε λέξεως ἀλλὰ τῆς συγκεκριμένης, ἡ ὁποία καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ χρησιμοποιήθηκε ὑπὸ τῶν «μαστόρων» τῶν Μουσείων Λόγων. Αὐτό, βεβαίως, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν καὶ λάθη, ἐκεῖνο ὅμως πού δὲν εἶναι λάθος εἶναι ἡ μέθοδος ἀποκωδικοποιήσεως τῶν ἐλληνικῶν λέξεων. Ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση ἀντιστρόφως σκεπτόμενος ἀναζητῶ τὸν τρόπο κατασκευῆς αὐτῶν. Ἐδῶσα δὲ σὲ προηγούμενο τεῦχος ἕνα παράδειγμα τοῦ τρόπου κατασκευῆς τῆς λέξεως «σπιλάς» (τεῦχος 75).

Ἐξ ὧσων ἀνέπτυξα ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ μὴ δημοσίευση ἑνὸς Πίνακος τῶν ἀρχέγονων σημασιῶν πού κλείστηκαν μέσα στὰ σύμβολα-γράμματα ἐρμηνεύεται τώρα ἐπαρκῶς. Ὁ ἀναγνώστης πού θὰ γνῶριζε π.χ. ὅτι τὸ «Σ» εἶναι τὸ σύμβολο τῆς παλινδρόμου κινήσεως (καὶ δὲν εἶναι ἀσφαλῶς σύμπτωση ὅτι τὸ γράμμα «Σ», γιὰ νὰ τὸ ἀποτυπώσῃ κανεῖς, θὰ κάνει μὲ τὸ χέρι του μιὰ παλινδρομικὴ κίνηση), βλεπόντας ὅτι, ἐντὸς τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς λέξεως, ἐρμηνεύεται π.χ. ὡς «σάλος» ἢ κάτι ἄλλο, δὲν θὰ διερωτᾶτο γιατί «σάλος» καὶ ὅχι «σίελος»; Γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἐπομένως ἡ σύγχυση, θεώρησα ἀναγκαῖο νὰ προηγηθοῦν οἱ ἀναπτύξεις τῶν λέξεων, ὥστε νὰ καταλάβει τώρα ὁ ἀναγνώστης τοὺς λόγους αὐτῆς τῆς πορείας. Δυστυχῶς, φίλοι μου, τὸ κρασί πού σερβίρω τὸ κατασκεύασαν θεοί — εἶναι νέκταρ καὶ θέλει τὸν δικό του «τρόπο» γιὰ νὰ τὸ γευθεῖ κανεῖς.

Ἐπάρχει, τέλος, ἕνα ἐρώτημα, πού μερικοὶ ἀναγνώστες μοῦ ἔθεσαν καὶ πού βεβαίως δὲν μπορῶ νὰ τοὺς τὸ ἱκανοποιήσω, διότι καὶ γι' αὐτό «μακρὺς ἀκόμη ὁ δρόμος». Τὰ

γράμματα, ἐρωτοῦν, τοῦ ἐλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως ἐν πάσῃ περιπτώσει χρησιμοποιοῦν-
θηκαν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου, εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια, ὡς σχήματα σύμβολα τῶν ἰδίων ἐννοιῶν;
Κατ’ ἀρχὴν δὲν μπορῶ νὰ βεβαιώσω τίποτα: οὔτε τὸ πότε τὰ σύμβολα αὐτὰ τῆς γραφῆς
καθιερώθηκαν ὑπὸ τῶν Μουσείων Λόγων, διαδεχόμενα κάποια ἄλλα, οὔτε ἂν αὐτὸ ποὺ
συμβολίζουν καὶ τὸ σχῆμα τους «ταυτίζονται». Μὲ τὴν προϋπόθεσις ὅμως ὅτι γιὰ μερικὰ
ἐξ αὐτῶν τὸ σχῆμα εἶναι περίπου ὁμοιο μὲ τὸ σημερινό, θὰ ἐκφράσω καὶ τὶς δικές μου ἐ-
ντυπώσεις (ὄχι συμπεράσματα).

Ἄν ἐξετάσουμε τὰ γράμματα τῶν ὁποίων μέχρι στιγμῆς ἀνέλυσα τὶς σημασίες, ὡς σχή-
ματα τώρα, ἴσως νὰ διαπιστωθεῖ καὶ μιὰ τέτοια σύνδεσις τῆς μορφῆς τους μὲ τὶς σημασίες
ποὺ συμβολίζουν. Π.χ. τὸ γράμμα «Ρ». Ἐφ’ ὅσον δεχθήκαμε ὅτι τὸ φαινόμενο ποὺ συμβό-
λισε ἀρχικὰ εἶναι ἡ ῥοή (τευχος 72/1987), ἡ ῥοή δὲν νοεῖται μόνον ὡς πτώση, μέγιστη δὲ
μορφὴ πτώσεως εἶναι ἡ κατακόρυφος· ἂν θελήσουμε νὰ τὸ παραστήσουμε διὰ σχήματος,
τότε θὰ τὸ παρουσιάσαμε στὸ ἄνω μέρος μιᾶς καθέτου, χωρὶς νὰ ὑποστηρίζεται ὑπ’ αὐτῆς,
οὔτως ὥστε νὰ μὴ φαίνεται βέβαιο ὅτι αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ θέσῃ του ἀλ-
λὰ ὅτι «θὰ πέσει». Ἐὰν πάλι δεχθοῦμε ὅτι αὐτὴ ἡ σφαῖρα ἢ ἡ σταγόνα εἶναι κολλημένη
ἐπὶ τῆς λεπτῆς γραμμῆς, τότε ἴσως ἡ ῥέπουσα σφαῖρα νὰ φαίνεται ὅτι θὰ παρασύρει στὴν
κατάρρευσή της καὶ τὴ γραμμὴ. Νὰ ὑπάρχει ἀραγε καὶ ἐπ’ αὐτοῦ συμβολισμός; Τὸ «Λ»,
ἂν δεχθοῦμε ὅτι τὸ σχῆμα αὐτὸ ἐξελίχθη ἀπὸ κάποιο σχετικό, εἶναι δυνατόν νὰ συμ-
βολίζει τὴν σχισμὴ τῆς πέτρας («λάας») ἢ τὴ μεγάλη πέτρα (βουνό), ἀπὸ ὅπου καὶ οἱ πη-
γὲς ὁλων τῶν ὑδάτων. Γιὰ τὸ γράμμα «Σ» εἶναι, νομίζω, πολὺ ἀπλό νὰ συμπεράνουμε τὴν
ταυτότητα σχήματος καὶ παλινδρόμου κινήσεως. Γιὰ τὸ γράμμα «Β» δὲν μπορῶ νὰ πῶ τί-
ποτα. Τὸ γράμμα «Γ» εἶναι, σὰν μορφὴ, μία γωνία. Ἐὰν τώρα δεχθοῦμε ὅτι καὶ ὡς σχῆμα
ἐκφράζει ἓνα ὄργανο ὅζῃ στὴν κορυφή, π.χ. ὑνὶ ἀρότρου (ἴδε λῆμμα «Γ», «Δαυλός», τ. 76),
μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἀνθρώπος καλλιέργησε τὴν γῆ, τότε τὸ σχῆμα εἶναι καὶ σύμβολο. Τὸ γράμ-
μα «Τ» (ἴδε «Δαυλός», τευχος 77) ἔγινε γιὰ νὰ συμβολίσῃ τὴν πράξιν τοῦ «τύπτειν». Ἀπὸ
παραστάσεις ἀγγείων ὁ «τύπος», ποὺ ἦταν καὶ τὸ ὄργανο τοῦ λιθοξόου (ἴδε λέξιν «τέ-
κτων»), εἶχε τὸ σχῆμα «Τ». Ἐπίσης τὰ «τάλαντα» (ἴδε λέξιν) τοῦ ζυγοῦ κρεμόντουσαν ἀπὸ
τὰ ἄκρα τοῦ ζυγοῦ, ποὺ καὶ αὐτὸς εἶχε σχῆμα «Τ».

Δὲν θὰ συνεχίσω, διότι, ὅπως τόνισα, αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀκόμη ἐρεθίσματα γιὰ σκέψεις.
Ἡ σκέψιν πάλι δὲν εἶναι ἀρκετὴ· πρέπει νὰ δοκιμασθεῖ ἐν τῇ βάσανοι τῆς ἱερέας καὶ τῶν
ὑποδείξεων. Ἀργότερα, ἴσως. Τελειώνοντας τὶς διευκρινήσεις θὰ κάνω μιὰ σύντομη πε-
ρίληψιν τῶν μέχρι τοῦδε πορισμάτων τῆς ἔρευνας.

Πορίσματα τῆς ἔρευνας

- Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶναι προϊόν τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους
καὶ ἡ ἐλληνικὴ φύσις (χλωρίδα, πανίδα, κλίμα) μοναδικές σὲ πυκνότητα ἐναλλαγῶν
ἀλλὰ καὶ σὲ ἀριθμὸ εἰδῶν ποὺ ἐξήσαν στὸν ἐλληνικὸν ὅλον, προκάλεσαν πλῆ-
θος ἡχητικῶν καὶ ὀπτικῶν ἐρεθισμάτων. Ἡ δὲ ἔντασις καὶ οἱ ἐπαναλήψεις αὐτῶν ἐπέ-
σπευσαν τὴ δημιουργίαν, διὰ τῆς μιμῆσεως, τῶν πρώτων γλωσσικῶν «σκιρτημάτων»
καὶ τῶν πρώτων «σκαριφημάτων», τὰ ὁποῖα ἐξελίχθησαν σὲ γλῶσσα καὶ γραφή. Οἱ ἀνά-
γκες γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ἑλλοπος ἀνθρώπου τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου, ἐντὸς ἐνὸς ἐντό-
νως ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος (χείμαροι, ἡφαίστεια, σεισμοί, ἄγρια ζῶα κ.λπ.), προκα-
λοῦν τὴ μίμησιν γιὰ τὴν διέγερσιν τῆς «κοινῆς ἀκουστικῆς ἀντιλήψεως». Διὰ τῆς μιμή-
σεως ἤχων καὶ εἰκόνων τοῦ περιβάλλοντος σχηματίζεται ὁ «φθόγγος μὲ σημασίαν». Ὁ
φθόγγος μὲ σημασίαν ἀποτελεῖ τὴν ἀρχέγονον λέξιν.
- Ἀπὸ αὐτὴ τὴν στιγμὴ ξεκινᾷ αὐτὸ ποὺ ὀνόμασα «περίοδο ὀνοματοποιίας». Ἡ περίο-
δος αὕτη εἶναι μακρά, καὶ τὸ μόνον ποὺ μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε εἶναι ὅτι τὴ διαδέχθηκε
ἡ περίοδος τῶν «Μουσείων Λόγων», δηλαδὴ ὁ ἔντεχνος λόγος. Ἡ περίοδος ὅμως τῆς
ὀνοματοποιίας πρέπει νὰ εἶχε ἀφήσει πλῆθος ὀνομάτων, ποὺ ἡ παραγωγὴ τους νὰ ὀ-
φείλετο σὲ συνδυασμοὺς τῶν «φθόγγων μὲ σημασίαν».

- Μπορεί να διακρίνει κανείς λέξεις που διατήρησαν την αρχική τους σύνθεση, δηλαδή της περιόδου της ονοματοποιίας. [Αυτές τις λέξεις όσάκις τις συναντώ θα τις τονίζω ιδιαιτέρως: π.χ. Σ(Ι)—Π(ΛΑΓ)—ΛΑΑΣ = Σπιλάς ή ΒΟ (0)—Ρ(00)—ΑΣ = Βορέας κ.ά.].
- Στα «Μουσεία Λόγων» ανατίθεται α) η επιλογή των αρμοζόντων καλύτερα ονομάτων, εκ των γλωσσών των κατοίκων του ελληνικού χώρου, στο «*ὅ ἐστιν*» των πραγμάτων ή υπερεχόντων κατά την μουσικότητα ή τέλος των αρχαιοτέρων που οι κάτοικοι αυτού του χώρου χρησιμοποίησαν, β) η εξάλειψη της πολυγλωσσίας δια του σχηματισμού ενός κοινού λεξιλογίου, μιάς κοινής γλώσσας και γραφής γ) η «διπλασιολογία», «γνωμολογία», «εἰκονολογία».

Στα Μουσεία αρχίζει, θά ἔλεγα, ἡ παραγωγή νέων λέξεων. Οἱ τεχνίτες τοῦ λόγου, τῶν κατὰ κλάδον γνώσεων οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται σ' ἓνα ἕκαστο Μουσεῖον («*Δαυλός*», τεύχος 44-45/1985), χρησιμοποιοῦν τώρα μιὰ νέα μέθοδο: κατασκευάζουν νέες λέξεις συνθέτοντας ἓνα ὄρισμό γιὰ μιὰν ἐκάστη λέξη. Δηλαδή θέτουν ὡς βάση τοῦ σχηματισμοῦ τὸ ἐρώτημα: «Τι θέλομε νὰ ἐκφράσουμε, ὥστε ἀναγκαῖον εἶναι ὁρθῶς ἔχειν;» Μετὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ ὁρισμοῦ ἐτίθετο ἡ σειρά σπουδαιότητος τῶν ἰδιαιτέρων στοιχείων τοῦ «ὅ ἐστιν» τὸ πρᾶγμα στὸ ὁποῖο θὰ ἐδίδετο τὸ ὄνομα. Αὐτὴ ἡ σειρά τῆς ἱεραρχήσεως τῶν στοιχείων ἀκολουθεῖτο καὶ κατὰ τὴν διαδοχὴ τῶν γραμμάτων, πού ἐτίθεντο γιὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς λέξεως. Ὑλικά γιὰ τὸ κτίσιμο τῆς νέας λέξεως ἦταν καὶ τὰ σύμβολα ὡς στοιχεῖα κάποιων φθόγγων μὲ σημασίαν τῆς πρώτης περιόδου, πού σήμερα τὰ ἀποκαλοῦμε γράμματα, καὶ οἱ λέξεις ἐκείνης τῆς πρώτης περιόδου. Ἡ νέα λέξη τώρα θὰ σχηματισθεῖ ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος συμβόλων καὶ λέξεων, πού κατὰ τὸν ὄρισμόν ἐκφράζουν αὐτὸ τὸ «ὅ ἐστιν» τοῦ πράγματος, πού μέχρι ἐκείνης τῆς στιγμῆς δὲν εἶχε ὄνομα. Ἔτσι, οἱ λέξεις ἀπὸ τις πλέον ἀρχέγονες μέχρι τις χρησιμοποιούμενες κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἐμφάνισσεως τῶν Μουσείων Λόγων, ἀποτελοῦν τὸ ὑλικὸ τῆς κατασκευῆς τῶν νέων λέξεων. Οἱ λέξεις κατασκευάζουν λέξεις. Αὐτὴ ἦταν καὶ ἡ βάση τοῦ ἑλληνος λόγου: ἡ «*Διπλασιολογία*»! Ἡ φύση, ἐπομένως, ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ὁ Ζεὺς ἀποτελοῦν τὸ ζεύγος, τὴν «*μείζω δύναμιν*» τοῦ Πλάτωνος, ἡ ὁποία ἐτινοοῦσα τὸν τρόπο τῆς ονοματοθεσίας προκάλεσε τὴν ἐκρηξὴν τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ καὶ ἔθεσε τις βάσεις τοῦ λόγου σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀς ἐγκαταλείψουν ἐπομένως τὸν ἀγῶνα τῆς διαστροφῆς τῆς ἱστορίας οἱ «*δαινοὶ*». Ἡ γλώσσα ἡ Ἑλληνικὴ ἀναλυομένη κατὰ λέξιν καὶ κατὰ νόημα τοῦς διαψεύδει.

Τελειώνοντας, δηλώνω ὅτι εἶμαι πρόθυμος νὰ δώσω κάθε συμπληρωματικὴ πληροφορία ἐπ' αὐτῶν τῶν πορισμάτων. — **Η.Α.Τ.**].

[Πέμπτη συνέχεια]

ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

Μετὰ τὴν ἀπόδο μικοῦ σχετικῶς χρόνου ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως στὴς στήλες τοῦ «*Δαυλοῦ*» τῶν σημασιῶν πού περικλείουν τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου καὶ μετὰ τὴν ἐφηρμοσμένη ἀπόδειξιν ὅτι ἡ συμμετοχὴ τοὺς στὴν «ὁργάνωσιν» τῶν ἑλληνικῶν λέξεων δὲν ὑπῆρξε τυχαῖο γεγονός ἀλλὰ ἔλλογη πράξις, ὀφειλόμενη σὲ σοφοὺς ἄνδρες τῶν «*Μουσείων Λόγων*», θὰ ὑποδείξω, ἐδῶ, στοὺς ἀναγνώστες τοῦ «*Δαυλοῦ*» μερικὰ ἀκόμη στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα στὸ τέλος αὐτῆς τῆς ἐπίμοχθης ἐργασίας θὰ ἀποτελέσουν καὶ τὰ πορίσματά της. Μέχρι στιγμῆς, ὅπως θὰ παρατηρήσατε, τὰ «*γράμματα-φθόγγοι μὲ σημασίαν*», ὅπως τὰ ἀπεκάλεσα, δὲν ἀκολουθοῦν στὴν ἐρευνά μου τὴ γνωστὴ μας ἀλφαβητικὴ σειρά. Ἡ προτίμησή μου αὐτὴ προέκυψε ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἀντίληψη: Ἔχω δεχθεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔλλογος τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου δέχθηκε μερικὰ ἡχητικὰ ἐρεθίσματα, λόγω τῆς μέγιστης σημασίας των γιὰ τὴν κάλυψιν βασικῶν τοῦ ἀναγκῶν, ἀντὶ πολλῶν ἄλλων λιγότερο σημαντικῶν, π.χ. τὸ ἐρέθισμα τῆς ἀνάγκης γιὰ νερό, τῆς κατα-

στροφικῆς βίας τοῦ ἀνέμου καὶ τέλος τῆς προσπάθειάς του νὰ δημιουργήσει γλῶσσα καὶ νὰ συνεννοηθεῖ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ομάδας.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο προηγήθηκαν στὴν παρούσα ἀνακοίνωση, πού θὰ συνεχισθεῖ στὸ «Δαυλό» μέχρις ὀλοκληρώσεώς της, τὰ γράμματα (φθόγγοι μὲ σημασία) Ρ, Λ, Β, Σ καὶ Γ. Καὶ ἕνας ἄλλος ὅμως πρόσθετος λόγος μὲ ὀδήγησε στὸ νὰ ἀκολουθήσω αὐτὴ τὴ σειρά. Παρετήρησα (καὶ τὸ ὑποδεικνύω αὐτὸ καὶ σὲ σᾶς) ὅτι: Οἱ σοφοὶ δημιουργοὶ τῶν «Μουσείων Λόγων», οἱ ὁποῖοι ἔγιναν «ὀνοματοθέται», ἔχουν συνθέσει τὰ ὀνόματα-λέξεις μὲ μία σειρά ἀποκαλυπτικῆς τῆς ἱεραρχήσεως τῶν ἀξιῶν πού εἰσηλθαν ἐντὸς τῶν λέξεων. Ἐνσκα τοῦτου σὲ κάθε λέξῃ τὸ ἀρκτικό γράμμα, δηλαδὴ τὸ πρῶτο, εἶναι καὶ τὸ ἰσχυρότερο χαρακτηριστικὸ ὀλόκληρης τῆς λέξεως, εἶναι ἡ «εἰδοποιὸς διαφορά» τῆς ἔννοιας. Τὰ ἐπόμενα πού ἀκολουθοῦν, ὅταν δὲν τίθενται χάρις πλαστικότητας καὶ εὐφωνίας, εὐρίσκονται σὲ σειρά σπουδαιότητας γιὰ τὴν εἰκόνα ἢ τὸ νόημα τῆς λέξεως. Ἔτσι καὶ ἐγὼ ἀκολουθῶ τὴν σειρά σπουδαιότητας τῶν γραμμάτων στὶς λέξεις. Ἀπὸ τὸ γράμμα «Γ» καὶ ἐφεξῆς ὁ τρόπος ἀναλύσεως ἀπλουστεύεται, ὥστε νὰ γίνῃ εὐκόλα ἀντιληπτὴ ἡ σύνθεση ἐκάστης λέξεως.

Ἡ δευτέρη ὑπόδειξη εἶναι ὅτι: οἱ σχηματισθεῖσες λέξεις ἐκ «φθόγγων μὲ σημασία» κατὰ τὴν περίοδο τῆς ὀνοματοποιίας, δηλαδὴ τῆς πρώτης περιόδου, ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια ἐπὶ τῶν ὁποίων κτίσθηκε ἡ «ἔλλογη» γλῶσσα. Οἱ νέες δηλαδὴ λέξεις δὲν εἶναι, ὅπως φαντάζονται μερικοὶ, προϊόντα τῆς ὀνοματοποιίας ἐκ συνθέσεως, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἔλλογης σπουδῆς εἰκόνων καὶ νοημάτων, πού ἀναζητοῦν τὴν ἐκφρασὴ τους μέσω τῆς συνθέσεως νοημάτων. Θὰ ἔλεγα, ὅτι κάθε λέξη εἶναι τὸ προϊόν ἑνὸς ἀναλυτικοῦ ἔργου, πού περιέχει ὅλα τὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ σχηματίσουν τὴ λέξη, γιὰ νὰ πλησιάσουμε πολὺ κοντὰ καὶ ἐπομένως νὰ χαρακτηρίσουμε ἀκριβέστερα τὴ θέση ἑνὸς πράγματος ἐντὸς τοῦ χώρου στὸν ὁποῖο βρίσκεται, ἐν σχέσει πρὸς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα σὲ ἕτερο χωρὸς καὶ ἀκόμη νὰ τὸ ἐκτιμήσουμε καὶ ὡς σχῆμα περίπου καὶ ὡς ὄγκο. Καὶ ἔτσι ὅτι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἦταν ὀγκώδης λᾶς (πέτρα) ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς θάλασσας. Ἡ ὀνοματοποιία μᾶς ἔχει δώσει τὸ ὄνομα «λᾶς» (πέτρα) - καὶ ἔχω ἐξηγήσει τὸν τρόπο τοῦ σχηματισθέντος φθόγγου «ΛΑ» (ἴδε γράμμα Λ, «Δαυλός», τεῦχος 73) καὶ γιατί συνδέθηκε μὲ τὴν πέτρα. Τὸ ἰσχυρὸ σημεῖο ἐδῶ εἶναι ἡ κίνηση, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴ ζωὴ ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀκίνησιν τῆς πέτρας, πού ἐκφράζει τὸ ὑφιστάμενο τὴν κίνηση ἢ τὸ νεκρὸ. Ἡ κίνηση εἶναι παλινδρομικὴ, αὐτὴ δηλαδὴ πού φαίνεται νὰ ἔρχεται ἐκ τοῦ πελάγους ὑπὸ μὀρφήν κύματος, νὰ ἀναπηδᾷ στὴν ἀκτὴ, νὰ χτυπᾷ ἐπὶ τῆς πέτρας ἢ νὰ χύνεται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ νὰ ἐπιστρέφει («ἀντιμάμαλο») προξενώντας πλήγματα, ἐὰν ἔχει ἰσχύ, στὴν πέτρα. Ἦδη θέσαμε τὴν σειρά τῶν γραμμάτων: Σ=κίνηση παλινδρομοῦσα, Π=τὸ πλήγμα (ρίζα ΠΛΑΓ) πού καταφέρει, ἐὰν ἔχει ἰσχύ (Ι=ἰσχύς) στὴν πέτρα τῆς ἀκτῆς (Λ). Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ σχηματίσαμε τὴ λέξη «σπιλάς» («Δαυλός», τ. 75).

Αὕτη ἡ νέα λέξη χρησιμοποιοῖ τὴν ὀνοματοποιία, ἀλλὰ δὲν ἐκφράζει κάποια φυσικὴ πηγὴ ἤχου, ὅπως π.χ. τοῦ ἤχου Ροο... Ἡ δὲ ἐργασία τῆς «διπλασιολογίας», ἡ ὁποία, ὅπως ἀνέφερα στὴν εἰσαγωγή, ἦταν ἕνα ἐκ τῶν ἔργων τῶν Μουσείων (ἴδε «Δαυλός», τεῦχος 72/1987), ἀπέβλεπε στὸν σχηματισμὸ νέων λέξεων μὲ τὴ βοήθεια τῶν νοημάτων πού περιέκλειαν οἱ «φθόγγοι μὲ σημασία» τῆς α' περιόδου. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ συνεχῶς ἡ γλῶσσα ἐμπλουτίζεται μὲ νέες λέξεις, οἱ ὁποῖες καθόριζαν ἀκριβέστερα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀναζητοῦσε ὁ ἄνθρωπος νὰ ὀνομάσει, ὥστε νὰ δυνηθεῖ νὰ ἐκφράσει τὴ σκέψη του ἢ νὰ περιγράψει τίς εἰκόνες ἢ τίς ιδιότητες τῶν πραγμάτων πού ὑπέπιπταν στὶς αἰσθήσεις του. Μὲ αὐτὸ τὸ μικρὸ πρόλογο θεωρῶ ὅτι δίνω διέξοδο σὲ τυχόν ἐρωτήματα τοῦ ἀναγνώστη ἐπὶ τῆς μεθόδου πού οἱ «ὀνοματοθέται» τῶν πανάρχαιων χρόνων, οἱ ἀσχολοῦμενοι μὲ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τοῦ μεγάλου πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διὸς, ἐργάζονταν. Ἡ ἐργασία ἡ δική μου εἶναι ἡ ἀποκομικοποίησις τοῦ τρόπου ἐργασίας αὐτῶν τῶν «μαστόρων» τοῦ πανάρχαιου λόγου. Διὰ τοῦ τρόπου δὲ αὐτοῦ ὑποδεικνύω, ὅτι ἡ γλῶσσα καὶ ἡ γραφὴ προχώρησαν «χέρι-χέρι» πρὸς τὸν πολιτισμὸ — καὶ ἐ-

πομένως δημιούργημα δικό τους είναι ο πολιτισμός.

Είναι δε έντελώς λογικό να διαπιστώνεται το ύψος ενός πολιτισμού εκ των λέξεων που αυτός χρησιμοποίησε. Έπειδή δε τόσο ο Όμηρος όσο και ο Ήσιόδος χρησιμοποίησαν λέξεις που προϋπήρχαν αυτών, είναι επίσης πολύ λογικό οι λέξεις αυτές να εκφράζουν κάποιο προηγούμενο πολιτισμό, τὰ ἔχνη τοῦ ὁποῖου ἀνευρίσκομε ἐντός, τώρα, τῶν ἀναλυμένων λέξεων. Τό τότε συνέβησαν αὐτά, θά ἀποτελέσει καί τὸν ἐπίλογο τῆς παρούσης ἐργασίας.

Τὸ γράμμα «Γάμμα»

Καί ὡς ἀρχὴ πάλι ἐκ τοῦ Πλάτωνος (*Κρατύλος*, 427): «Ἡ δὲ ὀλισθαίνουσης τῆς γλώττης ἀντιλαμβάνεται ἡ τοῦ γάμμα δύναμις τὸ “γλίσχρον” ἀπεμιμήσατο καὶ “γλυκύ” καὶ “γλοιῶδες”». [Καὶ ὅπου δέ, ὅταν γλιστράει ἡ γλῶσσα, τὴν συγκρατεῖ ἡ τοῦ γράμματος «Γ» δύναμη, ὅπως π.χ. στὴ λέξι «γλίσχρον» καὶ στίς λέξεις «γλυκύ» καὶ «γλοιῶδες», ὁπότε τὴν ὀλισθηρότητα τοῦ «Λ» συγκρατεῖ τὸ «Γ»]. Καὶ ἐδῶ διαπιστώνουμε, ὅτι ὁ φθόγγος «Γ» (ΓΑ, ΓΟΥ κ.ἄ., ὅπως θά ἦταν ἴσως δυνατό νὰ προφερθεῖ μὲ προσωδία) δὲν ἐρευνήθηκε ὥστε νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ πηγὴ προελεύσεώς του, ἀλλὰ οἱ μελετητές Κρατύλος, Πλάτων κ.ἄ. στάθηκαν στὸν τρόπο πού τὸ γλωσσικὸ ὄργανο ἐκφέρει τὸν ἦχο τοῦ γράμματος «Γ» (ἀπομίμηση τῆς συγκρατήσεως τῆς ὀλισθηρότητας τοῦ «Λ» διὰ τῆς παραγωγῆς τοῦ γράμματος «Γ», πού σχηματίζεται διὰ τῆς πιέσεως ἢ στηρίξεως τῆς γλώσσας ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου). Ἔτσι ἐπετεύχθη - γιὰ τοὺς ὁμιλητὲς τοῦ Πλατωνικοῦ διαλόγου— ὁ σχηματισμὸς τῶν σχετικῶν λέξεων.

Ἡ ἀλήθεια βεβαίως δὲν εἶναι αὕτη· καὶ ἐξηγῶ ἀμέσως τοὺς λόγους. Ἐπιστρέφουμε πάλι στὴν ἐποχὴ τοῦ ἔλλοπος θηρευτοῦ, κτηνοτρόφου, καλλιεργητοῦ τῆς γῆς —καὶ ἄς προσπαθήσουμε νὰ συλλάβουμε τὸν φθόγγο «Γ» στὴν πηγὴ του. Στὸ 2ο Κεφάλαιο τῆς παρούσης μου ἔρευνας (*«Δαυλός»*, τεύχος 72) ἔλεγα ὅτι: «ἡ-χους ἐπίσης προκάλεσε ὁ ἴδιος (ὁ ἄνθρωπος) -- τώρα ὅμως χάριν ἐπιβιώσεώς του ἐντὸς ἑνὸς ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος (ὀπλα-ἐργαλεῖα)». Ὅπως θ' ἀναπτύξω ἀμέσως, τὸ σύμφωνο «Γ» ἀνήκει στὴν κατηγορία αὐτῶν τῶν ἡχῶν. Τὸ πρῶτο ἡχητικό καὶ ὀπτικό ἐρέθισμα, πού συνδέετο μὲ τὸν ἦχο «Γ» καὶ ὁ ἄνθρωπος προσπάθησε νὰ μιμηθεῖ διὰ τοῦ γλωσσικοῦ του ὄργανου (γλώσσας-οὐρανίσκου-λάρυγγος), ἦταν ὁ ἦχος τοῦ ὁποῖου πηγὴ προελεύσεως ἦταν ἡ διὰ τῶν χειρῶν του καὶ διὰ πέτρας αἰχμηρῆς χάραξη γραμμῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφάνειας μιᾶς ἄλλης πέτρας ἢ τοῦ σκληροῦ χώματος ἢ τοῦ ξύλου. Ἡ αἰτία τῆς ἐνέργειάς του αὐτῆς πιθανότατα ὑπῆρξε ἡ ἀνάγκη νὰ συμπληρώσει τὴν «εἰκόνα-σχῆμα» ἑνὸς πράγματος (πού ἦταν δύσκολο σ' αὐτὸν νὰ ἐκφράσει), νὰ κατασκευάσει ἓνα αἰχμηρὸ ὄπλο, ἓνα ἐργαλεῖο, ἓνα σκεῦος κατὰ τρόπον ἀνταποκρινόμενο πρὸς τίς ἀνάγκες του. Ἡ συμπλήρωση τῆς εἰκόνας πράγματος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀρχὴ γραφῆς, ὅπως καὶ οἱ ἄναρθροι φθόγγοι μὲ σημασίαν χαρακτηρίζονται ὡς ἀπαρχὴ τῆς γλώσσας. Αὕτη ἡ πρώτη γραμμὴ πού χαράχθηκε ἀπὸ χερί ἀνθρώπινον ὑπῆρξε ὁ γενεσιουργικός ἦχος· καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ «κοινὴ ἀκουστικὴ ἀντίληψη» ὅτι ὁ φθόγγος «ΓΑ», «ΓΟΥ» κ.ἄ. ἀπομιμείται τὸν ἦχον αὐτό. Πράγματι ἡ ἀπομίμηση γίνεται, ὅπως καὶ στὸν Πλατωνικὸν διάλογον *«Κρατύλος»* ἀναφέρεται, διὰ τῆς πιέσεως ἢ στηρίξεως τῆς γλώσσας ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου.

Ὁ ἀρχικός αὐτὸς φθόγγος «Γ» ὑπῆρξε ὅμως μόνο τὸ ἡχητικὸ μέρος τῆς πρά-

ξεως τοῦ «χαράσσειν». Ἡ ὀπτική συμπλήρωση ἔδωσε, ὅπως σ' ὅλους τοὺς ἤ-
χους, ἐνδιαφέρουσες γιὰ τὸν ἄνθρωπο παρατηρήσεις, οἱ ὁποῖες κατεγράφησαν
στὴ μνήμη του καὶ ἀποτέλεσαν τὶς ιδιότητες, τώρα, τῆς ἐννοίας τοῦ «χαράσ-
σειν». Ἡ ὀξεῖα γωνία, ποὺ κατέληγε σὲ αἰχμή, στὰ χέρια τοῦ Ἑλλοπος, μετε-
βλήθη σὲ ἐργαλεῖο ἀλλὰ καὶ ὄπλο γιὰ τὸν θηρευτὴ: πέλεκυς, αἰχμὴ δόρατος, βέ-
λος τόξου καὶ μαχαίρι, ἀργότερα δὲ καὶ ὑνὶ ἀρότρου. Ὡς πρώτη ὕλη γιὰ τὴν κα-
τασκευή αὐτῶν χρησιμοποιήθηκε ὁ λίθος, τὰ δόντια καὶ τὰ ὀστέα τῶν ζώων —καὶ
ἀκόμη τὰ ἔντερα καὶ τὸ δέρμα τῶν. Τὸ ξύλο ἐπίσης χρησιμοποιήθηκε καὶ γιὰ
τὴν κατασκευή ὄπλων καὶ ἐργαλείων— καὶ ἀκόμη γιὰ τὴν κατασκευή διαφόρων
οἰκιακῶν σκευῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρότρου. Στὸ Μουσεῖο Βόλου εὐρίσκονται λεπί-
δες καὶ φολίδες ἐκ πυριτολίθου, ποὺ ἀποτελοῦσαν τοὺς ἀρχέγονους τύπους ἐργα-
λείων γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνης τῆς περιόδου. Ἐπίσης ἀξίνες καὶ σμίλες τέ-
λεια στιλβωμένες, ποὺ τὶς χρησιμοποιοῦσαν στὴν κατεργασία τοῦ ξύλου.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τυχαῖο τὸ γεγονὸς ὅτι στὸ γράμμα «Γ» «ἐπενδύθηκαν», χάριν
τοῦ ἀρχικοῦ ἤχου καὶ τῶν παρατηρήσεων, σημασίες, οἱ ὁποῖες, ὅπως θὰ διαπι-
στώσουμε ἐκ τῶν ἀναλύσεων τῶν λέξεων ποὺ ἀκολουθοῦν, ἔδωσαν λύσεις στοὺς
ὀνοματοθέτες τῶν Μουσείων, ὥστε νὰ δώσουν τὸ ὄνομα ποὺ ἀπὸ τὴν φύση ἀρμό-
ζει σὲ κάθε πρᾶγμα. Τὸ μέγιστο ὅμως, τὸ ὁποῖο ὑπηρετήσε ἐκείνη ἡ πρώτη
γραμμὴ, ἡ ὁποία χαράχθηκε μὲ τὴν πέτρα στὴν πέτρα ἢ στὴ γῆ, ἦταν ὁ πολιτι-
σμός. Αὐτὴ ἡ γραμμὴ ἐγίνε γράμμα καὶ γραφή, ὅπως θὰ δοῦμε σὲ λίγο, ἐγίνε
γνώση, καὶ ὁ ἄνθρωπος προχώρησε στὴ δημιουργία, τὸ «πέρας» τῆς ὁποίας θὰ ἐ-
ξακολουθεῖ νὰ παραμένει ἄγνωστο καὶ ἐπομένως ἀναζητούμενο συνεχῶς ὑπ' αὐ-
τοῦ.

Κατ' αὐτὴ τὴν ἀποκωδικοποίηση τοῦ γράμματος «Γ» θὰ προχωρήσω ἀμέσως
στὴν ἀνάλυση τῶν λέξεων μὲ ἀρκτικό «Γ» καὶ πάντοτε μόνο αὐτῶν οἱ ὁποῖες ἀ-
νῆκουν στὰ κείμενα τῆς «Θεογονίας», τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου.

Γαῖα: Γιὰ τὴ λέξη αὐτὴ θὰ μιλήσω ἐκτενέστερα. Ὁ σχηματισμός της ὑπῆρξε τὸ
ὑψιστὸ ἐπίτευγμα τῆς πανάρχαιας διανοήσεως ἐπὶ τῶν κοσμολογικῶν φαινομέ-
νων. Ὁ Ἀριστοτέλης στὸ «*Μετὰ τὰ φυσικά*» (Α, 4) διατυπώνει τὸ πόρισμα τῆς
δικῆς του ἔρευνας: «*Υποπτεύσειε δ' ἂν τις Ἡσιόδον πρῶτον ζητῆσαι τὸ τοιοῦ-
τον... Ἡσιόδος δὲ "πάντων μὲν πρῶτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύ-
στερνος πάντων ἔδος ἀσφαλὲς αἰεὶ ἢδ' "Ερος"*...». Ἡ κοσμολογία ξεκινάει,
πράγματι, ἀπὸ τὴ «Θεογονία», ἔργο προγενέστερο τοῦ Ἡσιόδου συντεθὲν ὑπὸ ἀ-
γνώστων διανοητῶν ἐνταγμένων στὰ Μουσεία, τὴν ὁποία (Θεογονία) ἀπλῶς δη-
μοσίευσε πρῶτος ὁ Ἡσιόδος (ἴδε «Δαυλόν», τεῦχος 31/1984). Ἡ «Θεογονία»
(γιὰ νὰ παῦσει ἡ σύγχυση: «Ἀνθρωπογονία») ἦταν φυσικὸ ν' ἀρχίσει ἀπὸ τὴν
Κοσμογονία, μέρος τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ἡ ἀνθρωπότητα (ἄγνωστο δὲ ἐὰν θὰ συ-
νεχίσει νὰ εἶναι!) Οἱ στίχοι ποὺ μᾶς μιλοῦν περὶ τῶν ἀντιλήψεων τῶν πανάρχαι-
ων κοσμολόγων, τῶν «πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως», ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης μᾶς λέ-
γει (*Μετὰ φυσ.* Α, 3), δηλαδὴ πολὺ πρὸ τῆς τωρινῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι οἱ 116
καὶ 117. Παραθέτω ἀμέσως τοὺς στίχους:

«*Ἦτοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖ' εὐρύστερνος πάντων ἔδος
ἀσφαλὲς αἰεὶ*». Μὲ τὴ φράση «*Ἦτοι μὲν πρῶτιστα*» δηλώνεται τὸ πρῶτο συμβάν:
Πρὸ αὐτοῦ τὸ ἄγνωστο... Ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐμφανίζεται ἡ κίνησις εἶναι τὸ

Χάος. 'Η λέξη *χάος* σημαίνει βίαιη διάνοιξη, ρήγμα. Κατὰ τὴν «*Θεογονία*» τὸ ρήγμα ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἡ ἐμφάνιση τῆς «*Γαίας*». 'Η «*Γαῖα*», μᾶς λέγει στοὺς στίχους 126 καὶ 127, ἰσοῦται μὲ τὸν ἀστερόπληθο Οὐρανὸν («*Ἴσον ἐ' αὐτῇ Οὐρανὸν ἀστερόενθ'*»). *Γαῖα* ἐπομένως δὲν εἶναι ἡ Γῆ, ὁ γνωστὸς σ' ὅλους πλανήτης μας, ἀλλὰ τὸ ἄγνωστο σύμπαν. Αὐτὸ τὸ σύμπαν, στὸ ὁποῖο καὶ μεῖς ἀνήκομε, ἡ *Θεογονία* ὀνομάζει «*εὐρύστερνον*» (ἐννοια ταυτόσημη μὲ τὸν «*εὐρύκολπος*»). 'Απὸ τοὺς κόλπους ἐπομένως τοῦ σύμπαντος θὰ ἐμφανιστοῦν τὰ πάντα. Αὐτὴ δὲ ἡ εὐρύστερνος γαῖα θὰ εἶναι τὸ αἰεὶ ἀσφαλὲς στηρίγμα (*ἔδος*) ὅλων αὐτῶν τὰ ὁποῖα ἐξ αὐτῆς θὰ γεννηθοῦν. "Ὅπως διαπιστώνουμε, ἐντὸς αὐτῶν τῶν δύο στίχων ἔκλεισαν οἱ πρῶτοι κοσμολόγοι τὴν «*Μεγάλῃ Ἑκρηξῇ*» (*Big-Bang*), γιὰ τὴν ὁποία οἱ σύγχρονοι κοσμολόγοι μᾶς μιλοῦν. 'Εξετάζω ἀμέσως τὴν λέξη «*Γαῖα*».

'Η ἀπλὴ σύλληψη τῆς ἐννοιας, πὺ ἀφορᾷ στὴ γέννηση τοῦ κόσμου, δηλαδὴ τὴν δημιουργία, τὴν κάνει νὰ μοιάζει καὶ μὲ τὴ γέννηση τοῦ ὄντος ἄνθρωπος στὸν πλανήτη μας. Τὸ σύμπαν ἦταν ἡ εὐρύκολπος παρθενικὴ μήτρα. 'Ο ὕμν τῆς γιὰ ἄγνωστη αἰτία διερράγη. 'Εκ τῆς διαρρήξεως προεκλήθη ἡ ζωὴ («*ἡδ' Ἔρος*», συνεχίζει ἡ «*Θεογονία*» στὸν στίχο 118). 'Η διάνοιξη προκαλεῖται μετ' ὀδύνης «*ἀλυσιμελοῦς*», δηλαδὴ πὺ λυεῖ τὰ μέλη τοῦ σώματος. 'Η δημιουργὸς ὁμῶς τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἴδια ἀγέννητη, ἀεὶ ὁμῶς ὑπάρχουσα. "Ἀς δοῦμε τὴν λέξη:

Γ= Τὸ ὄργανο τοῦ ῥηγματικοῦ συμβάντος προκαλεῖ τὴν ὀδύνη πὺ θὰ κορυφωθεῖ στὸν τοκετὸ

Α= καὶ ἐκ τοῦ ῥήγματος - τοκετοῦ ἡ 'Αρχὴ

Ι= αὐτοσυγκρατοῦσα (ῥῆμα *ἴσχω*) τὸ «γίγνεσθαι»

Α= ἀεὶ.

Νομίζω, ὅτι οἱ κοσμολόγοι τοῦ «*Μουσείου Οὐρανία*» κατόρθωσαν ἐντὸς μιᾶς λέξεως, ἐνὸς ὀνόματος, νὰ μᾶς δώσουν ὁλόκληρὴ τὴν κοσμολογικὴ τους σκέψη. Τὸ ῥηγματικὸ συμβᾶν ἀρχίζει τὴ δημιουργία ἀλλὰ ταυτοχρόνως τὴν συγκρατεῖ καὶ συνεχίζει τὸ γίγνεσθαι. Αὐτὴ ἡ διαδικασία εἶναι αἰώνια. 'Εκ τῆς μεγάλης ὁμῶς αὐτῆς κοσμολογικῆς θεωρήσεως τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος προκύπτει καὶ ἡ ἰδέα τῆς γενέσεως, τῆς δημιουργοῦ αἰτίας τῶν ὄντων ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας. 'Η «*Γαῖα*» εἶναι ἡ γεννήσασα, ἡ μητέρα τῶν πάντων καὶ αὐτῶν τῶν «θεῶν» - ἀνθρώπων. 'Εξ αὐτῆς τῆς σχέσεως καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ πλανήτου μας, ὡς μέρους τοῦ ὅλου τῆς δημιουργίας (Γαίας), εἰς Γῆν. 'Η Γῆ τώρα εἶναι ἡ μητέρα-τροφὸς (*τιθύς*) ὅλων τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς. "Ενεκα αὐτοῦ τοῦ λόγου οἱ λέξεις *γεννῶ, γένος, γενεά, γεννήτωρ, γυνή* κ.ἄ., τίς ὁποῖες θ' ἀναλύσω ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐκτὸς τῆς ἀλφαβητικῆς θέσεώς των, βασίζονται στὴν ἴδια νοηματικὴ ἀνάλυση. Σκοπὸς τῆς ἐξαιρέσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἀπόδειξη τῆς κεφαλαιώδους σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ γράμμα «Γ» καὶ μάλιστα ὡς ἀρκτικὸ στὸ σχηματισμὸ τόσο λέξεων πὺ ἀφοροῦν στὴ δημιουργία ἐν τῷ σύμπαντι, ὅπως αὐτὴ πὺ ἤδη ἀνέπτυξα, ὅσο καὶ σημαντικῶν ἄλλων πὺ ἀφοροῦν τώρα στὴν ἀνθρώπινη δημιουργία στὸν πλανήτη μας.

Τέλος θὰ προσθέσω ὅτι «*Γᾶ*» ἐλέγετο ἡ γῆ ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων καὶ «*Γῆ*» ὑπὸ τῶν 'Ιώνων ἀπογόνων τοῦ Ζεοῦθου. ('Ανάπτυξη τῶν σημασιῶν πὺ κρύ-

πονται ἐντὸς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν θὰ γίνεи στὰ οἰκεῖα λήμματα, σὲ προσεχῇ τεύχη τοῦ «Δαυλοῦ»). Οἱ λέξεις «*χθών*» καὶ «*ἄρουρα*» προσδιορίζουν ἐπίσης ἡ μὲν πρώτη τὴν ὁμαλὴ καὶ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, ἡ δὲ δευτέρα («*ἄρουρα*») τὴν ἀρόσιμη ἢ καλλιεργούμενη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου γῆ.

Διευκρίνιση: Οἱ ἐπόμενες λέξεις ἀκολουθοῦν ὄχι τὴν ἀλφαβητικὴ σειρὰ ἀλλὰ τὴ σειρὰ σπουδαιότητος.

Γλῶσσα (ἀττ. *γλῶττα*, *ης*) = ἡ γλῶσσα ὡς ὄργανο τῆς ὁμιλίας καὶ μέλος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. Τῇ λέξει τὴ συναντοῦμε στὸν Ὅμηρο καὶ στὸν Ἡσίοδο. Στὸν Ὅμηρο ὡς τὸ κύριο μέσο ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ὅμηρος μάλιστα μᾶς ὑποδεικνύει τὸν τρόπο τῆς φυσικῆς διαδικασίας στὴν δημιουργία κάποιας «κοινῆς Ἑλληνικῆς» (Ὁδύσ. Τ 172-177): «Ἡ Κρήτη εἶναι μιὰ χώρα στὸ μέσο τῆς φουρτουνιασμένης, σὰν ἀπὸ μεθύσι, θάλασσας τοῦ Πόντου. Εἶναι χώρα ὁμορφῇ, εὐφορῇ καὶ μὲ πολλὰ τρεχούμενα νερά. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὴν κατοικοῦν εἶναι χιλιάδες κι' ἔχει ἀκόμη ἐνενήντα πόλεις. Ἡ γλῶσσα τῆς εἶναι ἓνα κρᾶμα γλωσσῶν τῶν κατοίκων τῆς, ποὺ εἶναι οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἑτεόκριτες, οἱ Κύδωνες, οἱ τρεῖς φυλὲς τῶν Δωριέων καὶ οἱ Πελασγοί, ποὺ ἡ παρουσία τους στὴν Κρήτη ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διός». Τὸ συμπέρασμα τῶν στίχων αὐτῶν εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὶς τοπικὲς γλῶσσες καὶ ὄχι ἰδιώματα, ποὺ σχηματίστηκαν χάρις στὴ μορφολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, προήλθαν βαθμιαίως τοπικὰ εὐρύτερα «κοινὰ ἐπίπεδα συνεννοήσεως». Ἔτσι, εἶναι λάθος νὰ στρεφόμαστε πρὸς τοὺς ἀνυπαρκτοὺς «Ἰνδοευρωπαίους» καὶ νὰ ἀναζητοῦμε δῆθεν ἀπὸ τὰ ἰδιώματα τὴν «κοινὴ Ἰνδοευρωπαϊκὴ». Αὐτὰ τὰ λίγα ὡς «ἱστορία» ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ, ἐπ' εὐκαιρία τῆς λέξεως «*γλῶσσα*».

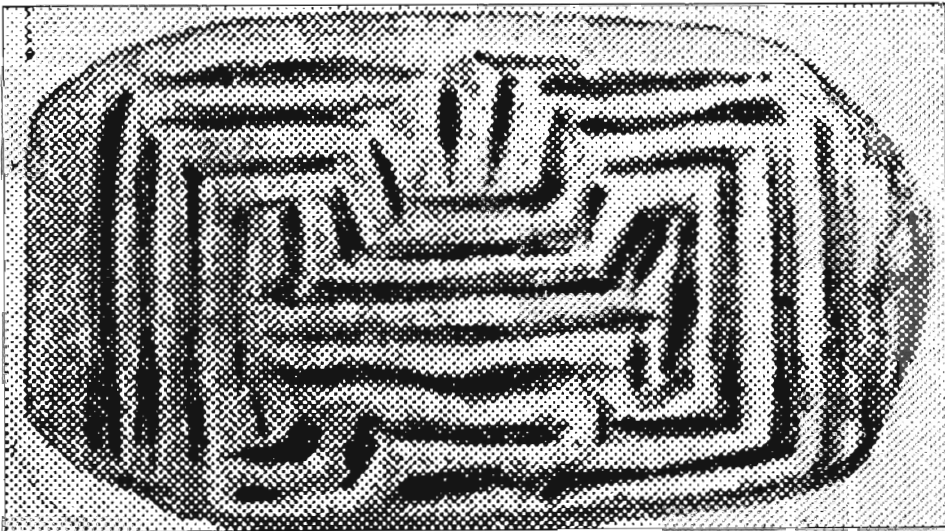
Στὸν Ὅμηρο λοιπὸν καὶ στὴν Ὀδύσσεια γίνεται ἀναφορὰ στὴ γλῶσσα: «... ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη...», ὅπως ἐρμήνευσα. Στὸν Ἡσίοδο ἡ ἀναφορὰ στὴ γλῶσσα εἶναι πολὺ μικρὴ (Ἔργ. Ἡμέρ. στίχ. 707). Καὶ ὁ Ἡσίοδος χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη γλῶσσα μὲ τὴ σημασία τῆς ὁμιλίας: «μηδὲ ψεύδεσθαι γλώσσης χάριν» [οὔτε νὰ ἀπαριθμεῖς ψεύδη, γιὰ νὰ ἔχεις τὴν χαρὰ νὰ μιλάς: Παράτηρησις, ποὺ πρέπει νὰ προβληματίσῃ τοὺς φλύαρους...]. Ἀναλύω ἀμέσως τὴ λέξη «*γλῶσσα*»:

- Γ: Ὅργανο, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος χαράσσει τὴν αὐγὴ τοῦ δικοῦ του πολιτισμοῦ, διανοίγοντας τὸ δρόμο πρὸς τὴ δημιουργία («*λόγος ἔργου σκιά*», θὰ ἀποφανθεῖ μετὰ ἀπὸ χιλιετίες ὁ Δημόκριτος, ἀπόγονος τοῦ κούρου θηρευτῆ, τοῦ ἔλλοπος τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου) καὶ
- Λ: ὄργανο, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπομιμηθεῖ τοὺς ἤχους τοῦ δικοῦ του χώρου καὶ θὰ τοὺς κάνει «λαλιά» (ὁμιλία), λόγον, λογικὴν (ἴδε Λ), «*Δαυλός*», τεύχος 73),
- Ω: ὥστε μὲ τὴν ὁμιλία καὶ ἀργότερα τὸ λόγο καὶ τὴ λογικὴ νὰ ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ ἀρχικῶς μὲ τὰ ὄντα καὶ τὸ περιβάλλον του (Ο) καὶ ἀργότερα νὰ ἐρευνᾷ τὸ σύμπαν καὶ τοὺς νόμους ποὺ διέπουν αὐτό (Ο) (Ο+Ο=Ω),
- Σ: ἡ δὲ παλίνδρομη κίνησις τῆς ἀνταλλαγῆς ἐμπειριῶν κορυφοῦται διὰ τῆς προγνώσεως μὲ βάση τὴν ἀρχὴ «*τὰ τ' ὄντα, πρὸ τ' ὄντα*» γιὰ τὴν ἔκδοσις πορισμάτων ἐπὶ τῶν ἐσσομένων (ἴδε λῆμμα «Σ», «*Δαυλός*», τεύχος 75)·
- Σ: αὐτὴ δὲ ἡ συναγωγὴ (ρῆμα *συναιρέω*) ἀρχὴ σοφίας (διὰ τῆς σοφίας μαντεύει

ὁ ἄνθρωπος τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν: σοφία = ἐπιστήμη)

Α: καὶ ὁ τρόπος τῆς «μαντικῆς» αἰ ἄριστος (μαντικὴ = πρόγνωσης: ἴδε «Δαυλόν», τεύχος 62/1987).

Γραφή (ρῆμα: γράφω): πρώτη σημασία χαράζω: «αἶχμη γράψεν δὲ οἱ ὁστέον ἄχρις» [Ἰλ. P 599: καὶ ἡ αἶχμη (τοῦ Πολυδάμαντα) τὸν ἔσχισε μέχρι τὸ κόκκαλο]. Μὲ τὴν σημασία πού καὶ μεῖς σήμερα κατανοοῦμε τὴ λέξη «γραφὴ» τὴν ἀνευρίσκομε στὸν Ὅμηρο [Ἰλ. Z 169-170: «γράφας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλὰ/δείξαι δ' ἠνώγει ᾧ πενθερῷ, ὅφρ' ἀπόλοιτο» = ἔγραψε ἐπὶ ξύλινης λεπτῆς ἐπιφάνειας, πού ἐδιπλώνετο, πράγματα πού δηλητηρίαζαν τὴν ψυχὴ. Καὶ ὑπέδειξε (στὸν κομιστὴ) νὰ τὴν ἀνοίξει ὁ πενθερός του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ νὰ εὔρει (ὁ κομιστῆς) τὸν χαμό του]. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ γραφῆς, συμπληρώνω, ὅτι καὶ στὸ κείμενο τῆς πανάρχαιας «Θεογονίας» ἡ πράξη τῆς γραφῆς ἀναφέρεται μὲ τὸ ρῆμα «ὀμηρέω φωνῇ». Οἱ κρίσιμοι στίχοι εἶναι οἱ 38-40: «εἰρεῦσαι τὰ τ' ἔόντα τὰ τ' ἐσόμενα πρὸ τ' ἔόντα / φωνῇ ὀμηρεῦσαι· τῶν δ' ἀκάματος ῥέει αὐδὴ / ἐκ στομάτων ἡδεῖα». Τὸ «ὀμηρεῦσαι» εἶναι ὁ ἐπικός τύπος μετοχῆς τοῦ «ὀμηρέω», πού σημαίνει ἐνεχυριάζω, συμφωνῶ πρὸς τὴ φωνή, ἐγγυῶμαι τὴ διατήρησιν τῆς ἐνότητος. Ὁ ἀνθρώπινος ὅμως λόγος, ἡ φωνή, ὡς «ἔπεα πτερόεντα», δέν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἐνεχυριασθεῖ καὶ νὰ παραμείνῃ «κάπου» αὐτοῦσιος, ἐγγυώμενος τὴν πιστότητα τοῦ ἀρχικοῦ λόγου καὶ διατηρώντας μάλιστα τὴν ἐνότητά του, ὥστε νὰ ἀναμεταδίδεται ὁμοία στὸ διηγετὴς, ὅπως ἡ λέξη «ἀκάματος» σημαίνει, παρὰ μόνον ὡς γραπτὸς. Καὶ ἀναλύω ἀμέσως τὴ λέξη «γραφὴ»:

Πήλινη σφραγίδα μὲ πληθώρα ἐγχαράξεων διὰ αἶχμηροῦ ὄργανου. Εἶναι τῆς πρώιμης «λιθικῆς ἐποχῆς» καὶ βρέθηκε στὸ Σέσκλο, στὴν περιοχὴ τῆς Θεσσαλίας. Στὸ γράμμα «Γ» «ἐπενδύθηκε» ἡ ἐννοία τοῦ «χαράσσειν», τῆς πράξεως δηλαδὴ τῆς κατεργασίας τῶν ὑλικῶν καὶ τῆς κατασκευῆς χρησίμων γιὰ τὸν ἔλληπα ἄνθρωπο ὀργάνων, ἀλλὰ ἐν τέλει καὶ τοῦ «Γ-ράφειν».

Γ= Τὸ ὄργανο χαράζει καὶ διαχωρίζει

Ρ= τὸν ῥηματικὸ λόγον

Α= ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ

Φ= φωνὴ (ὁμιλία, προφορικὸ λόγον)

Η= ἡ ὁποία (γραφὴ) *ἡέριος* (ἀσαφὴς) κατὰ τὴν αὐγὴ (*ἡώς*) τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξε.

Πολλὰ ἔχουν λεχθεῖ παλαιότερα καὶ ἐπαναλαμβάνονται καὶ σήμερα μὲ ἀνόητον πείσμα, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ ἀλφάβητο, δηλαδὴ τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφάβητου, παρελήφθη ὑπὸ τῶν προγόνων μας ἀπὸ τοὺς «Φοίνικες». Ὁ πολιτισμός, ὅπως τόνισα στὴν εἰσαγωγή μου («Δαυλός» τ. 72), εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ συνδυασμοῦ Χῶρος — Ἀνθρώπος — Γλῶσσα — Γραφή. Καὶ εἶναι λογικὸ νὰ ἀναπτυχθεῖ πρῶτος ἐκεῖνος ποὺ ἀπέκτησε τὴν τέλεια γλῶσσα καὶ γραφή. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξε καὶ εἶναι, ὅπως ἀποδεικνύουν οἱ ἀναλύσεις τῶν λέξεων τῆς, ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους χρόνους ἡ τελειότερη μέχρι σήμερα στὴ Γῆ. Διετέθη δὲ στὴν ὑπόλοιπη ἀνθρωπότητα αὐτὸ τὸ μέγα πνευματικὸ δημιούργημα χωρὶς ἀνταμοιβὴν καμμία. Ἀς τὸ προσέξουν ἰδιαίτερα αὐτὸ οἱ λαοὶ τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος μὲ τὰ πωλούμενα «know-how» καὶ τὰ δικαιώματα «περὶ πνευματικῆς ιδιοκτησίας». Ἐὰν σήμερα μιλοῦν καὶ γράφουν, τὸ ὀφείλουν στοὺς Ἕλληνας· καὶ αὐτὸ ἄς μὴν τὸ ξεχνοῦν. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ὀφειλόμενο «*γέρας*» (ἀνταμοιβή) στοὺς ἐπὶ 2000 ἔτη σκλάβους Ἕλληνας στὰ ἐκτρώματα τῶν σημερινῶν ψευδοπολιτισμῶν.

Καὶ προχωρῶ στὴν ἀνάλυση ἐπίσης σημαντικῶν λέξεων ἐκ τοῦ λήμματος «Γ» κατὰ σειρὰν ἐννοιολογικῆς σπουδαιότητος καὶ ὄχι ἀλφαβητικῆς.

Γένεσις (*γενέσθαι*) = ἀρχή, πηγὴ, παραγωγὸς αἰτία (ἐκ τοῦ ῥήματος *γίγνομαι*, ρίζα *GEN-*). Ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζας καὶ *γείνομαι*, *γεννάω*, *γέννησις*, *γυνή*. Ἡ ριζικὴ σημασία εἶναι: ἔρχομαι εἰς νέαν κατάστασιν ὑπάρξεως, ἔρχομαι εἰς τὸ «εἶναι», λαμβάνω ὑπαρξιν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναζητώντας τὴν ἀρχή, τὴν παραγωγὸν αἰτίαν, τὴν πηγὴ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων ἐπὶ τοῦ πλανήτου, ἀνατρέχει ἱστορικὰ καὶ λέγει: «*Εἰσὶ δὲ τινες οἱ κατὰ τοὺς παμπαλαίους καὶ πολὺ πρό τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἶονται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν Ὡκεανόν τε γὰρ καὶ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γενέσεως πατέρας*» (*Μετὰ τὰ φυσικά* I 3, 983 b 33). Πράγματι οἱ πρῶτοι ὁμιλήσαντες χάνονται στὰ βάθη τῶν χιλιετιῶν. Στὴν «*Θεογονίαν*» κατὰ τοὺς στίχους 131, 132, 133 ἐκφράζεται ἡ ἄποψη ὅτι ἡ σειρὰ τῆς διαμορφώσεως τοῦ πλανήτη Γῆ ἀρχίζει μὲ τὴν ὀρογένεση (στίχος 129) καὶ ἀμέσως μετὰ παρουσιάζονται τὰ πελάγη, ἀκολουθεῖ ὁ Πόντος καὶ στὸ τέλος ἐμφανίζεται ὁ Ὡκεανός. Μήπως αὕτῃ ἡ σειρὰ πρέπει νὰ μᾶς προβληματίσει καὶ γιὰ τὸν τόπον τῆς ἀρχῆς τῆς γενέσεως τῶν ὄντων ἐπὶ τοῦ πλανήτη; (ἴδε «*Δαυλόν*», τεῦχος 41/1985). Στὸν Ὅμηρον (*Ἰλ.* Ξ 201) διατυπώνεται ἡ ἄποψη ὅτι: «*Ὡκεανόν τε, θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν*» [τὸν Ὡκεανό, τῶν θεῶν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τροφόν]. Ἀς δοῦμε ἡ λέξις τί ἐπιπλέον μᾶς ἀποκαλύπτει:

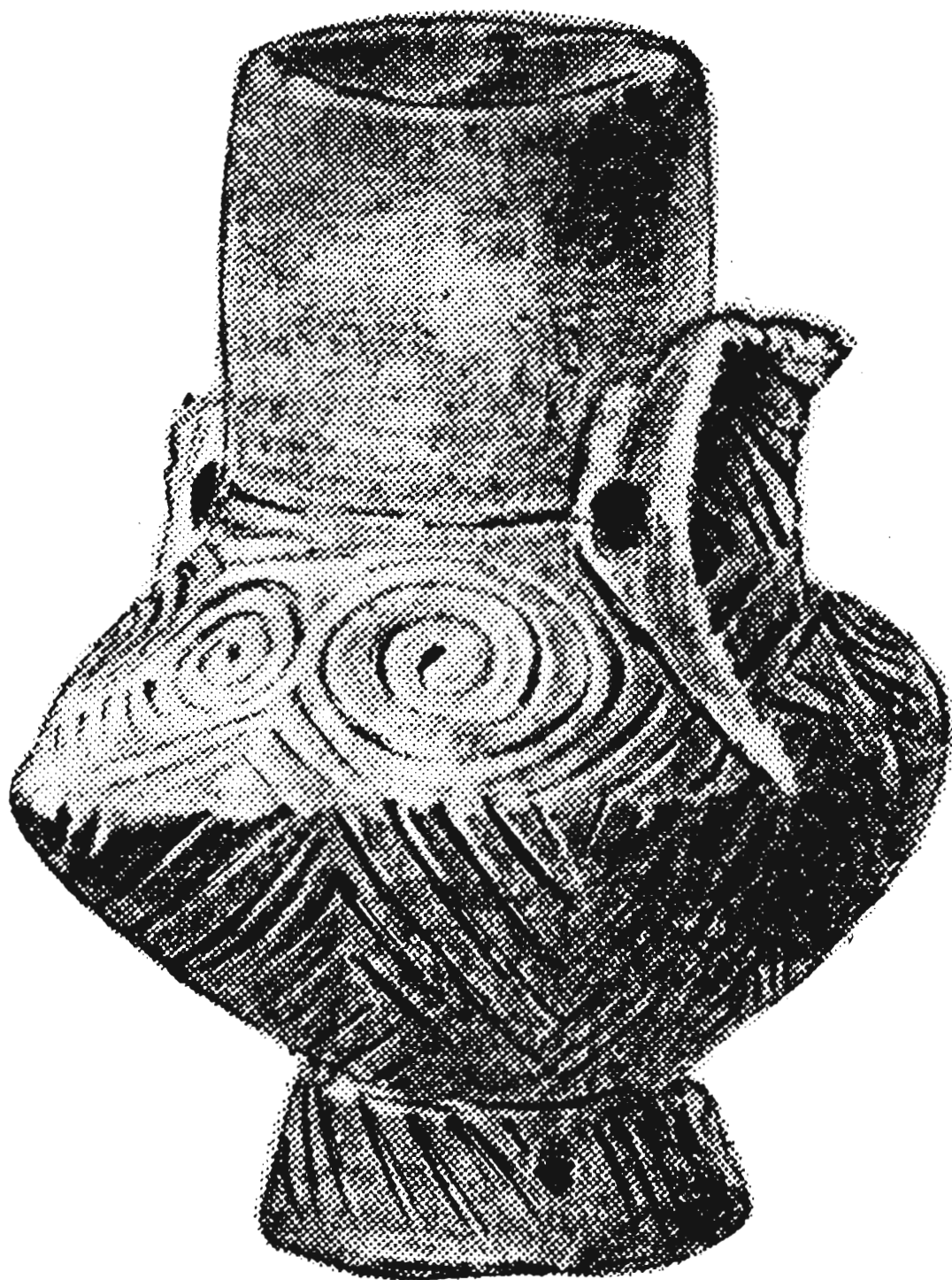
Γ= Ὁργανο διὰ τοῦ ὁποίου ἐγινε ἡ διάνοιξις

Ε= τῆς εὐρυκόλπου (ἴδε εἰς λέξιν «*Γαῖα*»)

Ν= μήτρας («*νηδὺς*» ἢ μήτρα: *Ἰλιάς* Ω 496),

Ε= στῆριγμα («*ἔδος ἀσφαλὲς αἰεί*»: *Θεογ.* στίχ. 117)

Σ= τῶν πρὸς πᾶσαν κατεῦθυσιν κινουμένων «*σημείων*» (ἴδε λέξιν)

Ἀγγεῖο τῆς ἀπώτερης ἐλληνικῆς πρωτοϊστορικῆς περιόδου μέ ἐγχάρακτη ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια. Βρέθηκε στὸ Διμηνιὸ τῆς Θεσσαλίας. Ἡ χάραξη σχημάτων ἀποτελεῖ τὸν πρόδρομο τῆς χαράξεως τῶν γραμμάτων, τῆς «Γ-ραφῆς».

I= ἰθὺνον αὐτὰ (κατευθύνον αὐτὰ)

Σ= ἐπὶ «στάθμην» (σὲ κινήσεις ἰσορρόπους: ἴδε λέξιν).

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῆς λέξεως διαπιστώνουμε ὅτι τὸ ὄργανο τὸ ὁποῖο ἐπέφερε ῥῆγμα καὶ διάνοιξε τὴν εὐρύκομπο μήτρα, στήριγμα αἰώνιο πάντων τῶν μορφῶν (σημείων) τῶν κινουμένων πρὸς πᾶσαν κατευθύνουν καὶ ἐμφανιζομένων ὡς παλινδρομούντων, αὐτὸ τὸ ὄργανο τὸ ὁποῖο ἐκφράσαμε ὡς ῥῆγμα, χάος, ποὺ ἔχει σύμβολο, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸ γράμμα «Χ», δὲν σταμάτησε μὲ αὐτὴ τὴν ἐνέργεια νὰ δρᾷ, ἀλλὰ συνεχίζει νὰ κατευθύνει, ὡς ἐπὶ ζυγοῦ ἰσορροπίας, τὸ σύμπαν («ἐπὶ στάθμην»).

Γένος = καταγωγή, γενεά, οἰκογένεια, εἴτε ἐξ αἵματος εἴτε δι' ἐθνικότητος: «ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος ἦδ' ἴα πάτρην» [Ἰλ. N 354: καὶ οἱ δύο (Ζεὺς καὶ Ποσειδῶν) ἀπὸ τὴν ἴδια γενιά προήρχοντο καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια οἰκογένεια] ἢ «ἐξ Ἰθάκης γένος εἰμί» [Ὀδ. O 267: Ἐκ τῆς Ἰθάκης εἶναι ἡ γενιά του (λέγει ὁ Τηλέμαχος, καὶ πατέρας μου ὁ Ὀδυσσεύς] ἢ «Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὖχομαι εἶναι» [Ἰλ. Z 211: Ἀπὸ αὐτῇ λοιπὸν τὴ γενιά καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ αἷμα καυχιέμαι πῶς κατάγομαι]. Ἄς δοῦμε τώρα τί μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ λέξις:

Γ= Ἡ ἀρχὴ τῆς γενιᾶς, ὁ γεν-ἀρχῆς ἰδρυτής, αὐτὸς ποὺ ἔγινε τὸ πρῶτο ὄργανο τῆς γενεᾶς

E= ἔγινε τὸ στήριγμα (ἔδος)

N= τοῦ κατοικεῖν (ναίειν), τοῦ «νέμειν» (διαμοιράζειν) τὴν νομή, (βοσκῆς, γῆς, ἀγαθῶν κ.λ.π.)

O= τῆς οἰκογενείας,

Σ= ἐρμηνεύων ἐν σοφίᾳ τὰ συμβαίνοντα.

Καὶ σ' αὐτῇ τῇ λέξει ἡ ἀνάλυση μᾶς προσθέτει ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ γενάρχη εἶναι σημαντικό, ὅχι μόνον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τεκνοποίησε καὶ ἄφησε ἀπογόνους ἐξ αἵματος, ἀλλὰ καὶ διότι ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ οἴκου του καὶ ἐνὸς τρόπου ζωῆς, ποὺ ἡ συγκράτηση τῶν βασικῶν ἀρχῶν θὰ ἐπιτρέπει στὸν κάθε ἀπόγονο νὰ προσθέτει καὶ τὴ δική του συμβολὴ στὸ μέλλον τοῦ γένους του.

Γυνή (δωρ. *γυνά*, αἰολ. *βανά*): γένους θηλυκοῦ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄρρενος, σχηματίζουν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τὸ θῆλυ γένος ὡς γενικώτερη ἐκφραση τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς παρομοιάσθηκε μὲ τὴν ἴδια τὴ γῆ. Ἡ γῆ τροφὸς (Τηθύς) τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἡ γῆ μητέρα, πηγὴ καὶ παραγωγὸς αἰτία τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς. Τὸ θῆλυ γένος, ἐπομένως, μπορεῖ νὰ παρομοιάζεται ὡς γῆ, νὰ παρομοιάζεται ὡς τροφὸς (Τηθύς) τῶν τέκνων της. *Θηλή* (ρ. *θάω*) λέγεται τὸ μέρος τοῦ μαστοῦ, ἀπὸ ὅπου ἐξέρχεται τὸ γάλα, ἡ βάση τῆς συγκρατήσεως τῆς ζωῆς στὸ Βρέφος, στὸν νέον βροτόν, ποὺ ἦλθε στὴ ζωὴ (ἴδε λέξιν *Βροτός*, «Δαυλὸς», τ. 74). «Ἱερὸν γένος», ἀποκαλεῖ ἡ *Θεογονία* (στίχ. 346) τὶς θυγατέρες τῆς μεγάλης τροφοῦ, τῆς Τηθύος, καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ. Θυγάτηρ ἦταν ἡ κόρη, γιὰ τὴν ὁποία μάλιστα οἱ γονεῖς μεγάλες φροντίδες κατέβαλλαν. Εἶναι ὠραιότατος ὁ διάλογος μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Νέστορος. Ἀναφερόμενος ὁ Ἀγαμέμνων στὰ δῶρα ποὺ σκοπεύει νὰ δώσει στὸν Ἀχιλλεῦ, προκειμένου νὰ παύσει ἡ ὀργή του καὶ εἰσελθεῖ καὶ αὐτὸς στὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Τρώων, λέγει μεταξὺ τῶν ἄλλων (Ἰλ. I 144-149): «τρεῖς κόρες ἔχω, ἀπ' αὐτὰς ὅποια θελήσει ἄς τὴν πάρει γυ-

ναίκα του, χωρίς να δώσει δῶρα. Ἐγὼ ὅμως θὰ δώσω κι' ἀπὸ πάνων δῶρα πολλά, ὅσα κανεῖς ὡς τώρα δὲν ἔδωκε στὴν κόρη του (*ὅσσ' οὐ πώ τις ἔῃ ἐπέδωκε θυγατρὶ*)». Ἐξ αὐτῶν τῶν παραδόσεων, ποὺ ἐπέζησαν ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι ἀκόμη καὶ τῶν ἡμερῶν μας, φαίνεται ὅτι ἡ θυγατέρα, ἡ κόρη, τὸ θῆλυ (ἡ *θάλλουσα*) κατεῖχε ἐξέχουσα θέση στὸν οἶκο, τὴν κατοικία. Τὸ θῆλυ, ὅπως ἡ καλλιεργούμενη διὰ τοῦ ἀρότρου (*«γύης»* ἐλέγετο τὸ ὄνι τοῦ ἀρότρου) γῆ, θὰ ἀποδώσει καρποὺς ἀναλόγους πρὸς τοὺς μόχθους ποὺ κατέβαλαν τόσο οἱ γονεῖς ὅσο ἀργότερα καὶ ὁ σύζυγος, ποὺ ὀφείλει νὰ συνεχίσει τὴν καλλιέργεια (*ἄροσιν*) τῆς συζύγου (*ῥαρ*) γιὰ τὴν παραγωγή βελτιωμένων καρπῶν ὡς προσφοράς στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Καὶ βεβαίως αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ διαφορὲς οἱ φυσικὲς μεταξὺ τῶν δύο φύλων ὑποβαθμίζουν τοὺς ρόλους ἑνὸς ἐκάστου φύλου. Ἀπλᾶ ἡ φύση προδιέγραψε τὶς σχέσεις γιὰ τὴν ὀρθὴ συνέχιση τοῦ ἀνθρώπινου «γίγνεσθαι». Ἀλλωστε ἐντὸς τῆς *«Γαίας»* (ἴδε λέξιν) τοποθέτησαν τὸ ρῆγμα ποὺ προκαλεῖ καὶ σήμερα τὸ «γίγνεσθαι» ἐν τῷ σύμπαντι. Ἡ γυνὴ φέρει στὸν κόσμον καὶ τὸν ἀνδρα, καὶ εἶναι αὐτὴ ποὺ θὰ διαθρέψει καὶ πρώτη θὰ διδάξει σ' αὐτὸν τὴ γλῶσσα, ἐπομένως τὴν ἀρχὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ἄς δοῦμε τώρα τί μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ λέξη:

Γ= [Ἡ σχέση ρήγματος καὶ γενέσεως δίνει στὸ θῆλυ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει ὡς ἀρνητικὸ γράμμα τὸ σύμβολο τῆς προμάμης *«Γαίας»* ἢ τῆς Γῆς τροφῶν, ὅλων τῶν ὄντων. Αὐτὴ δὲ ἡ γυνὴ (*Γαῖα - Γῆ - γυνή*) εἶναι] ὄργανο τοῦ «γίγνεσθαι»,

Υ= ποὺ συλλαμβάνει (ρῆμα *ὑποκύω*)

Ν= ἐντὸς τῆς μήτρας (*νηδύος*) [*«ἐξ ἱερῆς μητρός»*: *Θεογ.* στίχ. 460]

Α= τὸν ἄνθρωπο.

Αὐτὴ ἀλλωστε εἶναι καὶ ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Διαφορὲς βεβαίως ὑπάρχουν καὶ ἄλλες, διότι ἡ φύση προβλέπουσα τοὺς ρόλους τῶν δύο φύλων προίκισε αὐτὰ καταλλήλως. Γιὰ τὸ λόγο ὅμως αὐτόν, καὶ τὸ ὑπέροχο ἀποτέλεσμα ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος σήμερα κινδυνεύει, πορευόμενος καὶ ὀδηγούμενος σ' ἓνα ἀπάνθρωπο «πολιτισμό».

Γίγας: ἄλλη μία λέξη ποὺ φρικτὰ ἔχει ταλαιπωρηθεῖ ἀπὸ τοὺς παρα-μυθο-λόγους ὅλων τῶν ἐποχῶν. Στὴ *«Θεογονία»* (στίχ. 50) γίνεται ἡ πρώτη ἀναφορὰ στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τῶν ἰσχυρῶν καὶ Γιγάντων. Στὸ στίχο 185 οἱ «Γίγαντες» λάμπουν μέσα στ' ἄρματα τους καὶ κρατοῦν στὰ χέρια τους ὅπλα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πολεμιστὲς ποὺ κυνηγοῦν τὸ ἔγκλημα καὶ καταδιώκουν ὅλους ὅσοι θὰ ὑπερβοῦν τὸ μέτρο. Οἱ «Γίγαντες» εἶναι τέκνα τῶν Ἐρινύων. Ὁ Ἡράκλειτος ἔχοντας ἀσφαλῶς μελετήσῃ τὸν ἀνασχετικὸν τοῦ ρόλου στὴν «ἐντροπία», ποὺ εἶναι σύνθετος φαινόμενο στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ (ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ), θὰ πεῖ γι' αὐτές: *«Ἥλιος γὰρ οὐχ ὑπερβήσεται μέτρα, εἰ δέ μιν Ἐρινύες μιν δίκης ἐπίκουροι ἐξευρήσουσι»* [Οὔτε ὁ ἥλιος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερβεῖ τὰ ὅρια, διότι ἀμέσως οἱ Ἐρινύες, ποὺ βοηθοῦν τὸ ἔργο τῆς δικαιοσύνης, θὰ τὸν ἀνεύρουν καὶ θὰ τὸν ἐπαναφέρουν στὴν τάξη]. Ὁ ρόλος ἐπομένως τῶν Ἐρινύων κατὰ τὴ γενικὴ ἀντίληψη τῆς ἀρχαιότητος ἦταν συνδεδεμένος μὲ αὐτὸν τῆς «Νεμέσεως» ἢ τῆς ἐννόμου τάξεως. Ἡ Νέμεσις παρουσιάζεται ὡς θεὰ τὸν ὑπερόπτην ταπεινοῦσα, τὸν ἐν μεγάλας εὐτυχίαις τρυφῶντα καταρρίπτουσα καὶ τὴν ἰσορροπία τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων ἐ-

Γίγαντες σὲ ἀνδρόλυπο τῆς Περσέας. Εἶναι, ὅπως ἡ λέξις ὁρίζει, οἱ φρουροί, τὰ ὄργανα τῆς τάξεως καὶ
ὄχι τὰ τέρατα τῆς νοσηρῆς φαντασίας τῶν παλαιῶν καὶ συγχρονῶν παραμυθῶν.

πιδιώκουσα καὶ οὐσα τιμωρὸς μεγάλων ἐγκλημάτων. Ἔτσι οἱ μορφές τῶν «Γιγάντων» δὲν εἶναι «κάποιες» ἐπίσης ἐκτρωματικές παρουσίες στοῦ χώρου τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ἀποτελοῦν τὰ διαπιστευμένα ὄργανα τῆς τάξεως, ποῦ, ὅπως ἡ *Θεογονία* μᾶς λέει, νυμφεύοντο τὰς «*Μελίας*», δηλαδή τὰ ὅπλα των, ποῦ στὰ πανάρχαια χρόνια κατασκευάζονταν ἀπὸ τὸ ξύλο τῆς μελιάς. Οἱ γίγαντες κατὰ τὸ *Λεξικόν* τῶν Liddell-Scott ὑπῆρξαν φυλὴ ἀνθρώπων ἄγρια καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν θεῶν. Παραθέτει δὲ στίχους ἐκ τῆς *Ὀδύσσειας* (H 59-60), ὅπου ἀναφέρονται ὡς «*ὑπέρθυμοι*» καὶ «*ἀτάσθαλοι*». Στὸν Ὅμηρο (*Ὀδύ.* H 58-60) ὅμως καὶ στοὺς αὐτοὺς στίχους ὁ μεγαλόψυχος (*μεγαλήτωρ*) Εὐρυμέδων βασίλευε μεταξὺ τῶν γενναίων τὴν ψυχὴν («*ὑπέρθυμων*», τολμηρῶν, ἀνδρείων, ἀλαζόνων), Γιγάντων: «*ὅς ποθ' ὑπερθύμοισι Γιγάντεσσιν βασίλευεν... καὶ ἀτασθάλων*». Στὴν *Ἰλιάδα* (Θ 96) ὁ γέρων Νέστωρ ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Διομήδους «*ἄγριος*». Στὴν *Ὀδύσσεια* ἐπίσης (A 199) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς, κατὰ τὴν Ἀθηνᾶ ποῦ ἔχει πάρει τὴ μορφὴ τοῦ «*Μέντη*», εἶναι ἀκόμη ζωντανός, ἀλλὰ σὲ κάποιο νησί παραμένει μεταξὺ ἀνθρώπων «*χαλεπῶν*» (δύσκολων, εὐερέθιστων, πονεμένων) καὶ «*ἀγρίων*», μὲ τὴ σημασίαν ἐδῶ τοῦ ἀγρότου χωρικοῦ, τοῦ ἄξεστου. Ἐπίσης στὴν *Ὀδ.* (H 206) οἱ Κύκλωπες, κατὰ τὸν Ἀλκίνοο, τὸν βασιλεῖα τῶν Φαιάκων, εἶναι συγγενεῖς μὲ τοὺς ἄγριους Γιγάντες: «*ἄγρια φύλα Γιγάντων*». Εἶναι, νομίζω, φανερό, ὅτι οἱ κατὰ τὰ πανάρχαια χρόνια τοποτηρητὲς τῶν νόμων, τὰ «*παιδιά*» τῶν Ἐρινύων, τῆς Νεμέσεως καὶ τῆς «*Δίκης*», οἱ «*Γίγαντες*» οὐδεμίαν σχέσιν πρέπει νὰ εἶχαν μὲ τὶς μεταγενέστερες ἀντιλήψεις περὶ γιγάντων φοβερῶν κατὰ τὴ σωματικὴ διάπλαση καὶ τὴν ῥώμη («*ὡς συγγενεύουνε κι οἱ Κύκλωπες κι οἱ ἀνήμεροι Γιγάντοι*», ὅπως ἐρμηνεύουν αὐτοὺς ποιητικὰ ὁ Ν. Καζαντζάκης μὲ τὸν Ι. Κακριδῆ). Οὔτε ὑπῆρξαν «*πελώριοι ὥσάν τὰ ὄρη μὲ τρομερὰν φωνήν, κτηνώδεις*» κ.λ.π., ὅπως γράφει ὁ P. Decharme παρασυρόμενος ἀπ' τὶς ἐλληνικὲς ποιητικὲς μεταφράσεις. Τί ὅμως μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ λέξις;

Ἡ ἔννοια «*γίγας*» ἔχει πράγματι συνδεθεῖ στὴ συνείδηση τῶν λαῶν μὲ ἀνθρώπινα ὄντα, ἱκανὰ ὅμως γιὰ πράξεις ποῦ ὑπερβαίνουν τὶς συνήθεις ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου. *Γίγας* καθ' ἑσὺχίον εἶναι ὁ μέγας, ὁ ἰσχυρός, ὁ ὑπερφυής. Κατὰ τὴν *Θεογονία* δέ, ὅπως ἀνέφερα, εἶναι τέκνα τῶν Ἐρινύων, ποῦ τὶς δημιούργησε ἡ «*Γαῖα*», ἡ γυναῖκα τοῦ Οὐρανοῦ (ἴδε «*Δαυλόν*», τευχ. 46/1985). Οἱ θεσσεις αὐτὲς καὶ ἡ σύγχυση ποῦ ἐπῆλθε ἀργότερα καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐπὶ Δευκαλίωνος καταστροφὴ (ἴδε «*Δαυλόν*», τευχ. 60/1986) στὴ σχέσιν Κυκλώπων — Γιγάντων — Τιτάνων, δὲν ἐπέτρεψαν, ὅπως καὶ γιὰ ἄλλες πολλὰς «ἐκτρωματικές» παρουσίες, νὰ δοθοῦν οἱ ὀρθοὲς ἐρμηνεῖες τοῦ ρόλου των διὰ μέσου τῶν χιλιετιῶν τῆς ἱστορίας. Αὐτὴ δὲ τὴν ἐκτροπὴ βοήθησαν καὶ οἱ τραγικοὶ ποιητὲς τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ὑποψιάζομαι, ὅτι οἱ ἀργότερα ὀνομασθέντες «*ἥρωες*», τοὺς ὁποίους ὁ Ἡσίοδος (*Ἔργ. Ἡμ.* στίχ. 159) ἀποκαλεῖ «*θεῖον γένος οἱ καλέονται ἡμίθεοι*», μᾶς δίνουν πιθανῶς μία ἀπάντηση ἱστορικὴ γιὰ τὴ μορφὴ τῶν γιγάντων. Μήπως καὶ οἱ «*ἥρωες*» δέν παρουσιάζονται, ἀργότερα, μὲ τὰ αὐτὰ προτερήματα ποῦ παρουσιάζει τοὺς Γιγάντες ἡ *Θεογονία*;

Ἄς δοῦμε τώρα τὴ λέξι «*Γίγας*»:

Γ= Μὲ ὄργανο διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀρότης ἄνθρωπος καλλιεργεῖ τὴν ἄρουρα ἢ δι' αὐτοῦ ἀνοίγει ρεῖθρα («*γύης*» ἐλέγετο τοῦ ἀρότρου τὸ ὀξὺ μέρος, ἡ *ὑννις* =

ὕννι, γυνί, γενί: αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ καλλιεργητοῦ τῆς χέρσου καὶ ἀγόνου γῆς μεταφορικῶς τώρα ἀποδίδεται ὡς ιδιότης ἀνθρώπου ἱκανοῦ νὰ)

I = κατευθύνει (ῥῆμα *ἰθύνω*)

Γ = τὰ γένη

A = τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων

Σ = ἐπὶ στάθμην (ἴδε λέξιν, «Δαυλός», τ. 75), δηλ. σὲ ἰσόρροπη ἀνάπτυξη.

Γραικός: «Κούρη δ' ἐν μεγάροισιν ἀγαυοῦ Δευκαλίωνος Πανδώρα Διὶ πατρί, θεῶν σημάντορι πάντων μειχθεῖς ἐν φιλότῃ τέκεν Γραικὸν μενεχάρμην» [Κόρη δέ, ἡ Πανδώρα, στὰ μέγαρά τοῦ ἐπιφανοῦς Δευκαλίωνος, Διὸς πατρός (τὸ γένος), τῶν θεῶν (βασιλέων) ὁδηγοῦ (σημάντωρ), ἐρωτοσμίγοντας γέννησε τὸν Γραῖκο, τὸν ἰσχυρῆς θελήσεως: «Κατάλογος Γυναικῶν» ('*Hoiai*) ἀπόσπασμα I (4 Rzach)]. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ζεὺς ἔχει πρὸ πολλῶν χιλιετιῶν ἀποθάνει, ἡ δὲ «Θεογονία» οὐδαμοῦ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Δευκαλίωνος, ἔπεται ὅτι ἡ Πανδώρα μετὰ τοῦ Δευκαλίωνος γέννησε τὸν Γραῖκο. Ὁ «Γραικός» ἢ «Γραικός» γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐμφανίζεται στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο μετὰ τὴν καταστροφή. Αὐτὰ τὰ λίγα ἐκ τῶν πληροφοριῶν ποὺ συγκεντρώθηκαν γιὰ τὰ γένη τὰ ἐπιζήσαντα ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ τὶς σχέσεις των πρὸς τὰ παλαιότερα βασιλικά γένη. Αὐτὴ ἡ γραπτὴ καταγραφὴ ἔγινε γνωστὴ ὡς «Κατάλογος Ἡσιόδου» ἢ «*Hoiai*». Ἐδῶ βεβαίως μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ὄνομα «Γραικός», διότι δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ὀνομάσθηκαν οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας. Ἡ Θεσσαλία δὲ κατὰ τὸν Ἡρόδοτο (*Πολύμνια* 129) ἦταν «τὸ παλαιὸν λίμνη» (θέσις-ἄλδος) καὶ χύθηκε αὐτὴ στὴ θάλασσα λόγῳ σεισμῶν. Οἱ κάτοικοι ἐπομένως τῆς πάλαι ποτὲ λίμνης ἀπεκλήθησαν «Γραικοί» ἢ «Γραικοί».

Ἄς δοῦμε τί πληροφορίες μᾶς δίδει ἡ λέξη:

Γ = (Τὸ γράμμα «Γ» τίθεται ὡς ἀρκτικό, διότι) ἐκ τοῦ συμβάντος τῆς διανοίξεως ἢ

P = ῥήγματος στὴ γῇ

A = ἄνθρωποι

I = κατευθύνονται (ῥῆμα *ἰθύνω*: ἐδῶ ἡ περισπωμένη τονίζει τὴν ἀπόσπασή (ῥῆμα *περισπῶ*) καὶ τὴν ἔλξή τῶν ἀνθρώπων)

K = σὲ κατοχὴ (ῥῆμα «κατέχω» ἢ «κρατέω»),

O = ὅπου (ὅθεν) ὁ χῶρος («O»: συμβολίζει καὶ τὸν χῶρο)

Σ = σεισμῶν (ῥῆμα *σειώ*).

Ἄς προσέξουμε τώρα τί τὸ ἰδιαίτερο μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ λέξη «Γραικός»:

α) ὅτι τὸ συμβάν τῆς ἀποξηράνσεως τῆς Θεσσαλίας ποὺ ἡ μνήμη τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς διέσωσε («λόγος ἐστὶ τὸ παλαιὸν εἶναι λίμνη»: Ἡρόδοτος Z 129) συνέβη κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Δευκαλίωνος, τοῦ «ἀγαυοῦ»

β) ὅτι ἐκ τοῦ συμβάντος ἔγινε μετακίνηση πληθυσμῶν κυρίως ἐκ τῶν πέριξ ὁρεινῶν περιοχῶν πρὸς τὶς ἀποκαλυφθεῖσες νέες γαῖες ἐκ τοῦ σεισμοῦ.

1. Στὸ περίφημο «*Πάριον Μάρμαρον*» ποὺ βρέθηκε στὴν Πάρο τὸ 1627, ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν λόρδο Θωμᾶ Ἀροῦντελ καὶ δωρήθηκε, ἀργότερα, ἀπὸ τὸν ἐγγονό του Ἑρρίκο Χόουαρντ (1667) στὸ πανεπιστήμιό τῆς Ὁξφόρδης, ὅπου καὶ

βρίσκεται τώρα, λέγεται ἀπλᾶ (στίχ. 8-11):

«ἀ[φ’ οὗ Ἀμφί]κτύων ὁ Δευκαλίωνος ἐβασίλευσεν ἐν Θερμοπύλαις... βασιλεύοντος Ἀθηνῶν Ἀμφικτύονος... καὶ Ἑλλήνες [ὧν]ομάσθησαν τὸ πρότερον Γραικοὶ καλούμενοι».

2. Ὁ Ἀριστοτέλης (Μετεωρολογικά Α 14) μᾶς λέγει ὅτι: «Καὶ γὰρ οὗτος (ὁ κατακλυσμὸς ἐπὶ Δευκαλίωνος) περὶ τὸν Ἑλληνικὸν ἐγένετο μάλιστα τόπον· αὐτῇ δ’ ἐστὶν ἡ Δωδώνη καὶ τὸν Ἀχελῷον· οὗτος γὰρ πολλαχοῦ τὸ ρεῦμα μεταβέβληκεν. Ὡκουν γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν “Γραικοὶ” νῦν δὲ “Ἕλληνες”».

3. Ὅλες οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχουμε συμφωνοῦν μὲ αὐτὰ ποὺ μᾶς δίνει ἡ λέξις «Γραῖκος» τοῦ «Καταλόγου», ποὺ ὁ Ἡσίοδος πρῶτος δημοσιεύει, τῶν γενῶν ποὺ διεσώθησαν μετὰ τὴν καταστροφή. Ἐκ τῶν πληροφοριῶν ἀποδεικνύεται ἀκόμη ὅτι «Γραῖκοι» ἐλέγοντο οἱ κατοικοῦντες τὴν περιοχὴ κυρίως τῆς Πίνδου. Τὸ δὲ ἀρχαιότερο ὄνομά τους ἦταν «Σελλοί» = οἱ παλαιοὶ Ἑλλοπες κάτοικοι τῆς περιοχῆς τῆς Πίνδου.

4. Στὰ λεγόμενα τώρα ὑπὸ ξένων ἢ Ἑλλήνων μελετητῶν περὶ «Γραικοῦ», περὶ καθόδου λαῶν ἐκ Βορρᾶ καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων, ποὺ ἡ φαντασία τους συνέλαβε, δὲν θὰ ἀναφερθῶ ἐδῶ ἐπ’ εὐκαιρία τῆς λέξεως. Σημειῶνω ὅμως, ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ μάλιστα αὐτὴ τῶν παναρχαίων χρόνων, ἔχει ὑποστῇ τόσο μεγάλη παρερμηνεῖα ἀλλὰ καὶ μεταχρονισμούς, ὥστε νὰ χρειάζεται ἡ ἐκ νέου συγγραφή της. Αὐτὰ γιὰ τοὺς «πνευματικὸς ἡγεμόνες» τοῦ δύσμοιρου αὐτοῦ τόπου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

Ἔχω ἤδη ἀναλύσει τὶς περισσότερες λέξεις τῶν λημμάτων Ρ, Λ, Β, Σ, Γ, τὶς προερχόμενες ἐκ τῶν κειμένων τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς «Θεογονίας». Νομίζω, ὅτι οἱ ἀναγνῶστες τοῦ «Δαυλοῦ» θὰ ἔ-

Πρωτοελληνικὴ ἢ μητέρα-γλῶσσα πλείστων γλωσσῶν

Ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ τοῦ Λονδίνου "New Scientist" (τ. 1597, 19 Ἰαν. 1988) μεταφράσαμε τὴν ἀκόλουθη βιβλιοκριτικὴ:

Τὶ τὸ ἀσύνηθες ὑπάρχει στὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Καϊμπριτζ Colin Renfrew; Κατὰ βάσιν τὸ βιβλίον τοῦ C.R. "Archaeology and Language" εἶναι ἡ ἐπίθεσις τοῦ Renfrew κατὰ τῆς κυριωτέρας σχολῆς σκέψεως, ἡ ὁποία τοποθετεῖ τὶς ρίζες τῶν Ἰνδο-ευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, καὶ συνεπῶς τῶν συγχρόνων Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, στὶς στέπες τῆς Νότιας Ρωσίας, κατὰ τὴν τετάρτη χιλιετία π.Χ. Συμφωνεῖ ὅτι οἱ Ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες — ποὺ περιλαμβάνουν τὶς περισσότερες σύγχρονες εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες καθὼς καὶ μερικὲς ἐκλιπούσες, ὅπως τὴν Λατινικὴ καὶ τὴν Μυκηναϊκὴ Ἑλληνικὴ, ἐπίσης τὴν Σανσκριτικὴ καὶ τὶς ἀπογόνους της στὸ βορειότερο μῆμα τῆς ἰνδικῆς χερσονήσου καὶ τὶς ἀρχαῖες καὶ σύγχρονες περσικὲς γλῶσσες — σχετίζονται μεταξύ τους. Ἀλλὰ ἀπορρίπτει ἐντελῶς τὴν ἄποψη ὅτι ὁρδὲς κατακτητῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν νομάδες

→

χουν ἤδη προβληματιστεῖ ἢ λάβει τὶς ἀποδείξεις ὅτι πράγματι τὰ γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι καὶ στοιχεῖα ἐνὸς κώδικος σημασιῶν. Οἱ λέξεις ποὺ ἀναλύθηκαν ἀπέδειξαν τοῦ λόγου τὸ ἀληθές: ὅλα τὰ γράμματα τὰ μετέχοντα στὴν «ὀργάνωση» τῆς λέξεως μεταφέρουν σ' αὐτὴν ἄλλοτε τὴ σημασία τοῦ ἀρχέγονου φθόγγου καὶ ἄλλοτε τὶς ἔννοιες ποὺ αὐτὸς προκάλεσε καὶ «ἐπενδύθηκαν» ἐπίσης σ' αὐτόν. Στὸ γράμμα «Γ» π.χ. οἱ ἔννοιες τέμνω, διανοίγω, ῥηγνύω, διαχωρίζω κ.λπ. ἀποτελοῦν τὰ βασικὰ αἷτια συμμετοχῆς τοῦ γράμματος στὴν ὀργάνωση μιᾶς λέξεως (π.χ. ἴδε λέξιν «γινώσκω»).

Ἐχῶ δηλώσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν δημοσιεύσεων αὐτῶν ὅτι: εἶναι μεγάλη ἡ τόλμη νὰ προχωρεῖς μόνος σου σ' ἓνα χῶρο ἱστορικά διαστρεβλωμένο (Μυθολογία), γλωσσικὰ πλαστογραφημένο, φιλολογικὰ παρερμηνευμένο καὶ φιλοσοφικὰ ὑπονομευμένο, σὲ μιὰ, τέλος, ἀνθρώπινη κοινωνία ὑποταγμένων στὸ πνεῦμα τοῦ ἐξουσιασμοῦ, καὶ νὰ δίνεις μάχη ἀναστηλώσεως τοῦ «Ἑλληνικοῦ». Καὶ «Ἑλληνικό», τὸ γνωρίζουν αὐτὸ οἱ ἀναγνώστες τοῦ «Δαυλοῦ», δὲν εἶναι κάποιος σωβινισμὸς καλυπτόμενος, «Ἑλληνικό» εἶναι αὐτὸ ποὺ μάχεται ἀπεγνωσμένα ὁ ἐξουσιασμὸς νὰ θάψει ὀριστικά. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως καὶ μέχρι σήμερα ὁ μέγας, ἔστω καὶ νεκρός, ἀντίπαλος τῶν δογμάτων, τῶν διαφόρων δηλ. «ισμῶν», εἶναι τὸ «Ἑλληνικό». Καὶ δυστυχῶς αὐτὸ τὸ «Ἑλληνικό» γιὰ τὰ μέτρα τῶν ὀργανωμένων δογμάτων εἶναι μιὰ ἐλάχιστη δύναμη, ποὺ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μποροῦν νὰ ἐξαφανίσουν. Κάνουν ὅμως «λάθος μέτρημα», ὅπως πάντοτε μέχρι σήμερα. Τὸ «Ἑλληνικό» εἶναι οἰκουμενικό, ἀνήκει σ' ὅλους τοὺς λαούς. Ἡ Ἑλλάδα ὡς χῶρος ἔχει τὸ μέγιστο καθήκον νὰ προσφέρει, λόγῳ γλώσσας, πρώτη τὶς δυνάμεις της, γιὰ

→
βοσκοί, ὁμιλοῦντες μιὰ πρωτο-ἰνδο-ευρωπαϊκὴ γλῶσσα, ἐγκατέλειψαν τὴν πατρικὴ τους γῆ στὶς στέπες τῆς Ρωσίας κατὰ τὶς ἀρχὲς τῆς Χαλκῆς Ἐποχῆς, γύρω στὸ 3.000 π.Χ. καὶ ἐξαπλώθηκαν σὲ ὅλη τὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Εὐρώπη μέχρι τὶς Βρετανικὲς Νήσους καὶ ἀνατολικά μέχρι τὴν Κεντρικὴ Ἀσία. Ὁ Renfrew ἐπίσης ἀποκλείει τὴν ἐναλλακτικὴ ὑπόθεση ποὺ τοποθετεῖ τὸν γενέθλιο χῶρο στὴν Κεντρικὴ καὶ Βόρεια Εὐρώπη κατὰ τὴν τέταρτη καὶ τρίτη χιλιετία π.Χ.

Κατὰ τὸν Renfrew ἡ ἐξάπλωση τῶν Ἰνδο-ευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἦταν περισσότερο εἰρηνικὴ καὶ βαθμιαία ἀπὸ ὅσο ὑπεστήριζαν οἱ προηγούμενες θεωρίες καὶ ἄρχισε μᾶλλον κατὰ τὴν Νεολιθικὴ παρὰ κατὰ τὴν μεταγενεστέρα Χαλκῆ Ἐποχῇ.

Ἡ λύση τοῦ ἰνδοευρωπαϊκοῦ αἰνίγματος, εἰσηγεῖται, βρίσκεται στὴν Μικρὰ Ἀσία. Ἐδῶ τὸ 7.000 π.Χ., εἰκάξει, πρῶτοι ἀγρότες μὲ μικτὴ οἰκονομία ποὺ στηριζόταν σὲ λίγα κατοικίδια ζῶα καὶ φυτά, μιλοῦσαν μιὰ πρωτότυπη Ἰνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα. Γιὰ κάποιον λόγο οἱ ὁμάδες αὐτῶν τῶν πρωτοπόρων γεωργῶν μετανάστευσαν πρὸς δυσμὰς, στὴν Ἑλλάδα, πιθανῶς μὲ πλοῖα, ὅπου εἰσήγαγαν
→

νά ἀκουσθεῖ ἐκ νέου ἡ φωνή τοῦ «Ἑλληνικοῦ». Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ μείζων κίνδυνος τοῦ φυσικοῦ σώματος τοῦ «Ἑλληνικοῦ». Διότι τὸ ἄλλο, τὸ ἀκατάβλητο ἀπὸ ἐχθροῦς καὶ «φίλους» πνευματικὸ ὄχυρό, τὸ στηρίζουν γλῶσσα καὶ γραμματεία. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὸ μῖσος τῶν ἐξουσιαστῶν, οἱ ὕβρεις τῶν διακοσμούντων τὴν ἐξουσία μὲ κάποια δῆθεν κουλτούρα καὶ τῶν «παρατρεχάμενων» ἀνεγκεφάλων.

Γι' αὐτὸ καὶ κάλεσα ὅλους ὅσους μποροῦν, νὰ προσθέσουν ἢ νὰ ὑποδείξουν ἢ νὰ συμπολεμήσουν ἢ τέλος πάντων νὰ μᾶς ἀποδείξουν τὰ λάθη μας, διότι — τὸ ἐτόνισα ἐξ ἀρχῆς — τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι πολὺ βαρὺ γιὰ τίς πλάτες ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἀπευθύνομαι λοιπὸν πρὸς ὅλους, καὶ τοὺς καλῶ νὰ βοηθήσουν τὴν προσπάθεια αὐτή. Λέγοντας ὅλους, δὲν ἐννοῶ μόνο Ἕλληνες τὴν ὑπηκοότητα, ἀλλὰ ὅλους ὅσοι θεωροῦν ὅτι τὸ «Ἑλληνικόν» ἐκφράζει τὴν οἰκουμένην δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐπάνοδο στὰ βάθρα τῆς διοικήσεως τῶν λαῶν τῆς Αἰδοῦς καὶ Νεμέσεως.

(Στὸ προσεχὲς τεῦχος: 1) Πλήρης παρουσίαση τῆς μεθόδου «λύσεως» καὶ ἑρμηνείας τῆς ἐλληνικῆς λέξεως. 2) Φάσμα σημασιῶν τοῦ Γράμματος Τ)

τὴν νέα γεωργικὴ τεχνολογία καὶ τὴν (πρωτοελληνική: "proto-Greek") γλῶσσα των. Αὐτὸ συνέβη μέχρι τὸ 6.500 π.Χ. Τρεῖς χιλιετίες ἀργότερα, ἡ γεωργικὴ οἰκονομία ἔφθασε στὶς νήσους Orkney στὸ βορειότερο ἄκρο τῆς Σκωτίας, καὶ σχεδὸν σ' ὅλο τὸ ὑπόλοιπο τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Renfrew περιγράφει αὐτὴ τὴ σταδιακὴ ἐξάπλωση τῆς γεωργίας σὰν ἓνα κύμα προόδου. «Μόνο μὲ μικρές, τοπικὲς μετακινήσεις τῶν 20-30 χιλιομέτρων», ἰσχυρίζεται, «αὐτὸ θὰ κατέληγε στὴν βαθμιαία ἐποίκιση ὅλης τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἓνα ἀγροτικὸ πληθυσμό, τοὺς ἀπογόνους τῶν πρώτων Εὐρωπαίων γεωργῶν».

Αὐτοὶ οἱ πρῶτοι Εὐρωπαῖοι γεωργοὶ ἔφεραν μαζί τους τὴ γλῶσσα τους, ἡ ὁποία, μέσα στὶς χιλιετίες, διαμορφώθηκε κατ' ἀρχὴν σὲ διαλέκτους, καθὼς διεχωρίσθησαν οἱ πληθυσμοί, καὶ ἐν συνεχείᾳ στὶς διάφορες Ἰνδοευρωπαϊκὲς γλῶσσες, πού γινώσκουμε σήμερα. Ἐπὶ παραδείγματι, οἱ Κελτικὲς καὶ Γερμανικὲς γλῶσσες προέρχονται ἀπὸ τὴ γλῶσσα πού εἰσήγαγαν στὴν βόρεια Εὐρώπῃ οἱ ὁμάδες αὐτὲς τῶν γεωργῶν.

Sarah Bunney

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

“Όταν ό Γίγας άρχίζη νά ξυπνά...

Θά λαλήσω σήμερα έν παραβολαίς.
Λόγος έφθασε στ’ αυτιά μας για κά-
ποιον Γίγαντα πού είχε καταπλακωθή
ύστερα από μετεωρολογικές και γεω-
λογικές άναστατώσεις στα βάθη μιās
σπηλιάς πρό άμνημονεύτων αιώνων.
Οί θρύλοι γι’ αυτόν ήταν τόσο έλλι-
πείς και άσαφείς, όπως συμβαίνει σ’
αυτές τίς περιπτώσεις, πού θά μπορού-
σε κανείς νά τους κατατάξη στην κα-
τηγορία τών γνωστών παραμυθιών και
νά μήν τους δώση σημασία. Άλλά τύ-
χη άγαθή προνόησε νά άνακαλύψουμε
κάποια σημάδια του, τίς μοναδικές ί-
σως μαρτυρίες της ύπάρξεώς του, ίχνη
άναμφισβήτητα κι όλοφάνερα, όσο και
άσώματα, άνυλα: Στην άκρότατη κο-
ρυφή του πιθανολογούμενου παλαιού
«βασιλείου» του άκούσαμε ήχους ύ-
περκόσμιους, παναρμόνιους, παράξε-
νους, άκατάληπτους στο πρώτο άκου-
σμα, αλλά εξαίσια μελωδικούς όταν τ’
αυτιά μας τους συνήθισαν. “Ω, αυτή
τήν άρμονία δέν την είχε ξανακούσει
ποτέ κανείς από μάς, ξέφευγε τελείως
άπ’ ό,τι έως τότε είχε φθάσει στ’ αυ-
τιά μας· και ή άκατανίκητη γοητεία
της μάς τράβηξε μαγνητισμένους πρός
τήν κατεύθυνση άπ’ όπου έρχόταν, τά
ριζά του γιγαντιαίου διπλανού βράχου.

Καθώς πλησιάζαμε (μέσα σέ μιá ά-
κουστική μαγεία, πού θά άξιζε νά γεν-
νηθ ή κανείς μόνο και μόνο για νά την
άπολαύσει), είδαμε τόν όδηγό μας νά
κοντοστέκεται μπροστά σέ μιá ξερολι-
θιά, πού προφανώς χέρια άγροίκων,
δεισιδαιμόνων και βαρβάρων γιδάρη-
δων είχαν άνεγείρει κι έκλεισαν μ’ αυ-
τήν τό στόμιο της μεγάλης σπηλιάς.

Ό όδηγός μας πρώτος γκρέμισε τό
θλιβερό κατασκεύασμα, αλλά κι έμείς
μαζί του εξαλείψαμε στα γρήγορα όλα
τά τεχνητά έμπόδια και μπήκαμε, ένω
οί παναρμόνιοι ήχοι της άπαλής άνα-
πνοής — ναι, της άναπνοής! — του
κοιμισμένου Γίγαντα ήχοϋσαν μέσα
στη βράχινη κόγχη όλο και πιό σα-
φείς, όλο και πιό καθάριοι, όλο και
πιό μαγευτικοί. Καί τότε διακρίναμε
στα βάθη της τό άκτινοβόλο σώμα έ-
νός άφατου κάλλους Κούρου, μέ τέ-
λειες άναλογίες, εύσταλους και άπολί-
τως πλαστικού, όπως θά τόν χαρακτή-
ριζε ένας άρχαίος γλύπτης, Κούρου
του όποιου την τελειότητα ποτέ άν-
θρώπινα μάτια δέν είχαν άντικρύσει
και ποτέ καλλιτεχνική φαντασία δέν
είχε συλλάβει.

Έμπλεοι θαυμασμού και δέους — έ-
νός δέους, άς μου επιτραπή νά πώ, χα-
ρούμενου, πού δέν είχε τίποτε τό κοινό
μέ τό φόβο — σταθήκαμε άποσβολωμέ-
νοι μπροστά στο εξαίσιο αυτό πλάσμα,
πού συγκρινόμενο μέ τόν όμορφότερο
σημερινό έφηβο θά υπερείχε όσο τά
μοντέλα του Πραξιτέλη από τόν
Κουασιμόδο, τό πλάσμα, πού, σάν νά ή-
ταν διάπυρο, καταύγαζε τά τοιχώματα
της πανάρχαιας σπηλιάς μέ πολύχρω-
μες λαμπρές άνταύγειες — ένα είδος
διαστημικού μαγνητισμού ή άλλης ά-
γνωστης έκπεμπόμενης άκτινοβολίας
πού διαπερνούσε και ζωντάνευε όλα τά
κύτταρα της ύπάρξεώς μας. Κι έτσι, σέ
μιá κατάσταση όνείρου ζώντας, γονα-
τίσαμε μέ ύψιστο σέβας δίπλα του κι
άρχίσαμε νά του μιλούμε γλυκά, νά
τόν άγγίζουμε, νά τόν χαϊδεύουμε όπως

ή πρωτομάνα μετά τις ώδίνες της γέννας πρωτοπαίρνει στην άγκαλιά της τόν πρωτότοκο βλαστό της. Κι όταν τό τεράστιο περικαλλές σώμα ρίγησε άρχικά, σκίρτησε στη συνέχεια, άνακινήθηκε άργά ύστερα κι άνασηκώθηκε όκλάζον τέλος, κάθε κίνησή του είχε τέτοια χάρη αλλά και άνδροπρέπεια, πού μόνο όμηρικοί 'Αχιλλείς την ώρα του ροδοδάκτυλου έωθινού, στη σκηνή τους, στις ύπώρειες της δασοσκεπούς 'Ιδης, θά μπορούσαν ίσως νά μιμηθούν.

"Όταν τά μάτια του, μάτια λαμπερά κι άμυγαλωτά, μάτια γλυκά και γλαρά, μās κύτταξαν, ή ίδια ή θεά Έκπληξη μαζί με την ίδια τη θεά 'Απέχθεια μαζί με την ίδια τη θεά Θλίψη ήλθαν και κατοπτρίσθηκαν στο φωτεινό βλέμμα του. 'Ο Γίγας άνατρίχιασε κι έμεινε ένεός, λές κι αντίκρυζε δυσειδή έρπετά στα πρόσωπά μας, όντα κακοσούσουμα, χαμερπή, φρικτά, θλιβερά. Δέν θά ξεχάσω ποτέ τό ύφος του εκείνο, κράμα οίκτου και στοργής, έπιείκειας και άποφασιστικότητας, ύπεροχής και φιλότητας. 'Ανατινάχθηκε όρθιος με μιá κίνηση αΐλουρου, κύτταξε προσεκτικά γύρω του, μās έδειξε την έξοδο της σπηλιάς καί, ενώ τόν άκολουθούσαμε μαγνητισμένοι, βγήκε πελώριος και περικαλλής στο πλάτωμα της άκρόρειας.

Κι από εκεί, μέσα στον μυρωμένο άνοιξιάντικο άγέρα της βουνοκορφής, μέσα σε χιλιάδες ήχους και χρώματα μιās φύσεως πού, λές, γιόρταζε την πιό καλή της ώρα, βημάτισε με πελώριο διασκελισμό ροβολώντας στην κλιτύ του όρους, άπλώνοντας δεξιά κι άριστερά τά τεράστια χέρια του και ως διά μαγείας καλλύνοντας και φωτίζοντας με την υπερκόσμια εκείνη άκτινοβολία του έμψυχα κι άψυχα, ανθρώπινα και φυσικά. Δέν είμαι εις θέσιν νά

περιγράψω ένέργειες και φαινόμενα πού κανείς από μās δέν θά μπορούσε νά φαντασθή ότι συμβαίνουν, άν και ήταν όλοφάνερο ότι δέν έπρόκειτο για «θαύματα», για άφύσικες μεταβολές, για κάτι πού ξέφευγε από τό όμαλό, τό λογικό, τό ανθρώπινο· ίσα-ίσα μās φάνηκε, καθώς σάν άλαλοι θεατές παρακολουθούσαμε τόν ένθεο περιπατητή νά διαπλάθη και «διορθώνη» — έτσι μās φάνηκε — τά σχήματα, την ίσορροπία και τη συμμετρία τών κακόσχημων και τερατωδών πόλεων και χωριών πού ήταν έγκατεσπαρμένα στην τεράστια πεδιάδα πού άπλωνόταν κάτω από τό άρχαιο βουνό, ότι αυτό άκριβώς πού έκανε τώρα ό Μέγας Λαμπρός, ό παλαιός ήμερών, ήταν τό φυσικό, ήταν τό όμαλό, ήταν τό έλλογο.

Μās φάνηκε, λέγω, καθώς κυττάζαμε την κοσμογονία πού συνετελείτο μπροστά μας, ότι κάτι ξυπνούσε στα βάθη του ύποσυνείδητού μας, ότι κάποια χαμένη αντίληψη του ώραιου και του άληθινού ξανάβγαίνει από τό σκοτός και φώτιζε τό νοΰ μας, ήρεμούσε τά νεύρα μας, χάιδευε τά μέτωπά μας, έκανε άδρότερα τά χαρακτηριστικά τών προσώπων μας και άρμονικότερα τά μέλη των σωμάτων μας.

Μās φάνηκε έν τέλει ότι ή μειονεξία και ή σιχασία του έαυτού μας, πού νιώσαμε όταν αντικρύσαμε τό υπέρτατο κάλλος του άρχαίου Γίγαντα πού έμεις είχαμε ξυπνήσει, αντικαθίστατο σιγά-σιγά από ένα αΐσθημα αυτάρκειας, ίσορροπίας, ζυγοσταθμίσεως, ούτως είπειν, του έως τότε ανισόρροπου ψυχισμού μας. Και χαρούμενοι σάν παιδιά κινήσαμε με ζήλο και άκατανίκητη νοσταλγία πρός την Κάλλυνση και την 'Αρμονία, πού ταχύτατα άπλωνόταν στην πεδιάδα και μās καλούσε, Μάνα μ' όλάνοιχτη άγκαλιά, κοντά της.

Μετεώρος

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ

Ἡ γεροντοκρατία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς

Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ ἀπόπειρα σχολιογραφίας ποὺ ἐστιάζεται σ' ἓνα σοβαρὸ πρόβλημα ποὺ χαρακτηρίζει τὴ σύγχρονη πνευματικὴ μας ζωὴ, παίρνοντας ἤδη εὐδιάκριτες διαστάσεις. Ἡ παρουσία τῶν νέων στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου ὁλοένα ὑποτονίζεται, καθίσταται ἐξαιρετικὰ πενιχρή, ὑποτυπώδης σχεδόν, ἂν ὄχι παντελῶς ἀνύπαρκτη. Ἡ ἐπιδεικτικὴ ἀποχὴ τους τόσο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν στὶς πολυποίκιλες λογοτεχνικὲς ἐκδηλώσεις ὅσο καὶ ἡ γενικότερη ἀδιαφορία τους γιὰ τὰ πνευματικὰ μας πράγματα στοιχειοθετεῖ μιὰ πραγματικότητα, ποὺ πρέπει νὰ μᾶς ἐμβάλει σὲ ἀνησυχίες.

Βλέπει κανεὶς μὲ θλίψη, ὅτι στὶς διάφορες ὁμιλίες, διαλέξεις, συζητήσεις, συμπόσια (εἴτε ποιήσης, εἴτε λόγου καὶ τέχνης) κ.λπ. τὸ ἀκροατήριό τους ἀπαρτίζεται, κατὰ τὸ μέγιστο ποσοστὸ τοῦ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἡλικιωμένων καὶ συνταξιούχων. Οἱ νέοι ἀπουσιάζουν. Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν ὀρθώνεται ἀμείλικτο. Τί φταίει γι' αὐτό; Πῶς δικαιολογεῖται καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἀποχὴ αὐτή; Τὸ φαινόμενο πρέπει ἀσφαλῶς νὰ μᾶς προβληματίσει. Οἱ νέοι ἀποτελοῦν τὸ «φύσει καὶ θέσει» σφριγηλότερο καὶ δυναμικότερο πνευματικὸ ἀπόθεμα τῆς πολιτιστικῆς μας συνέχειας, ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀνελιχθοῦν καὶ θὰ κρατήσουν τίς παρακαταθῆκες τῶν προκατόχων τους, μὲ τὴν ὑποχρέωση τὴν πνευματικὴν παράδοση ποὺ θὰ κληρονομήσουν ὄχι μόνον νὰ μὴν τὴν ἀπεμπολήσουν, ἀλλὰ νὰ τὴ διαφυλάξουν καὶ νὰ τὴ λαμπρύνουν ἀκόμη περισσότερο. Οἱ προϋποθέσεις ὅμως ποὺ διαγράφονται στὸν ὀρίζοντα δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ εἴμαστε ἰδιαίτερα αἰσιόδοξοι. Οἱ νέοι δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἀντιληφθεῖ τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ χρέος, ποὺ διαγκωνίζεται καὶ συνωθεῖται σὲ μιὰ ἀνούσια καθημερινότητα. Ἡ ἐκπλήρωσή του μοιάζει, μὲ τὰ σημερινὰ μέτρα, σχεδόν φενάκη. Ὁ ἄκρατος εὐδαιμονισμός, ἡ νωθρότητα, ὁ μπλαζεδισμός, ἡ ἀσύδοτη ἀπελευθέρωση καὶ ἡ ἀπομυθοποίηση τῶν ἀξιών τῆς σημερινῆς ἀμοραλιστικῆς κοινωνίας ἔχουν ὀδηγήσει τοὺς νέους σὲ χώρους ἐντελῶς ἐπίπεδους, χωρὶς κανένα ἐπίχρισμα πνευματικότητας, χώρους ποὺ τοὺς ἀπομακρύνουν ριζικὰ ἀπὸ ἀνησυχίες καὶ ἐπιρρέπειες, ποὺ νὰ συνάδουν στὰ λογοτεχνικὰ ἐνδιαφέροντα. Θεωροῦν ὅτι ὁ συγχρωτισμός τους μὲ τέτοιες ὑφῆς ἐνασχολήσεις τοὺς χαρακτηρίζει σὰν ρομαντικούς ἢ ἀνθρώπους περιθωριακοὺς, ποὺ στεροῦνται σοβαρότητας. Τὰ ἐνδιαφέροντά τους περιστρέφονται σὲ ρεαλιστικότερους χώρους. Ἐν τῷ μεταξύ τὸ λογοτεχνικὸ μας δυναμικὸ συνεχῶς ὑποβαθμίζεται καὶ ἀπογυμνώνεται, μὲ ἀπώλειες δημιουργῶν ποὺ δὲν ἀναπληρώνονται. Τὰ ὀνόματά τους, μέσα σ' ἓναν κόσμον τεχνοκρατούμενον, φαντάζουν σήμερον σχεδόν μυθικά. Προσεγγιστικὰ σὲ διάστημα μόλις μιᾶς εἰκοσαετίας ξεκληρίστηκε ὅ,τι ἐκλεκτότερο εἶχε νὰ ἐπιδείξει ὁ πνευματικὸς μας κόσμος. Μετὰ τὴν ἀπώλεια τῶν Φάνη Μιχαλόπουλου (1960), Θεμιστοκλῆ Ἀθανασιάδη-Νόβα (1961), Πέτρου Σπανδωνίδη (1964), Κλέωνος Παράσχου (1964) καὶ μερικῶν ἄλλων ποὺ μᾶς ἔφυγαν λίγο προγενέστερα, ἀπὸ τὸ χῶρον τῆς κριτικῆς καὶ τοῦ δοκιμίου ἐξέλιπαν ἀναστήματα ὅπως ὁ Λέων Κουκούλας (1967), ὁ Κωνσταντῖνος Γεωργούλης (1969), ὁ Βάσος Βαρίκας (1971), ὁ Μάρκος Αὐγέρης (1973), ὁ Πέτρος Μαρκάκης (1973), ὁ Αἰμίλιος Χουρμούζιος (1974), ὁ Γιάννης Χατζίνης (1975), ὁ Γιώργος Πράτσι-

κας (1975), ο Φαῖδρος Μπαρλᾶς (1975), ο Μέμος Παναγιωτόπουλος (1976), ο Γιῶργος Θέμελης (1976), ο Γιῶργος Κατσίμπαλης (1978), ο Παῦλος Φλῶρος (1981), ο Λίνος Πολίτης (1982), ο Ἀνδρέας Καραντώνης (1982), ο Μιχαήλ Περάνθης (1984), ο Θεόδωρος Ξύδης (1984), ο Τίμος Μαλάνος (1984), ο Μπάμπης Κλάρας (1986), ο Γιάννης Σφακιανάκης (1987), ο Μανώλης Γιαλουράκης (1987), ο Ἀδαμάντιος Παπαδήμας (1987), στους οποίους πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ αἰσθητικοὶ Εὐάγγελος Παπανοῦτσος (1982) —κατὰ κύριο λόγο— καὶ Κωνσταντῖνος Ι. Δεδόπουλος (1981)¹.

Ἀπὸ τὴν παλαιὰ φρουρὰ τῶν δοκιμογράφων ποὺ βρίσκονται στὴ ζωὴ, ὁ Γεώργιος Βαλέτας, ὕστερα ἀπὸ σοβαρὴ νόσο ἔχει σχεδὸν παροπλισθεῖ. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸν —οὕτως ἢ ἄλλως ὀλιγογράφο— Κ. Θ. Δημαρᾶ.

Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἐξέλιπαν καὶ ποὺ ἀνῆκαν στὴν ἐλίτ τοῦ εἴδους, ἄφησαν πίσω τους τεράστιο κενὸ ποὺ προβάλλει δυσαναπλήρωτο σχεδόν, ἀφοῦ δὲν φαίνεται νὰ βρῆκαν ἀντάξιους συνεχιστὲς ποὺ νὰ ἔχουν τὴν αἴγλη τους καὶ τὸ μεγάλο τους πνευματικὸ διαμέτρημα.

Ἀλλὰ καὶ ἀναστήματα ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς πεζογραφίας, ποὺ σιγά-σιγά μᾶς ἐγκαταλείπουν, μᾶς κάνουν νὰ αἰσθανόμαστε φτωχότεροι. Ἴσως στὸ χῶρο αὐτὸ εἴχαμε τὸ μεγαλύτερο ξεκλήρισμα. Πρὶν ἀναφέρουμε ὀνομαστικὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους πεζογράφους ποὺ μᾶς ἔφυγαν τὴν τελευταία εἰκοσαετία, ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε ὠρισμένους ποὺ ἐξέλιπαν λίγο προγενέστερα, ὅπως ὁ Νίκος Νικολαΐδης (1956)², ὁ Νίκος Καζαντζάκης (1957), ὁ Μίτια Καραγάτσης (1960)³ (ἡφαιστειακὸς πεζογράφος ποὺ πέθανε νεώτατος, στὴν ἀκμὴ τῆς δημιουργίας του), ὁ Φώτης Κόντογλου (1965), ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας (1965), ὁ Γιῶργος Θεοτοκάς (1966) καὶ ὁ Σπύρος Μελάς (1966)⁴.

Ἰδοὺ ποιοὶ πεζογράφοι μᾶς ἔφυγαν ἀπὸ τὸ 1967 καὶ ἐντεῦθεν:

Ὁ Θράσος Καστανάκης (1967), ὁ Διονύσιος Κόκκινος (1967), ὁ Γιάννης Μπεράτης (1968), ὁ Στράτης Μυριβήλης (1969), ὁ Θέμος Κορνάρος (1969), ὁ Γιάγκος Πιερίδης (1969), ὁ Μάριος Χάκκας (1972), ὁ Ρόδης Ροῦφος (1972), ὁ Ἡλίας Βενέζης (1973), ὁ Κωστῆς Μπασιτῆς (1973), ὁ Θέμος Ποταμιάνος (1973), ἡ

1) Ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς προαναφερθέντες, ἀσχολήθηκαν μὲ ἐπιτυχία καὶ μὲ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου (πεζογραφία, ποίηση, θέατρο). Πάντως ἡ ἀπόλυτη κατάταξή τους στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο εἶδος δὲν εἶναι εὐκόλη —ἴσως εἶναι καὶ αὐθαίρετη— ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει θεωρεῖται ὅτι ἀσχολήθηκαν κατὰ πρώτη ἐπιλογὴ μὲ τὸ δοκίμιο (κριτικὸ, φιλολογικὸ, αἰσθητικὸ), στὸ ὁποῖο ἡ ἐπίδοσή τους προσιδιάζει. (Τὸν Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο π.χ. ποὺ νὰ τὸν κατατάξει κανεὶς;).

2) Ἀδικαιολόγητα παραγνωρισμένος πεζογράφος, ἀπὸ τὰ ρωμαλεότερα καὶ πρὸ πολυσύνθετα τالέντα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἀποτελεῖ μιὰ μοναδικὴ ἐπαναβίωση στὴν Ἑλλάδα τοῦ Μαξίμ Γκόρκι. Μολονότι ἀσπούδαστος (πῆγε μόνο μέχρι τὴν τετάρτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ) καὶ κατατρεγμένος ἀπ' τὴ ζωὴ, μᾶς ἔδωσε μιὰ ἀδρὴ καὶ πρωτότυπη πεζογραφία, σ' ἐλάχιστους γνωστῇ. Θαμμένος στὸ Κάιρο καὶ ἀπὸ καιρὸ λησμονημένος, περιμένει τὸν ἀναστηλωτὴ του.

3) Ὁ Γεώργιος Βαλέτας στὴ «Νέα Ἀνθολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ Διηγήματος» (1969) τὸν ἀναφέρει λανθασμένα Μιχάλη (;) Καραγάτση.

4) Κατὰ τὴν ἀποψη ξένων μελετητῶν τοῦ ἔργου του, θεωρεῖται ἓνας ἀπὸ τοὺς δέκα μεγαλύτερους πεζογράφους τῆς Εὐρώπης.

Ἀθηνᾶ Ταρσούλη (1974), ὁ Κοσμάς Πολίτης (1974), ὁ Χρῆστος Λεβάντας (1975), ἡ Εὐα Βλάχη (1975), ὁ Χρῆστος Ζαλοκώστας (1975), ἡ Μέλπω Ἀξιώτη (1975), ὁ Μενέλαος Λουντέμης (1976), ὁ Τάκης Δόξας (1976), ἡ Κλεαρέτη Δίπλα-Μαλάμου (1976), ὁ Μελέης Νικολαΐδης (1978), ὁ Ἀγγελος Τερζάκης (1979), ὁ Κώστας Κοτζιάς (1979), ὁ Γιώργος Δέλιος (1980), ὁ Στρατῆς Τσίρκας (1980), ἡ Ἰουλία Περσάκη (1980), ὁ Ἀλκης Γιαννόπουλος (1981), ὁ Διονύσιος Ρώμας (1981), ὁ Κώστας Σούκας (1981), ὁ Δημήτρης Χατζῆς (1981), ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (1982), ὁ Στρατῆς Δούκας (1983), ὁ Ἀστέρης Κοββατζῆς (1983), ὁ Στέλιος Ξεφλουδᾶς (1984), ὁ Γιάννης Σκαρίμπας (1984), ὁ Κώστας Μάκιστος (1984), ὁ Πάνος Καραβίας (1985), ὁ Ἀγγελος Δόξας (1985), ὁ Γεράσιμος Γρηγόρης (1985), ὁ Γιώργος Ἰωάννου (1985), ἡ Γεωργία Ταρσούλη (1986), ὁ Παντελῆς Πρεβελάκης (1986), ὁ Γ.Μ. Πολιτάρχης (1987) καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ τῆ λεγόμενῃ γενιά τοῦ '30, ὁ μόνος πεζογράφος ποὺ ζῇ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ δημιουργεῖ ἀναπαλλοτρίωτος ἀπὸ τὸ χρόνο, εἶναι ὁ χαλκέντερος Πέτρος Χάρης. Ἵσως ἕνας-δύο ἀκόμη (Πέτρος Γλέζος, κ.ἄ.).

Διερωτᾶται κανεὶς. Σὲ πόσους μετροῦνται οἱ λογοτέχνες ποὺ ἔχουν ἔργο ἐφάμιλλο ἐκείνων ποὺ ἔφυγαν; Ἀς βάλει ὁ καθένας τὸ χέρι του στὴν καρδιά καὶ ἂς ἀπαντήσει. Θὰ ἦταν ἀσφαλῶς ἀφέλεια νὰ διατυπωθεῖ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ τόσο μεγάλοι καὶ πολυτάλαντοι συγγραφεῖς, ἀληθινὰ πέννες ὀλκῆς, ἔχουν ἀναπληρωθεῖ ἐπάξια ἀπὸ ἀντίστοιχους νεώτερους, ποὺ τουλάχιστον νὰ ὑπόσχονται ὅτι θὰ φτάσουν στὸ ὕψος ἐκείνων. Τὸ εἰδικὸ βάρος τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τῶν σύγχρονων συγγραφέων, μολονότι σὲ πολλοὺς βρίσκεται ἀκόμη ἐν ἐξελίξει, εἶναι ἀσύγκριτα ἰσχνότερο. Μὲ πολὺ μικρὲς ἐξαιρέσεις ὑπάρχει μία χρυσή μετριότητα. Λεῖπουν σήμερα οἱ συγγραφεῖς ὀγκόλιθοι. Φτάσαμε στὸ σημεῖο νὰ μὴν ὑπάρχουν πιά λογοτέχνες ἱκανοὶ νὰ στελεχώσουν τὶς ἔδρες τῆς Ἀκαδημίας, ποὺ τὸ ἔργο τους νὰ ἔχει τὴν ἀκτινοβολία τοῦ ἔργου ἐνὸς Μυριβήλη ἢ ἐνὸς Βενέζη.

Καὶ μιά καὶ ὁ λόγος γιὰ τὴν Ἀκαδημία, ποὺ συνεχῶς ἀπογυμνώνεται ἀπὸ λαμπρά της στελέχη, —τελευταῖες ἀπώλειες ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος (1986) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος (1987)— θυμᾶμαι τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ καὶ ἀκαδημαϊκὸ Νικόλαο Λοῦρο, ποὺ τὸν χάσαμε κι αὐτὸν πρόπερσι (στὶς 5 Ἀπριλίου 1986), ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ φωτεινὰ καὶ προοδευτικὰ πνεύματα ποὺ εἶχα τὴν τύχη —καὶ τὴν τιμὴ— νὰ γνωρίσω στὴ ζωὴ μου. Εἰλικρινὰ μοῦ κόστισε ἡ ἀπώλειά του. Μὲ προσκαλοῦσε καμμιὰ φορὰ στὸ ἀπομονωτήριό του, ἕνα μικρὸ ἀλλὰ κομψὸ ὑπόγειο διαμέρισμα, ἐπιπλωμένο μὲ γοῦστο καὶ γεμᾶτο ὠραίους πίνακες, στὴν ὁδὸ Σεμιτέλου 5, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἄγαλμα τοῦ Βενιζέλου, καὶ κουβεντιάζαμε. Τί ὠραῖος ἄνθρωπος! Ἀληθινὸς δανδῆς. Ἡ ἀριστοκρατικὴ του φινέτσα, τὸ εὐρωπαϊκὸ του πνεῦμα, ἡ πολυμέρεια τῆς μόρφωσής του καὶ προπάντων ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ εὐγένειά του μὲ εἶχαν ἀληθινὰ κατακτήσει. Συζητούσαμε βέβαια γιὰ λογοτεχνία, ἀλλὰ λέγαμε πολλὰ καὶ γιὰ Φυσικὴ, ποὺ ἰδιαίτερα τὸν ἐνδιέφερε. Μετὰ τὸ θάνατο καὶ τῆς Ἰωάννας Λούρου, τὸ σπίτι του παραμένει κατάκλειστο, παραδομένο στὴν ἐγκατάλειψη καὶ τῇ φθορᾷ. (Τὰ ξεραμένα λουλούδια τοῦ μπαλκονιοῦ του, μάταια πασχίζουν νὰ κλέψουν λίγες σταγόνες δροσιᾶς ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς ὑδρορροῆς τοῦ ἀποπάνω διαμερίσματος). Ἀς εἶναι ἡ μικρὴ αὐτὴ κατάθεση, ἕνα κερί στὴ μνήμη του.

Ρώτησα λοιπόν ένα βράδυ τὸν Λοῦρο, γιατί δὲν ἐπανδρώνονται ἐπιτέλους οἱ ἀπὸ τόσα χρόνια χηρεύουσες ἔδρες στὴν Τάξη Καλῶν Τεχνῶν καὶ Γραμμάτων τῆς Ἀκαδημίας καὶ πρὸς τί αὐτὴ ἡ κωλυσιεργία. (Δὲν εἶχε γίνει ἀκόμη ἡ ἐκλογή τῶν ἀκαδημαϊκῶν Βλάχου, Ἀθανασιάδου καὶ Βρεττάκου). Ἀκόμη γιατί δὲν προκηρύσσονται νέες. Μοῦ ἔδωσε τὴν ἀπάντηση χωρὶς δισταγμό. «Γιατί δὲν ἔχουμε, ποιοὺς νὰ βάλουμε! Ἐχουμε λογοτέχνες ἀξιόλογους μὲν, δὲν ἔχουμε ὅμως ἀναστήματα. Ὁ Ἐλύτης, δὲν θέλησε νὰ ὑποβάλει ὑποψηφιότητα, μολονότι βολεδοσκοπήθηκε ἐπανειλημμένα. Ἀσφαλῶς ἡ παρουσία του, θὰ ἀνέβαζε πολὺ τὸ κύρος τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ ἀρνήθηκε ὅμως καὶ φυσικὰ ἡ Ἀκαδημία δὲν μπορούσε νὰ κάνει διαφορετικά. Τὸ καταστατικό της, διαμορφωμένο ἀπὸ τὸ 1926, δὲν προβλέπει —καὶ κατὰ συνέπεια δὲν ἐπιτρέπει— ἀνακήρυξη στὶς τάξεις της μέλους χωρὶς δική του ἔγγραφη ὑποβολὴ αἰτήσεως, πὺ ἀποτελεῖ προϋπόθεση ἀπαραίτητη. Φυσικὰ ἡ πολιτεία δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει ἢ νὰ ὑποδεικνύει πρόσωπα, μολονότι ἐπιχειρήθηκε κατὰ τέτοιο τὴν ἐποχὴ τῆς δικτατορίας, χωρὶς ὅμως ἀνταπόκριση. Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ δὲν διορίζονται, ἀλλὰ ἐκλέγονται ἀπὸ τὴν ὀλομέλεια τοῦ σώματος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἐλύτη ἓνας δύο εἶναι ἀκόμη πὺ ἀξίζουν στὴν ποίηση καὶ τὴν πεζογραφία πὺ ἔχουν βέβαια καὶ τὴν ἔξωθεν καλὴ μαρτυρία καὶ τὴν ἀνάλογη κοινωνικὴ προσκύρωση. Πάντως μᾶς λείπουν οἱ νέοι, πὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐξελιχθοῦν ἀργότερα. Σὰν ὑπουργὸς Παιδείας προσπάθησα νὰ τοὺς εὐαισθητοποιήσω. Τρέφονται ὅμως μὲ διαφορετικὰ ἰδανικά. Συμπεριλαμβάνω τὸν ἑαυτὸ μου στοὺς νέους. Νοιώθω σὰν ἔφηβος 88 χρόνων (!) Ὅμως τὸ ξαναλέω. Μᾶς λείπουν οἱ νέοι καὶ θέλω αὐτὸ κάποτε νὰ τὸ γράψεις».

Τὸ γράφω λοιπόν. «Μᾶς λείπουν οἱ νέοι». Καὶ ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα. Γιατί οἱ νέοι δὲν μετέχουν στὶς λογοτεχνικὲς δραστηριότητες; Περὶ τί μεριμνοῦν καὶ τυρβάζουν; Οἱ ἀπαντήσεις θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι πολλές. Κατ' ἀρχὴν τοὺς λείπουν τὰ κίνητρα. Φυσικὰ δὲν συναινεῖ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Κάποτε σπουδάζουν, ἀποκαθίστανται κοινωνικὰ καὶ ἐπαγγελματικά, ἀποκτοῦν οἰκογένεια, ἀγοράζουν κι ἓνα ἐξοχικὸ κι ὕστερα ἀποτελματώνονται. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα, μόνο τοὺς μέλημα ἢ καλὴ ζωὴ καὶ τὸ γεμάτο στομάχι. Αὐτὲς οἱ παράμετροι ἦταν ἀγνωστες προπολεμικά. Νέοι Θεοὶ ἤρθαν νὰ ὑποκαταστήσουν τοὺς παλιούς μὲ προσωπεῖο λιγώτερο δονκιχωτικό. Ἀλλὰ ἦθη, διαφορετικοὶ προσανατολισμοί. Αὐτὸ δὲν σημαίνει βέβαια ὅτι οἱ νέοι δὲν προβληματίζονται, πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθεῖ ὅτι δὲν τρέφουν ἰδιαίτερη ὑπόληψη στὸ πρότυπο τοῦ λογοτέχνη. Πέρασε ἀνεπιστρεπτὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη ἐποχὴ πὺ οἱ νέοι —προπάντων οἱ φοιτητές— παθαίνονταν γιὰ τὴν τέχνη. Δὲν ἔχουν πιά τὴν ἱερὴ φλόγα, τὸν οἶστρο καὶ τὸν ἐνθουσιασμό πὺ εἶχαν ἄλλοτε, μὲ τίς συζητήσεις, τίς διαφωνίες, ἀκόμη καὶ τοὺς διαξιφισμούς γύρω ἀπὸ τὴ γλῶσσα, τὴν ποίηση, τὰ αἰσθητικὰ ρεύματα, τοὺς πνευματικούς δημιουργούς. Διερωτῶμαι, πόσοι νέοι σήμερα ἔχουν ἰδέα ἀπὸ κλασσικὴ μουσικὴ, ἀπὸ ζωγραφικὴ, ἀπὸ γλυπτικὴ. Σίγουρα ἐλάχιστοι. Γνωρίζουν ὅμως πολλὰ ἀπὸ ἠλεκτρονικοὺς προγραμματιστές, μάρκετινγκ, διαφήμιση καὶ πληροφορικὴ. Μπορεῖ ἴσως νὰ διαβάζουν, σπανιότατα ὅμως γίνονται οἱ ἴδιοι δημιουργοί. Ὅσοι ἐλάχιστοι δημιουργοῦν, δημιουργοῦν κατὰ μόνας. Δὲν συγκροτοῦν πυρῆνες νέων μὲ παρεμφερῆ ἐνδιαφέροντα. Τὸ ἄγχος τῆς σύγχρονης μεγαλούπολης τοὺς ὀδηγεῖ στὶς καφετέριες, στὰ ἠλεκτρονικὰ παιχνίδια, στὶς ντισκοτέκ, στὰ γήπεδα καὶ στὰ ναρκωτικά. Ἀργότερα τὸ ἄγχος τῆς ἐπαγγελμα-

τικῆς τους ἀποκατάστασης θὰ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὶς αὐταπάτες. Τοὺς χώρους τῶν λογοτεχνικῶν αἰθουσῶν τοὺς θεωροῦν ἐντευκτήρια γεροντοκρατίας. Δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ συναγελάζονται μὲ κρονόληρους! Ἡ ἐλιτίστικη πολλὰς φορὲς συμπεριφορὰ τῶν «καθιερωμένων» ἀπέναντί τους, τοὺς τρέπει σὲ φυγὴ. Νοιώθουν σ' αὐτοὺς τοὺς χώρους ἀπόπνοια ναφθαλίνης, ποὺ τοὺς δημιουργεῖ διάθεση ἐμετική.

Μερικοὶ ξεπέφτουν καμμιὰ φορὰ, στὰ λεγόμενα λογοτεχνικά ἢ καλλιτεχνικά καφενεῖα μαζὶ μὲ διάφορους περιθωριακοὺς, ναρκομανεῖς καὶ ὁμοφυλόφιλους. Ἔχουν τὸ πάθος τῆς ἀμφισβήτησης. Τοὺς ἐνοχλεῖ ὅτιδῆποτε κατεστημένο —λέξη τοῦ συρμοῦ— καὶ γι' αὐτοὺς ἡ γεροντοκρατία τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς ἀποτελεῖ κατεστημένο, ποὺ τὸ ἀποστρέφονται. Ἡ συνειδηση τῶν νέων εἶναι σήμερα διασπασμένη καὶ φορτισμένη ἀπὸ πολλὰς προκαταλήψεις ἐναντίον ἐκείνων ποὺ διαμορφώνουν τὴ δομὴ τῆς κοινωνίας. Καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀσφαλῶς οἱ μεγάλοι ποὺ κατατρύχονται ἀπὸ σύνδρομα τοῦ παρελθόντος. Ἔχουν τὴν αἴσθησι ὅτι, καὶ ἂν ἀξίζουν, θὰ παραγκωνιστοῦν, γιὰ τὴν θὰ τοὺς ἀγνοήσῃ —ἂν δὲν τοὺς μαλώσῃ— ἡ μωροφιλοδοξία καὶ ὁ συντηρητισμὸς τῶν μεγάλων. Φυσικὰ καὶ οἱ προηγούμενες γενιὲς τῶν λογοτεχνῶν εἶχαν στὴν ἐποχὴ τους τὴ δικὴ τους ἐπαναστατικότητα, τὶς δικὲς τους ἀμφισβητήσεις, στοὺς καθιερωμένους τρόπους ζωῆς τῶν μεγάλων. Τὰ περιθώρια ὅμως τότε ἦταν πολὺ περιορισμένα, οἱ κοινωνίες περισσότερο κλειστὲς, οἱ ἀντιλήψεις διαφορετικὲς καὶ οἱ ἐπιλογὲς μοιραῖα, ἦταν περιχαρακωμένες σὲ μικροὺς ὀρίζοντες. Καμμιὰ σύγκριση μὲ τὶς συνθήκες ζωῆς τῶν σημερινῶν νέων. Μοῦ ἔχει συμβεῖ κατὰ καιροὺς νὰ κάνω σχετικὲς συζητήσεις μὲ νέους καὶ νέες. Προσπάθησα νὰ καταλάβω τὴ σκέψιν τους. Μοῦ εἶπαν μὲ κάθε εἰλικρίνεια ὅτι, μολονότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀγαποῦν τὴ λογοτεχνία, δὲν ὑπάρχει ἕνας φορέας ποὺ θὰ τοὺς συγκεντρώσῃ, θὰ τοὺς καλύψῃ καὶ θὰ τοὺς ἐκφράσῃ. Νοιώθουν ξεκομμένοι, παραμερισμένοι. Τὴ λέξι γεροντοκρατία τὴν ἄκουσα ἐπανειλημμένα σὰν δίσκο σὲ πικάπ, ποὺ ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς. Δὲν ἔχουν κατ' ἀρχὴν τίποτα ἐναντίον τῶν μεγάλων. Δὲν θὰ ἀρνοῦνταν ἴσως τὴν καθοδήγησίν τους. Διαφωνοῦν ὅμως μὲ τὴ νοοτροπία τους. Πολλὰς φορὲς διερωτήθηκα: Μήπως ἔχουμε εὐθύνη κι ἐμεῖς οἱ μεγάλοι; (δὲν ξέρω ἂν στοὺς τελευταίους, πρέπει νὰ συμπεριλάβω καὶ τὸν ἑαυτό μου, ἐννοῶ τὴν ἡλικία). Μήπως τοὺς ἀγνοήσαμε; Μήπως αὕτῃ ἡ ἄκρατη πολιτικοποίησίν τους— ὀρθότερα ἢ κομματικοποίησίν τους— τοὺς ἀποπροσανατόλισε ἀπὸ ἄλλους πνευματικότερους στόχους; Ἡ εἰκόνα τῶν Πανεπιστημίων μας, εἶναι μοναδικὴ σὲ ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Εὐρώπης. Εἶναι κυριολεκτικὰ, οἰκτρὰ. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνα ἑκατοστὸ τοῖχου χωρὶς κομματικὰ συνθήματα, διακηρύξεις, διαμαρτυρίες γιὰ τὴ Νικαράγουα καὶ τὸ Σαλβαντόρ, συνήθως μονόπλευρης πολιτικῆς προελεύσεως, πανῶ, πολυάριθμες ἐπαναστατικὲς ἀνακοινώσεις γραμμένες μὲ σπρέϋ, ἀποτελώντας ἕνα μωσαϊκὸ σύγχυσης. Χιλιάδες ἀδιέξοδα συμφύρονται ἐκεῖ, ἀνησυχίες, ἀμφίβολα ὁράματα, ἰσοπεδωμένα ἰδανικὰ καὶ στόχοι, ποὺ κανεὶς δὲν ξέρει τί ἐξυπηρετοῦν, ποιοὺς ἐπηρεάζουν, σκιαμαχώντας ἐναντίον ἀπόντων. Ὅμως ἄς ἐπανέλθω. Ἡ ἀπουσία τῶν νέων ἀπὸ τοὺς λογοτεχνικοὺς κύκλους εἶναι καθοριστικὴ, γιὰ τὸ ὑπονομεύει τὸ πνευματικὸ μέλλον τοῦ τόπου. Ἐκαμὰ κάποτε μιὰ στατιστικὴ. Παρακολουθώντας διάφορες διαλέξεις στὶς αἰθουσες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τοῦ Παρνασσοῦ, τῆς Στέγης Γραμμάτων, τῆς Ἑταιρείας

Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν καὶ ἄλλου, παρατήρησα ὅτι τὸ ἀκροατήριό τους ἀπαρτιζόταν, σχεδὸν πάντα, ἀπὸ λογοτέχνες ἄνω τῶν ἐξήντα. Τὶς περισσότερες φορές ἤμουν ὁ νεώτερος ἀκροατής. Ἐνοιῶθα ἐλαφρὸ πλέγμα. Δὲν ἔβλεπα νέους τῆς ἡλικίας μου. Μὰ ἐπιτέλους! Δὲν ὑπάρχουν πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῶν εἴκοσι, τῶν τριάντα, τῶν σαράντα, τῶν πενήντα ἔστω ἐτῶν; Ὅχι πὼς μέφομαι τὴν παρουσία τῶν πρεσβύτερων, ποὺ εἶναι κατὰ πάντα ἀξιοσέβαστοι. Φοβᾶμαι ὅμως, ὅτι ἡ ἀπουσία τῶν νεωτέρων ἀποδεικνύει μιὰ ὑπολανθάνουσα πνευματικὴ καχεξία, μέσα στὴν ἀποσύνθεση καὶ τὸν ἀμοραλισμὸ τῆς σύγχρονης περίπλοκης κοινωνίας. Ἡ διαπίστωση εἶναι σοβαρὴ καὶ γι' αὐτὸ πρέπει ἐξ' ἴσου σοβαρὰ νὰ μᾶς ἀπασχολήσει. Πέρα ἀπὸ αἰτιάσεις καὶ ψόγους πρέπει νὰ διερευνηθεῖ, τί μπορεῖ πρακτικὰ νὰ γίνηι.

Δὲν ἔχω κανένα ἐνδοιασμὸ νὰ διατυπώσω προτάσεις. Ἐχὼ μόνο τὴ βεβαιότητα ὅτι ἀπευθύνομαι σὲ ὅτα μὴ ἀκουόντων. Ἴσως ἡ εὐκολότερη καὶ προσφορότερη λύση θὰ ἦταν νὰ ζητήσω τὴν εὐαισθητοποίηση τῆς πολιτείας καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ. Δὲν πιστεύω ὅμως στὸ ρεαλισμὸ αὐτῆς τῆς λύσης, ποὺ εἶναι μᾶλλον θεωρητικὴ. Φρονῶ ὅτι καταλληλότεροι ἀποδέκτες τῶν σκέψεών μου θὰ ἦταν τὰ λογοτεχνικὰ σωματεῖα. Κατὰ κύριο λόγο ἀναφέρομαι στὰ τρία ἐγκυρότερα (Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, Ἐθνικὴ Ἑταιρεία τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν καὶ Ἑταιρεία Ἑλλήνων Συγγραφέων) καὶ ἰδιαίτερα στὴν Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, γιατί ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ διαθέτει ἰδιόκτητὴ αἴθουσα. Ἴδου οἱ προτάσεις:

α) Κάθε λογοτεχνικὸ σωματεῖο νὰ δημιουργήσῃ Τμήμα Νέων, ποὺ νὰ γράφουν ἢ νὰ ἔχουν λογοτεχνικὰ ἐνδιαφέροντα. Νὰ ἀναληφθεῖ προσπάθεια προσέλκυσής τους μὲ συνεχεῖς ἐκκλήσεις καὶ ἀνακοινώσεις μέσω τοῦ τύπου, ὁργανώνοντας εἰδικὰ γι' αὐτοὺς, διαλέξεις, ὁμιλίες καὶ ἐκδηλώσεις, σὲ τακτικὰ χρονικὰ διαστήματα (μία τουλάχιστον φορὰ τὴν ἐβδομάδα). Τὸ Τμήμα Νέων νὰ ἐκλέξει ἓνα ἄτυπο προεδρεῖο, ποὺ νὰ ἐποπτεύεται ἀπὸ τὸ Δ.Σ. τοῦ Σωματείου, ποὺ θὰ δίνει τίς κατευθυντήριες γραμμὲς γιὰ καλὺτερο συντονισμὸ τῶν ἐκδηλώσεων.

β) Οἱ διάφοροι λογοτεχνικοὶ διαγωνισμοὶ ποὺ θεσμοθετοῦν, νὰ ἔχουν ὡς κύριο στόχο τὴν ἀνακάλυψη, ἀνάδειξη καὶ προβολὴ τῶν νέων ταλάντων καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια νὰ τίθεται ὄριο ἡλικίας γιὰ δικαίωμα συμμετοχῆς τὸ πολὺ μέχρι 35 ἢ 40 ἐτῶν. Ὅχι μέλη σωματείων νὰ βραβεύουν κάποια ἄλλα, κατὰ τὴ γνωστὴ συνταγὴ κάποιων παλαιότερων ἐπιτροπῶν ἀπονομῆς κρατικῶν βραβείων: «Γίνομαι ἐπιτροπὴ ἐγὼ καὶ βραβεύω ἐσένα, γίνεσαι ἐπιτροπὴ ἐσὺ καὶ βραβεύεις ἐμένα», δηλαδὴ ἀλληλόχρεοι λογαριασμοί. Πάντως γιὰ λόγους δικαιοσύνης, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι γίνεται πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ μιὰ προσπάθεια ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν καθορισμὸ ἐνὸς maximum ὁρίου ἡλικίας γιὰ δικαίωμα συμμετοχῆς σὲ διαγωνισμοὺς ποὺ προκηρύξε τὸ καλοκαίρι, ὅπως διάβασα σὲ σχετικὴ τῆς ἐγκύκλιο στὰ μέλη τῆς.

γ) Νὰ στείλουν ἐνημερωτικὰ φυλλάδια σὲ ὅλα τὰ Γυμνάσια καὶ Λύκεια τῆς χώρας σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, προσκαλώντας τοὺς μαθητὲς καὶ σπουδαστὲς τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων νὰ λάβουν μέρος σὲ φιλολογικὲς ἐκδηλώσεις ποὺ θὰ προγραμματίζονται γι' αὐτοὺς (μὲ ἀπόδοση κειμένων καὶ ἀπαγγελίες δικῶν τους ἔργων). Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη πνευματικῆς ἁμιλλας νὰ προκη-

ρύξουν καὶ γιὰ τοὺς μαθητὲς λογοτεχνικοὺς διαγωνισμοὺς (στὴν ποίηση, τὸ διήγημα, τὸ δοκίμιο, τὸ ταξιδιωτικὸ) μὲ χρηματικὰ ἔπαθλα, ποὺ θ' ἀπονέμονται σὲ ἐπίσημη τελετῇ, σὲ μεγάλη αἴθουσα τῶν Ἀθηνῶν. Ἄν βραβεύονται νέοι ἀπὸ τὴν ἐπαρχία, νὰ καταβάλλονται τὰ ἔξοδα ἀφίξεως καὶ παραμονῆς τους στὴν Ἀθήνα, ἐπιβραβεύοντας καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν ἐπιτυχία τους. Οἱ χρηματικὲς ἐπιδότησεις νὰ μὴ βασίζονται σὲ ἐθελοντικὲς προσφορὲς ιδιωτῶν ἢ εὐκαιριακῶν ἀθλοθετῶν —ἀξιέπαινες καὶ ἀξιομίμητες κατὰ τὰ ἄλλα— ἀλλὰ σὲ ἐπιχορηγήσεις τῶν Ὑπουργείων Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ, ποὺ ἔχουν χρέος νὰ συνδράμουν τὴν προσπάθεια καὶ νὰ τονώσουν τὸ θεσμό. Θὰ ἦταν ἀδιανόητο, ἔστω καὶ νὰ τὸ σκεφτεῖ κανεὶς, ὅτι τὰ Ὑπουργεῖα αὐτά, ποὺ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τοὺς νέους, θὰ μπορούσαν ν' ἀρνηθοῦν μαζὶ μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ τὴν ὕλική ἐπιβράβευση τῶν παιδιῶν.

Τοὺς διαβεβαίω ὅτι θὰ βρεθοῦν πρὸ ἐκπλήξεων, ὅταν διαπιστώσουν τὴν ἀπήχηση ποὺ θὰ ἔχει στοὺς νέους ἓνας τέτοιος διαγωνισμός, πράγμα ποὺ θὰ ἐπιβεβαιώσει ἡ ἀθρόα συμμετοχὴ τους. Ὅποια τότε δικαίωση γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ λειτουργικότητα τῶν λογοτεχνικῶν σωματείων! Θὰ εἶναι ἴσως ἡ πιὸ ἀποστομωτικὴ ἀπάντηση σ' ἐκείνους ἀπὸ τοὺς νέους ποὺ ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ μεγάλοι μόνο γιὰ τὴν προβολή τους ἐνδιαφέρονται καὶ γιὰ τίποτ' ἄλλο. Γιὰ φανταστεῖτε, νὰ βλέπαμε, γιὰ παράδειγμα, τὴν ὡραία αἴθουσα τῆς Μιχαήλας Ἀβέρωφ, ποὺ διαθέτει ἡ ΕΕΛ, γεμάτῃ ἀπὸ νέα παιδιά ποὺ νὰ παρακολουθοῦν τὸν ὀριζόμενον καθέ φορά ὁμιλητῇ, νὰ ἀκολουθεῖ συζήτηση, νὰ διατυπώνονται ἐρωτήματα, νὰ ὑπάρχουν προβληματισμοί! Νὰ πῶς τοποθετοῦνται οἱ βάσεις καὶ δημιουργοῦνται οἱ ὑποθήκες ἐνὸς λαμπροῦ καὶ ἐλπιδοφόρου μέλλοντος γιὰ τοὺς νέους αὐτοῦ τοῦ τόπου, ποὺ θ' ἀποτελέσουν τοὺς αὐριανοὺς ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς.

Ἐχω προσωπικὴ πείρα τοῦ γεγονότος, ποὺ νομίζω πῶς ἀξίζει νὰ τὴ διηγηθῶ. Θυμᾶμαι, μαθητὴς ἀκόμη στὸ Πρακτικὸ Λύκειο Μυτιλήνης, ὅταν ἓνα πρῶι μετὰ τὴν προσευχὴ μᾶς διάβασε ὁ Γυμνασιάρχης μιὰ ἐγκύκλιο τῆς Ἀμερικανικῆς Ποιητικῆς Ἑταιρείας, ποὺ προκήρυσσε παγκόσμιον ποιητικὸν διαγωνισμό μαθητικῶν συνθέσεων μὲ ἐπίσημον χαρακτῆρα, ποὺ θὰ γινόταν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας (δὲν ὑπῆρχε τότε τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ). Μὲ πόσο ἐνθουσιασμό, θυμᾶμαι, εἶχαμε ὑποδεχτεῖ οἱ ἐκκολαπτόμενοι τότε νεοσσοὶ τῆς ποίησης καὶ ἄλλοι λιλιπούτειοι κρυφοὶ ἑραστές της, τὸν διαγωνισμό αὐτό. Στὴν καθορισμένη προθεσμία μαζευτήκαμε οἱ ὑποψήφιοι στὸ γραφεῖο τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ παραδώσαμε τὰ ποιήματά μας, γιὰ νὰ πᾶνε στὸν προορισμό τους, ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τ' ἄλλα Σχολεῖα. Ἄν θυμᾶμαι τὸ γεγονός, εἶναι γιὰτὶ ἀνάμεσα στὰ τρία ποιήματα ποὺ ἐπέλεξαν ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ σταλοῦν στὴν Ἀμερικὴ, ἦταν κι ἓνα τοῦ ὑποφαινόμενου. Ἐγινε ὁ διαγωνισμός καὶ τὸ μικρὸ ἐπαρχιωτόπουλο τιμήθηκε μὲ ἔπαινο. Δὲν ξέρω, ἂν δόθηκαν ἔπαινοι καὶ σ' ἄλλους ἀπ' τοὺς συμμετασχόντες, οὔτε ἔμαθα ποτέ. Τὶ σημασία θὰ εἶχε! Ἡ σημασία τοῦ μαθητικοῦ αὐτοῦ διαγωνισμοῦ ἦταν ἄλλη. Ὅτι προδιέγραψε καθοριστικὰ τὴ λογοτεχνικὴ μου μοῖρα (μικρὴ ἢ μεγάλη, ἀδιάφορο).

Ἐξῆς τότε τὴν ἀναγκαιότητα αὐτὴ σὰν μαθητὴς, τὴ ζω καὶ σήμερα σὰν καθηγητὴς σὲ ὅλα τὰ Σχολεῖα ποὺ κατὰ καιροὺς ὑπῆρέτησα, διαπιστώνοντας κάθε φορά, ἰδιαίτερα στὶς ἐθνικὲς μας ἑορτές, πόσο μεστὰ καὶ πολλὰς φορές πρωτότυπα καὶ μὲ ἀξιοσημειώτες λογοτεχνικὲς ἀρετὲς εἶναι τὰ κείμενα ποὺ γράφουν οἱ

μαθητές. Μὲ αὐτοὺς τοὺς τρόπους — μαζί καὶ μὲ κάποιους ἄλλους — πιστεύω ὅτι μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἀπαραίτητη ὑποδομὴ γιὰ τὴ δραστηριοποίηση καὶ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῶν νέων στὰ λογοτεχνικά μας πράγματα. Νὰ λοιπὸν ἡ ὥραία εὐκαιρία γιὰ κείνους ποὺ θὰ θελήσουν ν' ἀναλάβουν πρωτοβουλίες, νὰ συνδέσουν τ' ὄνομά τους μὲ μιὰ πράξη εὐθύνης καὶ ὑψηλῶν ὁραματισμῶν, ποὺ μπορεῖ μὲ καλὴ ὁργάνωση καὶ σωστὸ προγραμματισμὸ νὰ καταστεί θεσμὸς ποὺ νὰ γράψει ἱστορία. Φρονῶ πὼς θὰ ἦταν σκόπιμο ν' ἀκουστοῦν οἱ ἀπόψεις τῶν λογοτεχνικῶν φορέων ἢ νὰ ὑπάρξει μιὰ ἐποικοδομητικὴ συζήτηση, ποὺ εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ φιλόξενοι σελίδες τοῦ «Δαυλοῦ» δὲν θὰ τὴν ἀρνηθοῦν.

Τότε θὰ μπορῶ νὰ πῶ —ἀπὸ τὴ δική μου σκοπιά— μπράβο στὰ λογοτεχνικά σωματεῖα καὶ ἄξιος ὁ μισθὸς τους. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ κάνουμε κάτι δημιουργικό. Ἀρκετὰ διαβάσαμε τὸν τελευταῖο καιρὸ γιὰ ἔριδες, ἀντεγκλήσεις, ἀναταραχές, μηνύσεις, στοὺς κόλπους τους (μιλῶ γιὰ τὴν ΕΕΛ). Ἡ ὑλοποίηση αὐτῶν τῶν θέσεων ἔχει προεκτάσεις μὲ μακροπρόθεσμη προοπτικὴ. Τὰ ἀποτελέσματά τους θὰ φανοῦν στὸ μέλλον. Γιατί θὰ δημιουργήσουν τὶς κυψέλες καὶ τὰ φυτώρια τῶν αὐριανῶν λογοτεχνῶν, ἐκείνων ποὺ θὰ παραλάβουν τὴ σκυτάλη τῶν νέων πνευματικῶν ἀγώνων. Εἶναι λοιπὸν ἐθνικὴ ἀνάγκη *hic et nunc* (ἐδῶ καὶ τώρα) κατὰ τὸ αἶτημα τῶν καιρῶν, οἱ νέες φωνές, ποὺ τόσον καιρὸ βρίσκονται ἀνενεργές, ν' ἀποκολληθοῦν ἀπὸ τὸ τέλμα τους καὶ νὰ βροῦν τοὺς φορεῖς καὶ τοὺς χώρους ποὺ θὰ τοὺς ἐκφράσουν, τώρα ποὺ δὲν ὑπάρχουν πιά κυψέλες (ἡ τελευταία κυψέλη νέων στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας ὑπῆρξε ἡ «Διάπλασις τῶν Παίδων»).

Θὰ βροῦν ἄραγε αὐτὲς οἱ σκέψεις τὴν ἀπήχηση στ' αὐτιά, καὶ προπαντὸς στὶς ψυχές, ἐκείνων ποὺ ἔχουν χρέος νὰ τὶς ἀκούσουν; Ἀς τὸ ἐλπίσω.

ΜΑΡΙΑ ΘΕΩΝΑ

Ἀστρική ἔλξη

Μέσα στὴ δέσμευση τῆς ἐλευθερίας
 ὑποταγμένη σὲ βλέπω νὰ εἶσαι·
 ἡ σκέψη σου βυθὸς στὰ κύματα,
 τὰ μάτια σου βουβὰ σὰν ἄστρα.
 Εἶσαι μιὰ στιγμὴ ἀβεβαιότητας,
 τὸ φεγγάρι τῆς ἀκολουθίας μου·
 ὑποταγμένη ἐγὼ στοὺς κύκλους σου.
 Μέσα στὸ πέλαγος τῆς ἐλευθερίας
 δεμένη ἀκόμα στὴ λάμψη σου εἶμαι,
 ἀχτίδα ἀτίθαση τῆς ἀπουσίας μου.
 Δέσμη φωτιᾶς εἶμαι στὸ ἄπειρο,
 κι ἡ θέλησή μου ἓνας πυράκανθος
 σὲ ἀνθισμένο τοῦ κόσμου πέλαγος.
 Ἐρωτευμένος σιωπηλὸς ἥλιος.
 Κι ἡ θέλησή μου τριαντάφυλλο
 σκορπισμένο στοὺς βράχους σου.
 Ὑποταγμένη στὴ θέλησή σου,
 ὥσπου ἄλλο δὲν φτάνει τὸ χρυσὸ νῆμα
 τῆς γῆς νὰ ἀγγίξει τὸν ἥλιο.

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

ΣΕΡΑΠΟΣ: Ένα γλωσσολογικό παιχνίδι

Με βάση τὰ ὅσα ξεκίνησε καὶ ἀναπτύσσει στὶς σελίδες τοῦ «Δαυλοῦ» ὁ φίλος κ. Η.Λ. Τσατσόμοιρος «περὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας» καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐδῶ καὶ τρεῖς χιλιάδες χρόνια δὲν σταθήκαμε ἱκανοὶ νὰ φτιάξουμε ἔστω μιὰ ἐντελῶς καινούργια λέξη, ἀποφάσισα ἐγὼ νὰ γίνω ἡ ἐρασιτέχνης «ὀνοματοθέτης» καὶ νὰ σχηματίσω μιὰ λέξη γιὰ τὴν σημερινὴ τραγικὴ ἐποχὴ, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού οἱ «λεξιμάστορες» τῶν «Μουσειῶν Λόγων» θὰ τὴν ἐφτιαχναν.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν ποῖο εἶναι τὸ σημαντικότερο φαινόμενο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ὥστε τὸ σύμβολο-γράμμα αὐτοῦ νὰ γίνεи καὶ τὸ ἀρχικὸ γράμμα τῆς νέας λέξης.

«Τὸ ψάρι βρωμάει ἀπ' τὴν κεφαλὴ», λέει ὁ λαός, πού σημαίνει ὅτι ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν λαῶν πρέπει ν' ἀρχίσουμε. Ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ **ἐντασης**, πού δὲν ἐπιτρέπει οὔτε καὶ σὲ ὅσους μποροῦν νὰ στέκουν ἡρεμοὶ καὶ νὰ ἐξετάζουν μὲ λογικὴ τὰ πράγματα, νὰ σταθμίζουν ὀρθὰ τὸ ἀκριβὲς βάρος τῶν πραγμάτων πού συμβαίνουν γύρω τους. Ἔτσι κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀποκτήσει ἀπὸ κάποια πηγὴ τὸ σωστὸ ἔρμα, γιὰ νὰ ἰσορροπήσει καὶ νὰ κρίνει τὰ συμβαίνοντα· μὲ συνέπεια νὰ ταλαντεύεται συνεχῶς ἀναστρέφων τὰ συμπεράσματά του.

Αὐτὴ ἡ ἔλλειψη «σταθμῶν» (ζυγίσματος) προκαλεῖ τὴν ἀπόγνωση καὶ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ σύγκρουση μὲ ὅλους καὶ μὲ ὅλα. Ζοῦμε ἐπομένως σὲ μιὰ περίοδο ἔντονων «σεισμῶν» σ' ὅλες τὶς δεδομένες θέσεις καὶ ὅλες τὶς ἀξίες. Τὰ φαινόμενα αὐτά, πού μᾶς παρασύρουν σὲ σύγχυση, τὰ χαρακτηρίζει ἡ παλίνδρομη κίνηση. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ θεωρῶ ὅτι πρῶτο γράμμα τῆς λέξης καὶ τελευταῖο πρέπει νὰ εἶναι τὸ σύμβολο «Σ», σύμφωνα μὲ τὴν πρόταση τοῦ κ. Η.Λ. Τσ.

Ἐπακόλουθο ἐπιτακτικὸ τῆς στάσης ὅλων μας, κυβερνώντων καὶ κυβερνώμενων, εἶναι ἡ ἀθλιότητα τῶν κατευθύνσεων πού ἀκολουθοῦμε ἀδιαμαρτύρητα.

Δεύτερο, ἐπομένως καὶ τρίτο γράμμα τῆς νέας μας λέξης εἶναι δικαιωματικὰ τὸ «Ε» καὶ τὸ «Ρ» μὲ τὴν σημασία τῆς «ἐντασης» τὸ πρῶτο, μὲ συνέπεια (γράμμα «Ρ») τὴν **«ροπή»** πρὸς τὸ ἐκφυλιστικὸ, δηλαδή, φαινόμενο πού κυριαρχεῖ καὶ ρυθμίζει τὶς σχέσεις ὅλων μας.

Εἶναι, τὸ ὁμολογῶ, πολὺ δύσκολο νὰ βρῶ ποιο γράμμα πρέπει ν' ἀκολουθήσει, γιατί εἶμαι ὑποχρεωμένη νὰ μῶ στὸ χῶρο τῆς «Μαντικῆς» καὶ νὰ κάνω **πρόβλεψη**. Δέχτηκα ὅμως αὐτὴ τὴ πρόκληση καὶ προσπάθησα νὰ σκεφτῶ μὲ τὸν σύγχρονο τρόπο τῶν «μεταβλητῶν». Προβλέπω λοιπὸν τὰ «ἐσσόμενα», ὅπως τὰ λέει ὁ φίλος κ. Η.Λ. Τσ., δίνοντας σὲ καθ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ καὶ ἓνα ποσοστὸ δυνατότητας νὰ παρουσιασθεῖ:

1. Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος: Τὰ ἰσχυρὰ μέσα καταστροφῆς πού θ' ἀπειλήσουν νικητὲς καὶ ἡττημένους ἐμποδίζουν μιὰ νέα παγκόσμια σύρραξη. Πόλεμοι ὅμως ἐν ὀνόματι δῆθεν κάποιων ἀρχῶν, στὴν οὐσία δὲ χάριν ἐξαντλήσεως τῶν πολεμικῶν ἀποθεμάτων πού στηρίζουν τὰ θεμέλια τῆς σύγχρονης οἰκονομίας, θὰ συνεχιστοῦν, δίνοντας τὴν εὐκαιρία τακτοποιήσεως δῆθεν παλαιῶν λογαριασμῶν καὶ διέξοδο στὰ ἄλута προβλήματα πού ἡ σκοπιμότητα διατηρεῖ, συντηρεῖ καὶ φροντίζει.

2. **Πείνα-άρρώστια-υπερκατανάλωση-υπερπληθυσμός:** τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι «βαρύδια» στὴ ζυγαριὰ τοῦ ἐξουσιασμοῦ. Λύσεις ὑπάρχουν, καὶ τὸ γνωρίζουν πολὺ καλὰ οἱ ἐξουσιαστὲς καὶ οἱ τοποτηρητὲς τους, ἀλλὰ οἱ λύσεις δὲν συμφέρουν τὰ προγράμματα τῶν τιμῶν: τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, τῶν ἐνεργειακῶν προϊόντων. Στὸ χῶρο εἰδικῶς αὐτὸν συμβαίνουν τὰ πιὸ παρανοϊκὰ πράγματα· π.χ. πείνα καὶ ... χωματερές, ἐλλείψεις καὶ ... ἀποθήκευση καὶ ἄλλα γνωστὰ «κόλπα». Ξοδεύονται δισεκατομμύρια ἐκ τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου γιὰ τὴν ἀρρώστια — καὶ δισεκατομμύρια γιὰ νὰ μᾶς μεταβάλλουν ὅλους ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους σὲ (ψυχικά) ἄρρωστους!

Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθεῖ κάποιο συμπέρασμα, ὅταν ἡ «λογικὴ» τῆς ἐξουσίας στηρίζεται καὶ στηρίζει ομάδες συμφερόντων, ποὺ ἐξεταζόμενα μὲ τὴ λογικὴ ποὺ ἀποκαλέσαμε «Μαντικὴ», ἀπορρίπτονται!.. Διότι, ἂν θελήσουν νὰ διακηρύξουν ποιὸ εἶναι τὸ οἰκουμενικὸ ἀνθρώπινο συμφέρον, τότε θὰ ἀποκαλυφθεῖ ὁ ἀπαίσιος ρόλος τους, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπ' αὐτὸν ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ στοὺς «Ο», τὸ μηδέν καὶ στὴ χλεύη (ὄνειδος).

Ἔτσι τὸ τέταρτο καὶ πέμπτο γράμμα τῆς λέξης μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀπουσία τῆς μαντικῆς ποὺ ἔχουν σύμβολα (ὅπως ὁ κ. Η.Λ. Τσ. μᾶς λέγει) τὰ Α, Μ καὶ στὴ νεώτερη γλῶσσα τὰ «Α» καὶ «Π» (ἀπουσία πρόβλεψης). Ἡ ἀπουσία ὅμως αὐτὴ μᾶς ὀδηγεῖ στοὺς μηδέν, ποὺ ἔχει σύμβολο τὸ «Ο». Καὶ ἡ λέξη μας τελειώνει μὲ τὸ ἴδιο φαινόμενο τῆς παρανοϊκότητος, ποὺ ἔχει σύμβολο καὶ πάλι τὸ ἴδιο γράμμα τῆς ἀρχῆς, τὸ «Σ».

Ἔτσι κατασκευάσα μιὰ νέα λέξη, ποὺ τὴν προτείνω σ' ὅλους ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ χαρακτηρίσουν τὴν σημερινὴ ἐποχὴ μὲ τὸ ἀδιέξοδο: **ΣΕΡΑΠΟΣ!**.. Ἐπειδὴ δὲ ἡ βάση ὅλων τῶν φαινομένων εἶναι ἡ ἀρχή, τὴν λέξη τὴν τονίζω στοὺς ἔψιλον (Ε'). Ἴδου τὸ «σχήμα» τῆς, κατὰ τὰ πρότυπα ποὺ μᾶς δίνει ὁ κ. Η.Λ. Τσ.:

Σ = Σύγχυση,

Ε = ἔνταση

Ρ = ρύπων

Α = χωρὶς

Π = πρόβλεψη·

Ο = ὁ μηδενισμὸς στὴ σκέψη φέρει

Σ = σύγχυση ἢ συντριβή.

Δὲν ξέρω, ἂν πέτυχα στὴν ἐρασιτεχνικὴ αὐτὴ προσπάθεια δημιουργίας μιᾶς ἐξ ὑπ' ἀρχῆς καινούργιας ἐλληνικῆς λέξης. Σᾶς διαβεβαιώνω ὅμως ὅτι ἐγώ, ὅπως καὶ δύο-τρεῖς φίλοι, μὲ τοὺς ὁποίους συνεργάστηκα στοὺς «γλωσσολογικοὺς» αὐτὸ γύμνασμα, ὄχι μόνον ἀπολαύσαμε μιὰ ὠραία πνευματικὴ ἡδονή, ἀλλὰ καὶ εἴχαμε τὸ ἔναυσμα νὰ σκεφθοῦμε, νὰ συζητήσουμε καὶ νὰ ἀξιολογήσουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ καίρια καὶ προσδιοριστικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας. Ἄν δὲν τὸ πιστεύετε, δοκιμάστε καὶ σεῖς νὰ σχηματίσετε μιὰ καινούργια ἐντελῶς ἐλληνικὴ λέξη (δηλαδὴ λέξη ποὺ δὲν θὰ εἶναι σύνθετη ἢ παράγωγη ὑπαρχουσῶν), καὶ φαντάζομαι ὅτι θὰ αἰσθανθεῖτε τὴν ἴδια μὲ τὴ δική μας πνευματικὴ ἱκανοποίηση!

Ἐρινὺς

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Περὶ τὸ μυστήριον τοῦ λόγου

Ἄξιότιμε κύριε διευθυντά,

Στὴν ἐπιστολὴ τοῦ γυμνασιάρχου κ. Φ. Μπουζάνη, καὶ σχετικὰ μὲ τὸν «*Κώδικα σημασιῶν*» τῶν γραμμάτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας (ἀλίμονον, πάντα πεισματικά... φοινικικῶν κατὰ τὸν ἀδικοῦντα ἑαυτὸν κ. Μπαμπινιώτη...), νομίζω ἀπαραίτητο νὰ ὑπογραμμισθοῦν τὰ περὶ **Μαντείας**: αὐτῆς, ποὺ δίχως ἄλλο τῆς διαφεύγει ἢ μείζων σημασία πολύτιμων καὶ δυσπρόσιτων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λόγου. Θαρρῶ, σωστὰ ὁ ἀξιότιμος ἐπιστολογράφος σας ὑποστηρίζει, πῶς, προκειμένου ν' ἀγκιστρωθεῖ-ἀνασυρθεῖ τὸ καίριο-πολύτιμο (αὐτὸ ποὺ ἐννοημάτων τὰ **συμβατικῶς μόνον** μαρτυρικὰ ψηφία), δέον ὅπως στὴν καθόλου παιδείαν τοῦ μελετητοῦ-μεταφραστοῦ **συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ**

Μαντεία

— πλεόν τῆς ἀγωνίας, μόχθου, ἐφευρετικότητος, ὀξύνουσις...

«*Μάντις ὁ συνεργάτης σας;*» (δηλαδὴ ὁ κ. Τσατσόμοιρος), ἀπορεῖ δῆθεν ὁ κ. Μπουζάνης («*Δαυλός*»/74, σελ. 4187). Γιὰ ν' ἀπαντήσῃ ὁ ἴδιος: «*Ναὶ ἀσφαλῶς, διότι κατὰ τοὺς γάλλους, διὰ νὰ εἶναι κανεὶς εἰς θέσιν νὰ ἐρμηνεύσῃ ἢ κοινῶς νὰ μεταφράσῃ ἐν ἀρχαιοελληνικὸν κείμενον, πρέπει, ἐκτὸς τῆς ἄλλης παιδείας νὰ εἶναι καὶ*

MANTIS.

Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «*deviner*», μαντεύειν, προκειμένου περὶ καλῆς ἀποδόσεως ἀρχαίων φράσεων».

ῴστε, μὲ δεδομένους τοὺς ὁρισμοὺς:

Μάντις: ὁ δι' αὐστηρῶς ὀρθολογιστικῆς πορείας (πρόσω-ὀπίσω) κατ' ἀντίληψιν προβλέπων ἢ **συνάγων**,

Μαντεία: τὸ ἀνακαλύπτειν τὰ **ἄγνωστα** (ἢ προφητεύειν-προλέγειν τὰ μέλλοντα) καὶ **Διαίσθησις**: ἡ διὰ τοῦ ὑποσυνειδήτου γνώσις-κατανόησις (α), δικαίως, κ. διευθυντά, φρονῶ τὴν παρατήρησι τοῦ κ. Μπουζάνη **καίρια ἐπισήμανσιν**.

Τοῦτέστι ἓνα γερὸ «*πιάσιμο ἀπ' τὰ μαλλιά*» πρωτεύουσας ἐρμηνευτικῆς πτυχῆς, ποὺ μᾶλλον διέφευγε τῆς παρ' ἡμῖν ξηρότητας-ἀγωνίας-ἀνεμπνευστίας-ἀχαρσύνης, ἰδιαίτατα προκειμένου γιὰ τὴν **βαρύτητα τοῦ προγονικοῦ θεωρητικοῦ λόγου**. Ὅτι ἐδῶ ὁ μελετητῆς ὀφείλει νὰ διακρίνει-ἀπομονώσῃ (κατακτῇ-διατυπώσῃ) **ὄμφαλὸν καὶ ὀλκὴν**

συγκλονιστικοῦ εὗρους ἐννοιῶν.

Ὁ ὑποφαινόμενος, παρὰ τὸ αὐτονόητον ὅτι ἡ λέξις **μάντις** πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται στὴν ἱερὴ τῆς σημασίαν καὶ παρὰ τὸ ὅτι νιώθω **κέντρον** τὸν ὅρον (νὰ μὲ κεντᾶ), εἰδικὰ γιὰ τὸν κ. Τσατσόμοιρο καὶ γενικὰ μὲ τὴν χάραξιν καινούργιων ὁδῶν — ρηξικέλευθον, χρησιμοποιοῦ τὸς ὅρους «*ποίησις*»-«*ποιητής*». Τοῦτο ἐν τῇ βεβαιότητι ὅτι «*ποίησις*» δὲν εἶναι ἡ φάβα τῶν παρ' ἡμῖν διεκδικητῶν... συντάξεως ποιητῶν, μὰ ἡ βιούμενη ἐρωτικὴ προσαρμογὴ στὰ ἐπὶ μέρους τοῦ φυσικοῦ κόσμου — ἡ ἐν **συμμετρίᾳ, ἄλλως, αὐτοένταξις** στὸ **συμπαντικὸν γίγνεσθαι!**

Ποὺ σημαίνει πῶς ἄξια λόγου ποίησις εἶναι ἡ ἀδιατάρακτη, ἱλαρὴ βουλή-δράσις τῆς «ἄλλης φύσης **μέσα** στὴ Φύσιν» (β) ὅπως προσαρμόζεται **ἀπιστία** (γ), καὶ ἄξιος σεβασμοῦ ποιητῆς αὐτὸς ποὺ **ζῇ** (κάνει πράξι-ἔργον-πολιτεία του) τὴν ποίησι — ἀδιάφορο ἂν τὴν διατυπώσῃ ἢ ὄχι (περισσότερα σὲ προσεχῇ ἐργασία μου).

Ὅτι λοιπὸν θὰ τολμήσω νὰ ὑπογραμμίσω, δὲν εἶναι ὅτι ὁ ὅρος **μαντεία** περιέχεται στὴν βακχικὴ «μυστηριακὴ» μὰ **οὐσιαστικότητι** πληρότητα τῆς ποίησης, μὰ πῶς σὲ πλαίσια διάχυσης (καταπλημμύρισης) ἢ ἴδια αὐτῇ (ποίησις) λειτουργεῖ καὶ

«μαντικά»,

ἥτοι ὡς **ἄπειρα ἐλαστικὴ** ἑαυτῆς **ικανότης** εἰς **προσαρμογὴν** (δ), εἰς **ἀπολυτότητα** **ἐπαφῆς** πρὸς ὅσα, διαφεύγοντα τῆς ἐρμηνευτικῆς ραθυμίας-ξηρότητας-ἀτονίας-στειρότητας, διορίζονται (εἰς αὐτοπαρηγο-

ρίαν-δῆθεν) ἄδηλα, ἀφανέρωτα, ὑπερφυσικά, ἀσύλληπτα.

Τὰ ἄνω ἀκριβῶς εἶχα κατὰ νοῦν, ὅταν ὑπεστήριζα (σὲ ...ὑποσημείωσιν : «Δαυλὸς»/73, σελ. 4094):

«Ἡ λειτουργικὴ τῆς ποιήσεως προϋποθέτει ἰσοῦσιν ἀντίληψιν ἐπὶ πᾶν, ἡ ποίησις μπορεῖ νὰ γράφεται-διαβάζεται μόνον ἀπὸ ἀνθρώπους εὐρυμαθεῖς, πανδαήμονες, πολυῖδοι (συμπεριλαμβάνεται ὁ ἔρως γιὰ τὴ σοφίαν —συνυπολογίζεται πανδαημοσύνη ὁ μόχθος, ἡ ἀκάματη, ἄοκνη προσπάθεια γιὰ τὴν κατάκτησιν τῆς γνώσεως)».

Τέλος, σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στὸ στίχον ποὺ σκόνταψαν ὁ κ. Μπουζάνης καὶ οἱ μαθηταὶ του

«Στὴ ὁμορφιά σκοντάφτει σκάβοντας ἡ ἀξίνα»

καὶ στὴν ὑποψία του (παρὰ τὸ «μάντεως δεῖται») ὡς πρὸς τὶς αἰτίες ποὺ ὁ ποιητὴς τοῦ στίχου τρικλοποδιᾷ τὸν ἴδιο του λόγον (ἀπαγγελίαν), ἀναγνωρίζουμε πιθανῶς μιὰν ἐνισχυτικὴ τῆς θέσεως μου

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

α) Ἐφ' ὅσον δὲν ἀπολείπει ὁ ἔρως γιὰ τὴν παιδείαν, ὁ ὑπογραφόμενος θεωρεῖ τὸ ὑποσυνειδητὸν πληρέστατον (μὴ διαστραφέντα, μὴ «χαλασμένον») μηχανισμόν σύλληψης-πρόσληψης-κατανόησης καὶ σύμπεξης κοσμοθεωρίας...

β) «Ἄλλη φύσις μέσα στὴ Φύσιν» νοεῖται τὸ περικλειόμενο ἀπ' τὴ Φύσιν συνειδητοποιημένο ἔλλογον ὄν --ὁ ἄνθρωπος: πλὴν τοῦ ἀνθρώπου οὐδαμοῦ τῆς Φύσεως ἔχει ἐπισημανθεῖ συνειδήσεις.

γ) Δηλαδή κατανοοῦσα τὸ μάταιον τοῦ νὰ καταστεῖ «ἄλλη φύσις ἔξω ἀπ' τὴ Φύσιν», ἦτοι τοῦ νὰ περικλείσει αὐτὴ (τὸ ἄτομο!) τὴ Φύσιν...

δ) Προϋποθετικὸ τῆς ἱκανότητος εἰς προσαρμογὴν ἐδῶ νοεῖται ἀπαραιτήτως τὸ «ὀρέγεσθαι τοῦ εἰδέναι» ἦτοι ἡ ἐπάρκεια θεωρίας, ἔρευνας, μελέτης, ἐξέτασης...

ε) Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι θὰ εἶχαμε καὶ αὐτὴν (ΣΚαπάνην), ἂν ἡ μετρικὴ ἀνάγκη γιὰ τὴ συνίζησιν «ἡ ἀξίνα» δὲν τὴν ἀπέκλειε...

— Μὰ εἶναι δυνατόν;

— Παραεῖναι, δῆτε:

Στὴν ὁμορφιά σκοντάφτει, σκάβοντας ἡ σκά-νη

Δὲν εἶναι μόνο ποὺ τὸ ἅγιο μέτρο κάνει δυνατό τ' ἀδύνατα... Εἶναι καὶ ποὺ πείθει.

ἀνατριχιαστικὴ «ἐφαρμογὴ στὴν πράξιν»

ὅσων ὁ ἀξιότιμος ἐπιστολογράφος σας «ψυχανεμίζεται» καὶ ἡ ταπεινότης μου ὑποστηρίζω:

Ἡ διάχυτη-διαχεόμενη ποίησις, ἡ ποιητικὴ οὐσία (ὅχι ὁ λόγος) ποὺ ὁ ποιητὴς χειρίζεται ὡς συν-θέτης, λειτούργησε κ' ἐδῶ ὡς ἀπειρα ἐλαστικὴ ἐαυτῆς ἱκανότης εἰς προσαρμογὴν: τὸ διακινούμενον (ἀπ' τὸν ποιητὴ) ποιητικὸ «ρευστὸ», φθάνοντας (καταπλημμυρίζοντας) ὁμορφιά, ΣΚόνταμα, ΣΚαφήν, ΣΚαπάνην (ε) «κρύωσε (στερεοποιήθηκε!)

σὲ στίχον-ἐκμαγεῖο:

καὶ (κρυμμένης) ὁμορφιάς, καὶ ΣΚοντάματος, καὶ ΣΚαφῆς καὶ ΣΚαπάνης...

Γιὰ ποιὰ... μεταφυσικὴ, μοῦ λέτε;

Μετά τιμῆς

Σ.Γ.Γ. Παναγιωτάτος

Ποιήματα καὶ γρίφοι

Κύριε διευθυντά,

“Ὅλα τὰ φιλολογικὰ ἔντυπα ποὺ κυκλοφοροῦν καταφέρονται συνήθως ἐναντίον αὐτῶν τῶν... μουντζαλιῶν, ποὺ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐξπρεσιονισμοῦ τίς λένε «μοντέρνα ζωγραφικὴ» καὶ οἱ μιμητὲς τοῦ συρρεαλισμοῦ βάφτισαν (τὸ ποίημα) «ἐλεύθερο στίχον». Τὸ περίεργο εἶναι πῶς τὰ ἔ-

ντυπα αὐτά, σχεδὸν στὸ σύνολό τους, κατακλύζονται ἀπὸ τέτοια κατασκευάσματα. Ὁ «Δαυλὸς» μὲ πολλαπλάσια ἐπιλεγμένη δημοσιογραφικὴ ὕλη καὶ ποιότητα, διαθέτει ἐπὶ πλέον ἐκλεκτοὺς συνεργάτες, ποὺ ἐκτὸς ἀπ' τὰ περισπούδαστα κείμενα ποὺ προβάλλουν καὶ ἀναλύουν, ἔχουν δώσει καὶ δείγματα ἄριστης ποίησης. Παρ' ὅλα

αὐτὰ ὅμως εἶδαμε στὴν «ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟ» τοῦ «Δαυλοῦ» καὶ κάποιους γρίφους. Ἐναν μόνον ἀπὸ αὐτοὺς προσπάθησε ν' ἀναλύσει γνωστὸς καὶ τακτικὸς συντάκτης του, χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ βγάλει κάποιο νόημα (γιατὶ δὲν ὑπῆρχε κάτι τέτοιο). Ποῦ καὶ ποῦ κάνουν τὴν ἐμφάνισί τους καὶ στὸ ἴδιο τὸ περιοδικό. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅπως ἔγραψα κι ἄλλοι, τοῦτο ἀποτελεῖ παραφωνία. Δὲν εἶναι δυνατόν ὁ διευθυντὴς ἐνὸς τέτοιου περιοδικοῦ νὰ ἀνέχεται τέτοια κατασκευάσματα.

Μὲ πρώτους ἐνθερμούς ὑποστηρικτὲς τοὺς παλιότερους ποιητὲς μας, ποῦ ὅσο πιὸ πολὺ μιμήθηκαν τοὺς συρρεαλιστὲς τόσο πιὸ ψηλὰ σκαρφάλωσαν (δὲν ἐξαίρεθηκε οὔτε ἓνας Παπατσώνης, ποῦ διεκρίνετο γιὰ τὰ ἐθνικὰ του ἰδεώδη), οἱ νεώτεροι τοὺς ἀκολούθησαν κατὰ βῆμα, καὶ σιγά-σιγά ξέχασαν τί θὰ πεῖ πραγματικὴ ποίηση. Κι ἀφοῦ κατακλύστηκε ἡ χώρα ἀπ' αὐτὰ (λέγεται πὼς ἓνας στοὺς τρεῖς Ἕλληνες γράφει στίχους), ἀναγκαστικῶς ἀκολούθησαν οἱ ἱδιοὶ τὸ ρεῦμα αὐτό, μὴ μπορώντας νὰ ἀποτελέσουν ἐξαίρεση.

Τὸ θέμα εἶναι τεράστιο καὶ ὁ χώρος τοῦ περιοδικοῦ περιορισμένος, γι' αὐτὸ θ' ἀναφερθῶ σὲ μερικὰ σημεῖα μόνον. Ἐνας ἀπ' τοὺς παλιούς μας ποιητὲς, ποῦ εἶχε γράψει περὶ τὰ 350 ποιήματα ποῦ καταλάμβαναν 600 γεμάτες σελίδες, εἶχε δηλώσει, πὼς τὸ κάθε του ποίημα ἀποτελοῦσε καὶ μιὰ ἱστορία, καὶ μπορούσε νὰ τ' ἀπαγγέλλει ὅλα ἀπ' ἔξω. Τὸ ἴδιο καὶ μεῖς οἱ παλαιότεροι, θυμόμαστε ὕστερα ἀπὸ μισὸ καὶ πλέον αἰῶνα τὰ ποιήματα ποῦ εἶχαμε μάθει στὸ Δημοτικό. Ἐρωτῶ αὐτοὺς ποῦ γράφουν τὰ σημερινά: μποροῦν νὰ μᾶς ἀπαγγεῖλουν μερικοὺς στίχους ἀπ' αὐτὰ ποῦ μᾶς σερβίρουν; Ἄν ὄχι, τότε γιὰ ποιούς τὰ γράφουν; Κι ἀφοῦ δὲν ἔχουν κανένα μέτρο, ρυθμὸ καὶ νόημα, σὲ τί ἀποσκοποῦν; Μπορεῖ βέβαια νὰ μοῦ ἀπαντήσουν: ναι μὲν δὲν γράφονται μὲ τοὺς κανόνες, ἀλλὰ ἔχουν πολὺ βαθύτερα νοήματα, ποῦ σὺ δὲν καταλαβαίνεις. Τί νόημα ὅμως νὰ βγάλω, γιὰ παράδειγμα, ἀπὸ ἓναν ἀπόφοιτο τῆς Νομικῆς, ποῦ ὑπάρχει σὲ μεγάλῃ ποιητικῇ ἀνθολογίᾳ ποῦ ἔχω μπροστά μου; Ἀπολαύστε το:

Τίτλος: «ΣΥΡΜΑΤΟΠΛΕΓΜΑΤΑ»: «Ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ποντικῶν —ἐβάνανε οἱ δρόμοι — καὶ δὲν βρίσκομε οὔτε καρέκλα νὰ καθίσουμε — γιατί πέταξαν στὸν οὐρανὸ καὶ γίνανε ἀστέρια». Οἱ χιλιάδες ἄλλοι ποῦ ὑπάρχουν στὴν ἴδια ἀνθολογία εἶναι παρόμοιοι ἢ καὶ χειρότεροι. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ συμφωνήσῃ καὶ ὁ πλέον κακοπροαίρετος ἀναγνώστης, πὼς αὐτὰ δὲν εἶναι ποιήματα ἀλλὰ μπουρμπουλῆθρες καὶ γράφονται ἀπὸ ἄτομα ποῦ τοὺς ἔχει σαλέψει τὸ μυαλό. Μόνο παρανοικὰ νοήματα μποροῦν νὰ βγοῦν ἀπὸ τέτοιους στίχους. Ἡ χώρα μας, ὅπως εἴπαμε, ἔχει κατακλυστεῖ ἀπὸ βιβλία μὲ τέτοιους στίχους. Ὁ κόσμος, κατχχανακτισμένος, μόλις ἰδεῖ βιβλίον μὲ ποιήματα, στρέφει ἄλλοι τὸ πρόσωπό του, ἔστω καὶ ἂν μέσα σ' αὐτὸ ὑπάρχουν ἀριστουργήματα, δὲν πειθεταὶ μὲ τίποτα. Μπορεῖ ν' ἀγοράζουν μερικὰ αὐτῶν ποῦ λένε πὼς εἶναι κορυφαῖοι, ἀλλὰ μ' αὐτὰ στολιζοῦν τὶς βιβλιοθήκες τους καὶ δὲν τ' ἀνοίγουν ποτέ.

Πιστεύω, πὼς ἂν ὄχι ὅλοι, οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς τὸ κάνουν μόνον γιὰ νὰ ἐκτονῶνται καὶ δὲν σκοτίζονται, ἂν αὐτὰ δὲν ἀρέσουν. Πιστεύω ἀκόμη, πὼς ἀγνοοῦν τοὺς κανόνες ποῦ διέπουν τὴν ποίηση, καὶ ἴσως μὲ τὸ δίκιο τους, γιατί, ἂν ἐξαίρεσουμε τὴν «Νεοελληνικὴ Μετρικὴ» τοῦ Σαρᾶλη, ποῦ ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχει σήμερα στὰ βιβλιοπωλεῖα, ποῦ ἔδινε μερικὰ στοιχεῖα καὶ συμβουλές, δὲν εἶδα ἄλλον ν' ἀσχολήθηκε σοβαρὰ μὲ τὸ πρόβλημα αὐτό. Μερικοὶ ἀπ' τοὺς συντάκτες σας ἀσχολήθηκαν διὰ μέσου αὐτοῦ μὲ τὴν ποίηση, ἢ δὲν θέλησαν νὰ εἰσέλθουν στὸ καυτὸ ἔμα.

Νομίζω, πὼς θὰ προσέφερε μεγάλο κοινωνικὸ καὶ ἐθνικὸ ἔργο ὅποιος ἦν' τοὺς συνεργάτες σας διαθέτει τὴν ἀπατούμενη κατάρτιση καὶ ἤθελε νὰ ἀναλάβῃ διὰ μέσου τοῦ «Δ» νὰ παρουσιάσει τοὺς κανόνες ποῦ διέπουν τὴν ποίηση, μὲ τὴν ἐλπίδα βέβαια πὼς θὰ συμφωνήσῃ καὶ τὸ περιοδικό.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα (*Φαῖδρος* 245α): «Ποίησις ἀπὸ Μουσῶν κατοχή», δηλ. οἱ στρος καὶ ἐνθουσιασμός ὑπὸ τῶν Μουσῶν πεμπόμενος. Γιὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ γράφει αὐθόρμητα καὶ κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ ἀβίαστο. Τὸ λυρικὸ ποίημα πρέπει νὰ ἔ-

χει μέτρο, ρυθμό και νόημα και να γράφεται σε γλωσσα κατανοητή. 'Ο ποιητής πρέπει να έχει έσωτερική διάθεση και να γράφει για κάθε τι που τον έντυπωσιάζει, τον χαροποιεί ή τον συγκινεί. Αυτή τη στιγμή πρέπει να βρίσκεται σε ένα κόσμο όλως

διόλου δικό του και να αίσθάνεται έντονα τις χαρές και τις λύπες του δημιουργήματός του, μ' άλλα λόγια να το ζή.

Μετά τιμής
Ήλίας Γαζής
 Βριλήσσια

Τὰ «πνευματικά σωματεῖα» καὶ τὸ Πνεῦμα (2)

[Πήραμε καὶ δημοσιεύουμε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Γ. Δέπου ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ ποὺ ἀναφέρεται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Σπύρου Νόνικα, ποὺ μὲ τὸν αὐτὸ τίτλο δημοσιεύθηκε στὸ προηγούμενο τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ». Βεβαίως τὸ θέμα τῆς θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς προσφορᾶς τῶν λογοτεχνικῶν σωματείων στὴν πνευματικὴ παραγωγή τῆς χώρας δὲν ἔχει ἀπασχολήσει συστηματικὰ τὸ Περιοδικό, ἡ δὲ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Σ.Ν. δὲν ἀνεφέρετο ὀνομαστικὰ σὲ κανένα ἐπολύτως λογοτεχνικὸ σωματεῖο. Ἀφοῦ ὅμως ὁ κ. Γ.Δ. διαβλέπει ὅτι οἱ ἀόριστες ἀναφορές ποὺ περιείχοντο στὴν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Σ.Ν. ἀφωροῦσαν στὴν Πανελλήνια "Ενωσὴ Λογοτεχνῶν, εὐχαρίστως καταχωρίζουμε τὴν ἐπιστολὴ του (καὶ κλείουμε ἔτσι τὸ «θέμα», μολονότι αὐτὴ προφανῶς δὲν προσθέτει τίποτε στὸ γενικὸ ζήτημα ποὺ ἐξήτασε ὁ κ. Σ.Ν. Πολὺ περισσότερο, δὲν προσθέτει προφανῶς τίποτε ἀπολύτως στὸ ζήτημα ἂν ὁ ρόλος τῶν σωματείων εἶναι θετικὸς στὴ σύγχρονη δημιουργία πνευματικῶν ἔργων τὸ γεγονός ποὺ ἱπικαλεῖται ὁ κ. Γ.Δ., δηλαδὴ ὅτι ὁ κ. Σ.Ν. ὑπῆρξε κάποτε μέλος αὐτοῦ ἢ ἄλλου σωματείου καὶ τὴν ἔχει ἀποσυρθῇ].

Ἀξιότιμε κύριε διευθυντά,

Ὁ «Δαυλός», τὸν ὁποῖο ἡ "Ενωσὴ μας καὶ ἐγὼ τιμοῦμε κατ' ἐξοχὴν, ἐδημοσίευσε στὸ τελευταῖο τεῦχος του (ἀριθ. 75) μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Σ. Νόνικα, εἰς τὴν ὁποία ἐπιτίθεται ἐναντίον ὅλων τῶν λογοτεχνικῶν ὁμάδων τῆς χώρας καὶ ἰδιαιτέρως τῆς δικῆς μας (Πανελληνίας "Ενωσῆς Λογοτεχνῶν).

Σάνθητεύσας Πρόεδρος ἄλλοτε τῆς ἀνωτέρω "Ενώσεως εἶμαι ὑποχρεωμένος, πρὸς ἐπαναφορὰ τῶν πραγμάτων στὸ πραγματικὸ τους μέγεθος, νὰ σημειώσω τὰ ἀκόλουθα:

1) Ὅτι ὁ ἐκλεκτὸς λογοτέχνης κ. Σπύρος Νόνικας ὑπῆρξε μέλος τοῦ λογοτεχνικοῦ Σωματείου ἀπὸ ἐξαιτίας, ὅταν κατ' ἐξαίρεση ἔγινε τακτικὸ μας μέλος, πρωτεύσας κατὰ τὸν Πανελλήνιο διαγωνισμό δοκιμίου, ποὺ τότε εἶχε προκηρῦξει ἡ "Ενωσὴ μας, καίτοι δὲν εἶχε ἀκόμη ἐκδεδομένο ἔργο. Ἐκτοτε προσπάθησε (κάπως βιαστικά, διὰ τὸν προρρηθέντα λόγον) νὰ καταλάβει τὴν θέσιν ἀντιπροέδρου, ἄνευ ἐπιτυχίας. Καὶ μετὰ ἀρκετὸ χρόνο ἀπεχώρησε. Συνεπορεύθη ἐν συνεχείᾳ δραστηρίως ἐντὸς τῶν κόλλων μιᾶς παρα-λογοτεχνικῆς ὁμάδος

Πνευματικῶν Ἀνθρώπων (ΠΕΠΑ), εἰς τὴν ὁποίαν τελεῖ ἤδη, δικαιολογημένα ἢ ἀδικαιολόγητα, ὑπὸ ἀμφισβητούμενον καθεστώς.

2) Τὰ περὶ Μοντεσκιὲ καὶ νεωτέρων δημοκρατιῶν χρῆζουν περισσοτέρας θεωρητικῆς διερευνήσεως καὶ μᾶλλον δὲν ἀρκοῦν οἱ εἰς τὴν ἐπιστολὴν περιεχόμενοι γενικόλογοι ἀφορισμοὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ λογοτέχνου.

3) Τὸ Πνευματικὸ Σωματεῖο, τοῦ ὁποίου ἔχω τὴν τιμὴ νὰ εἶμαι μέλος, ὄχι μόνον ἔχει προσφέρει σημαντικὸ ἔργο, ἀλλὰ εἶναι καὶ θὰ παραμείνει πάντοτε δημοκρατικὸ εἰς τὴν ἐσωτερικὴ λειτουργία του, εἰς πείσμα τῶν ὧσων φοβεῖται ὁ κ. Νόνικας.

"Αλλωστε ὁ ἴδιος, τὸν ὁποῖον πάντοτε τιμοῦμε, ἄνευ τῆς βραβεύσεώς του ἀπὸ μᾶς εἶναι ζήτημα, ἂν θὰ ἀπεφάσιζε νὰ ἀσχοληθεῖ περαιτέρω μὲ τὴν λογοτεχνία, τὴν ὁποία μὲ τόσῃ ἐπιτυχία πρόσφατα ὑπηρετεῖ.

Με τιμὴ
Γ.Δ. Δέπος
 Ἐπίτιμος Πρόεδρος Π.Ε.Λ.

ΔΕΙΝΙΑΣ ΕΚΡΗΓΝΥΟΜΕΝΟΣ

I. Έτος 1ο μ.Κ.

Ξέρετε τί σημαίνει μου-Κού, δὲν ξέρετε, αὐτὰ εἶναι γιὰ ἐξαιρετικούς νόες καὶ μεῖς... Φασκέλω!.. Σημαίνει λοιπόν... μετὰ Κούν (Καρολάκη) -- ὅπως μ. Χ., μετὰ Χριστόν, ἢ ἀπὸ Ἑγίρας, καὶ πρόκειται γιὰ συγκλονιστικὴ πρότασιν Μεγάλου Δημοσιογράφου («Ἐλευθεροτυπία» 13 Φεβρουαρίου). [Ἡ γκράν κουλτούρα τὴν σήμερον ἡμέρα βασίζεται στὸν ὑψηλὸ δείκτην... ἐμβροντησίας ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλεῖ στὰ ὠραῖα, μεγάλα, κούφια ἑλληνικὰ καρῦδια -- στὸ νὰ μπορεῖ νά... ξαφνιαῖ ξὼς καὶ караβίσιο... «ἀνακάτεμα» ἐννέα μωφόρ...]

...

Δὲν πάει ἄλλο, κύριοι, μᾶς πρήξατε τὰ τζιγέρια, τὸν θυμόν, τὴν οἰκογένεια, τὴ γειτονιά. Μεγάλοι Ὀδηγητάδες στὰ γράμματα Ρίτσος, Ἰωάννου, Χριστιανόπουλος καὶ κάποιοι μὲ ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τὸ ὠμέγα! Μεγάλοι Δάσκαλοι στὴν μουζικὰ Τσιτσάνης, Καζαντζίδης (μὲ τὴν, ἀλίμονο, μὴ κρατικοποιηθεῖσαν ἀκόμα φωνή) καὶ τὴν Α.Υ. Μαυτουμπάλαν (τῶν Ἰνδιῶν), κι ὅλη ἡ ἀχβαχιακὴ γοερῶς ἄδουσα χασισοποσία [ἀναφερόμεθα σαφῶς στὸ ἑλληνοχριστιανικότετον «Νηγελόπλοιο» ἐξ Ἰράν] τοῦ ἀξέχαστου Καθηγητοῦ (καὶ βάλε...), οὐ ἡ κηδεῖα καὶ δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐλέω Ἀγίου Ἀνδρέου τοῦ ἐκ Καλλιετζίων]. Ὅσο γιὰ τὸ τεάτρ, τί νὰ εἰπῆς. Ἐδῶ τὸ τέρας δὲν εἶναι μόνον ἱερό, εἶναι καὶ μόνον: Πρῶτος, μέγας, μοναδικός, δίχως προηγούμενον καὶ δίχως ἐπόμενον, Μεγάλος Δάσκαλος ὁ μάκαρ Κάρολος Α' (καὶ Ω').

Ἀπομένουν τὰ εἰκαστικά, μὰ ἐδῶ κυριαρχεῖ ...στρατιωτικὰ καὶ ναυτικὰ ὁ λοιπὸς Μεγάλος Δάσκαλος Γιάννης Τσαρούχης -- ὑπάρχει ἐπαφὴ καὶ μὲ τὸ θέατρο, μὰ τί τοῦ χρειάζεται;

...

Ἀφῆστε με, ἀδελφοί, μὲ τοὺς Δασκάλους σας:

Νὰ μὲ πάρει ὁ διάβολος, ἂν ὁ, τι κάνω, δὲν τὸ κάνω καλά, σωστά, τέλεια, εὐσυνείδητα. Κι ἂν πάλι τὸ κάνω (ἄρτια), δὲν εἶναι γιὰ χάρι κανενοῦ: εἶναι ποὺ νιώθω χρέος μου τὴν ἀρτιότητα, ποὺ δὲ μπορῶ τὸ πλημμελές, ποὺ θά 'νιωθα ἀδικητής, ἔνοχος, πρόστυχος -- ὅχι ἐπειδὴ γεννήθηκα, ἢ μὲ κόφτει, νὰ γίνω Δάσκαλος, νὰ διδάξω κανέναν! Δουλειά του, τί κάνει ὁ πᾶσα ἕνας, ἐγὼ κάθε γραμμὴ τὴν γράφω εἴκοσι φορές -- ἂν δὲν εἶναι ἄριστη, δὲν εἶναι ποὺ δὲν θέλω: εἶναι ποὺ δὲν μπορῶ τὸ περισσότερο!.. Κ' ἐσεῖς μοῦ λέτε μούκου! Λές καὶ δὲν εἶναι ποὺ ἀκόμα ξερνῶ μὲ τὸν τελευταῖον Προμηθεά of Epidaurus -- φτυστὸν ἀδελφὸν τῆς δις Ἀντιγόνης Γ. Ρεμούνδου...

...

Ἀφῆστε με, ἀδελφοί. Ἀφῆστε με, ποὺ ὁ Θεὸς νὰ φυλάει σᾶς ἀπὸ ζέστη καὶ μένα ἀπὸ κρῦον -- ἰ μιλιόρι ἀγγούρι ἀπὸ Μίστο, κρόνια πολλὰ (Μίστο ἐγκώ)...

II. Παραελλάδα («Ποντίκι», 12 Φεβρουαρίου)

Ἐλέγχους στὰ διάφορα φασφουντάδικα ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ Δευτέρα οἱ ὑπηρεσίες τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου, προκειμένου νὰ διαπιστωθεῖ... ποιότητα τῶν χρησιμοποιουμένων ὑλικῶν... διαδικασία ποὺ ἀκολουθεῖται στὴν παρασκευὴ τους (κάθε μάγειρας μὲ τὸν ἐλεγκτὴ του προφανῶς)... τήρησις σχετικῶν ὑγιονομικῶν διατάξεων... τιμοληψίες... παραθεριστικὰ κέντρα... κερδοσκοπία εἰς βάρος τουριστῶν καὶ παραθεριστῶν (μὴ ξεχνᾶμε καὶ τόν... Κυρίαρχο)... ἐμφιαλωμένον νεροῦ ποὺ ἀπὸ 40-50 τὸ μπουκάλι πουλιέται στὶς κάβες καὶ στὰ σουπερ μάρκετ 120-180 -- αὐτὰ διαβάζουμε χωρὶς βεβαίως τὶς παρενθέσεις...

--- Τὸ ἄτιμο παραεμπόριο!..

— Καί τὸ παρασοῦπερ μάρκετ.

...

Καλὰ μὲ τὴν κλεψιά, μαζί της γεννηθήκαμε, χρῆμα τοῦ λαοῦ εἶναι, μαζί του (μέχρι... Νίκη) **«τραβάει τὴν ἀνηφόρα»** (πρός... Suisse! — κατὰ τὴν ἀπολύτως ποιητικὴν ἔκφρασιν τοῦ Δουκὸς τῆς Μονεμπάσις)... Μὰ μὲ τοὺς μουσακάδες - κεμπάπια τί γίνεται; Δὲν θὰ ἐξαντληθοῦν οἱ Γερμανοί, μὲ τίς δηλητηριάσεις, νὰ πληρώνουνε φέννινγκ — στοὺς ἀπόπατους; Στὴν λουτρόπολι πού παραθέρισα (χωρὶς λουτρόπολι καὶ τρία ταξίδια τὸ χρόνο στὴ Βιρμανία αἰσθάνομαι ξενερισμένη σκληπού!) ἐπὶ χιλίων δέκα ἐπτὰ γευμάτων (1.017 μιᾶς μέρας τοῦ Ἰουλίου πέρσι) μετρήθηκαν ἑκατὸν τριάντα ἑξὶ χιλιάδες ἑξακόσες εἴκοσι ὀκτὼ κενώσεις — τοῦ κερατᾶ. Στέναξαν Φαλκονέρα κι Ἀχόρταγος, δούλευαν τρίβαρδο μέχρι Χριστοῦγεννα νὰ τοὺς συνεφέρουν...

Ἄει πατρίδα, πατρίδα, πατρίδα πὺ χάνεσαι ἔνεκα τὸ πολὺ σου «δαϊμόνιον». Ἄει Ἑλλῆνα παιδοκτόνε, υἱοκτόνε, λαέ, πὺ πεθαίνεις ὀριστικά τούτῃ τῇ δόσῃ...

...

Παρεοβελιστήρια, παραοπτήρια, παρακαφετερίες, παραπάμπ — περὶ διὰ σκόνῃ κ' ἐνέσα. Ἀκόμα καὶ οἱ παραχειμάζοντες εἰς Χίλτον Κορυδαλλοῦ ἀξιοίτιμοι **συμβολαιογράφοι**, ἐξ ἀπορρήτων συνεργάται τῆς **«Πολυεθνικῆς Δολοφόνων Χρήστος Παπαδόπουλος Α.Ε.»** (ὁ ἐκλαμπρότατος κ. Χρηστάκης εἶναι κι αὐτὸς **παραδικηγόρος, παραδήμαρχος καὶ παραμέλος τοῦ «Κινήματος»**...), εἶναι ὄχι συμβολαιογράφοι μὰ **παρασυμβολαιογράφοι**...

Παραελλάδα, τὸ παραμεγαλεῖο σου.

III. Ὁ σωφὲρ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη («Ποντίκι», 12 Φεβρουαρίου).

Στὴν ἐπιτροπὴ πὺ μελέτησαν τὸ ναζιστικὸ παρελθὸν τοῦ κ. Κούρτ Βαλντχάϊμ συμμετεῖχε καὶ ἡ ἔνδοξος, «ἐντιμος ἀλλὰ μπατήρω» Ἑλλάς, μὲ τὸν δικὸν της ἱστορικό: Τὸν... γερμανὸ ἐπισκέπτην καθηγητὴν στὸ Πανεπιστήμιον Κρήτης κ. Χάγκεν Φλάϊσσερ.

...

Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς, πὺς μόνο τὰ βράδυα, πὺ δὲν παραεπιμένει στὰ πονηρὰ ἢ κυρὰ Μαρία, ἔχω μετρήσει **τριακόσιες δύο χιλιάδες ὀχτακόσιους δέκα τρεῖς... ἱστορικούς** — βαρύγδουπα παρελαύνοντας (δημοκρατικὰ καὶ μὲ δρώμενα) στὴν τριτοδρομικὴν ὁδὸν μου.

— Τί ἔγιναν ὅλοι αὐτοί; ρώτησα φίλον... ἀρμόδιον.

— **Διορίστηκαν, δὲν δουλεύουνε πιά**, μοῦ ἀπάντησε.

Συγχύσθηκα, δὲν θές, σκέφθηκα, νὰ κόψουν καὶ τὸ σήριαλ «Τὰ στενὰ τῆς Ἄντρος»; Ξαναρωτῶ τὸ φίλον:

— Μήπως ξέρεις τί γίνεται παρακάτω, ἐκεῖ πὺ ὁ **σωφὲρ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη**...

— Χάζεψες; Ὑπῆρχαν σωφὲρ τὸν καιρὸ τοῦ Κατσώνη;

— Μὲ τὴν ἱστορία πᾶς νὰ τὰ βάλεις... Σοῦ σβουρίζει *unfair*.

IV. Περί τὴν ὁδὸς Γάμμα τοῦ Τρυγητῆ («Ραδιοτηλεόραση», τ. 939).

«Ἀναζητώντας τὸν Μακρυγιάννη», δραματοποιημένο ντοκυμανταίρ. Σενάριο-ἱστορία: Ἀθ. Σκρουμπέλος. Ὁμιλία - ἀνάλυσι: Γ. Μεταλληνός, Ν. Θεοτοκάς (ἱστορικοί).

Ἀντέγραψα, ὅπως ἀκριβῶς τὰ εἶδατε — παραλείπων τὰ δνόματα τῶν ἡθοποιῶν μόνο.

Στὸ δράμα (τοποποιημένο) λοιπὸν αὐτό... ντοκυμανταίρ (α) «Ἀναζητώντας τὸν Μακρυγιάννη»...

— Καλέ, αὐτὸν πὺ ἔκαμε τὴν ὁδὸς Γάμμα τοῦ Τρυγητῆ;

... ἀνατριχιάσαμε ἀπὸ ἱερὸ δέος ἐπτακοσίας ἐνενήντα φορές: Μιὰ φορά, ὅταν, σγαρλίζοντας στὸν κῆπο τοῦ στρατηγοῦ, μὲ τὸ δαχτυλάκι, ὁ βαθυστόχαστος νέος πὺ **σήμαινε φῶς καὶ μᾶς ποιοῦσε ἥθος**, ἀποκαλύπτετο (ὦ τοῦ ἀφάτου μυστηρίου!) αὐθεντικότατον (παρ' ὀλίγον) καὶ ἀτσάκιγο (παρὰ καθόλου — λὲς φουστανέλλα ληστήρχου σ' ἑλληνικὸ

φίλμ) χειρόγραφο του τιμημένου Στρατηγού, και έπτακοσίας όγδόντα έννέα φορές, όταν ή σοφιστική, τρίς άνά δεύτερο λεπτόν, επιφωνηματική ρήσις «Διάβολε!» περνούσε μέσα μας ύψιστη, πάλλουσα, καλλιτεχνική συγκίνησης (β)...

...

‘Αλλά, Διάβολε!, όταν κύριοι κάνετε ταινία (πού, Διάβολε!, δέν θά την άγοράσει ποτέ «αίθουσάρχης», μόνε θά την φάει στη μούρη ό... Κυρίαρχος), δέν κάνετε λόγο, Διάβολε!, μά εικόνα! Δέν κάνετε πεζογραφία, Διάβολε!, ώστε σέ κάθε δυό λέξεις σας νά περνάτε, τρίτην, τή (δάνεια) τσακπινιά σας — ιστορικότατά πως αξιοποιούμενη... Έξ άλλου μέ κά- τι τέτοιες «τσακπινιές» μάς τήν κοπάνησε άγρια τό άναγνωστικό κοινό και ή... κρίσις, ί- στορικόως μετακομίσασα στό βιβλίο — άνάθεμα στό Γουτεμβέργιο και τή φάρα του.

...

‘Αφήστε μας ιστορικά ήσυχους, κύριοι. ‘Αλήθεια! Γιατί δέν άπεργείτε καμμιά τρα- κοσαριά χρόνια; Τουλάχιστον πορευθήτε πρός Κεφαλληνίαν: έχει τόσους διαβόλους εκεί, πού θά τό φχαριστηθεíte.

Πίσω μου σ’ έχω σατανά, Διάβολε!..

α. Ντοκουμανταίρ: διδακτική ταινία μέ εικόνας έκ τής φύσεως, ή, επί τό έλαστικότερον, ταινία δη- μιουργηθείσα έξ ολοκλήρου βάσει στοιχείων ληφθέντων έκ τής πραγματικότητας.

β. Σίγουρα, στην ποίησι τής... «γενεάς του όγδόντα όκτώ και τρείς μήνες» θά μετρήσουμε μιλλιού- νια τούς καθαρευουσιάνικους διαδóλους τής γκράν, βέβαια, χαίλαιφικής, έλίτικης και χρυσοδιορισμέ- νης γαλαντερίας.

V. ‘Ανακυτταρώσεις...

‘Αφ’ ότου ό κ. Στάθης ‘Αλεξανδρής και οί λιμενοφύλακες τής άρχαιολογίας έκαρπώ- θησαν τή δόξα γιά τήν άνεύρεσι (τής άνοιχτής παλάμης) του Κολοσσού τής Ρόδου, ό Θ.Κ. (Θηριώδης Καταδρομεύς) κ. Δροσογιάννης δέν κοιμήθηκε καταντίπ — σέ κρεββάτι... Τελικά τά κατάφερε: Στόν Μαραθώνα του Υ.Ε.Ν. άντιπαρέταξε τήν... Κούλουρη του Υ.Δ.Τ.: έπάταξε τή μιση ΕΛ-ΑΣ! [Φταίει και ή Μανδάμ Διαφθορά: Έτσι και περίμενε κομμάτι, θά τήν προλάβαινε ό κυοφορούμενος νόμος περί ‘Ηθών-Λεσχών.

— Τί λές, μωρέ Δεινία; ‘Ακου «κυοφορούμενος» ό νόμος πού, γεννηθέντας του ‘81 και φθάσαντας στη Βουλή τρείς φορές, τυγχάνει και τίς τρείς άνακυτταρωθέντας!..]

...

Εύχής έργον θά ήταν, κύριοι Μινίστροι Κολοσσών - Πατάξεων - Καθετοποιήσεων κ.λπ.,

νά σās παίρνανε τά σύννεφα, οί άνεμοι, τά κύματα νά

σās πάνε σ’ ένα έρημο νησί

— στό Βόλο έστω.

Τουλάχιστον, ώσότου, πέραν τών «έμπλακείς στά κυκλώματα τής παρανομίας άστυνο- μικών», περισσέψει καμμιά «παταξούλα» γιά τήν ως άνω Μανδάμ — και τήν σίστερ της, Δίς Παρανομία!

‘Αστειευόμαστε ασφαλά! Γιατί πίσω άπ’ τά... άτυχήσαντα όργανα, πίσω άπ’ τά παιδό- πούλα, πίσω άπ’ τόν έλληνικό λαό πού διαφθείρεται μεθοδικά - συστηματικά (α), ύπάρχει καταλυτική, κτηνώδης, άήττητη, άνεπίσχετη, ή ισχύς!..Αυτή πού φέρει τίς κοινωνίες (πρώτη τήν έλληνική γιά είδικούς λόγους...) στην εκφύλισιν - παρακμήν - ήττα, τή Ζωή στό τέλος της!

— ‘Ελεος, Δεινία, σκάσε, έχουμε παιδιά, τ’ είν’ αυτά πού λές, σχόλασ’ τον, κ. Λά- μπρου, θά στό κλείσει.

— «Εΐσέναι είς τās πόλεις πρώτον τρυφήν, έπειτα κόρον, είτα ύβριν, μετά δέ ταύτα όλε- θρον...»

α) Τί άλλο, όταν πρεσάρεται στη συνείδησί του απ' τη στιγμή που γεννιέται, πώς μόνον ἂν πίνει αὐτή τὴν Τσίσια-Κόλλα, θὰ ἔχει αὐτὲς τὶς μπουτάρες, αὐτὴ, μὲ τὸ κορδόνι (τῆς καταντίπ *φεμινίστριας* ἡθοποιῶς — πού μᾶς ποιεῖ ἡθὸς κάνοντας πονηρὰ ὀχτάρια γιὰ τοὺς ἄτιμους φαλλοκράτες - καταπιεστές), αὐτὴ τὴ τζάγκουαρ, αὐτὴ τὴν θαλαμηγὸ, αὐτὸ τὸ γιωταχὶ τζέτ...

— Ἄφου τὰ ἔχει ἡ Χριστίνα, γιατί νὰ μὴ τὰ ἔχω κ' ἐγώ;

— Μὲ βούλωσες.

VI. "Όπου οἱ πάμπτωχες κυρίες Γαληνέα καὶ Βουγιουκλάκη ἀξιώνουν...

« Ἀπὸ σημείωμα στὰ "ΝΕΑ" τῆς 4ης Φεβρουαρίου μάθαμε ὅτι τὸ βεστιάριο τοῦ θεάτρου ΡΕΞ καὶ κοστούμια πού φοροῦσε ἡ **Μαρίκα Κοτοπούλη** βρίσκονται στὰ χέρια τοῦ ἀνηψιοῦ τῆς Νίκου Λεπενιώτη καὶ νοικιάζονται γιὰ τὶς ἀπόκριες...» (αὐτὸ ὁ κ. Λεπενιώτης τὸ διαψεύδει, μὰ ἔτσι κι ἀλλιῶς σκοτιστήκαμε, δική του ἡ θεία, ἄς τὴν τιμήσει ὅπως θέλει -- ἂν κ' ἐδῶ ὑπάρχουν πολλὰ περιθώρια νὰ ὑποψιασθεῖ τινὰς... ἐλιγμόν).

Πρόκειται γιὰ ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τριαντατριῶν *«ἀνθρώπων τῶν τεχνῶν καὶ πρωταγωνιστῶν»*, παναπεῖ Μεγάλων μὲν Δασκάλων, ἀλλὰ φανερὰ πάμπτωχων -- ψυχικὸ κάνει νὰ τοὺς κεράσειεις σουβλάκι-πίττα!

Γιὰ νὰ «μὴ τρίζουν, λοιπόν, τὰ κούκκαλα τῇ Μαρίκας», οἱ 33 φρονοῦν σεμνὰ καὶ τιμημένα πὼς «θὰ *ῥναι ντροπὴ τοὺς ν' ἀδιαφορήσουν...*» Ἐφ' ὧ καὶ μὲ συγκινητικὴν αὐτοθυσία ἐνδιαφέρονται νά... ἐνδιαφερθεῖ ἡ... Μελίνα, δηλαδὴ τό... κράτος, δηλαδὴ ὁ κ. Πειναλέων Ἀνεργιακὸς -- κοῖτα ἐνδιαφέρον!

Ἀκοῦτε, κύριοι καὶ κυρίες, ὅλοι σεῖς οἱ Μεγάλοι Δάσκαλοι πού μᾶς ποιεῖτε ἡθὸς καὶ σημαίνετε φῶς [ἐγὼ τώρα σπουδάζω πᾶσαν Δευτέραν **ΗΘΟΣ** ἀπὸ ἁλεποῦ καὶ μποῦφον -- μὲ διδάσκει ἀνιδιοτελῶς ὁ Μεγάλος Δάσκαλος κ. Γεώργιος Κωνσταντίνου, μὴ τὸν χάσετε], πού σκοτώνεστε στὸ ἐνδιαφέρον: «Πλήρω, μάπα λαέ, τὰ μεσοφόρια τῆς Μαρίκας σήμερα, τὰ δερμάτινα τῆς κ. Φραγκούλη αὔριο, τὰ ὀμματῦαλια τοῦ κ. Μπούφου τὴν ἄλλη!» Ἄν ὅλ' αὐτά, κυρίες καὶ κύριοι, τὰ θέτε τόσον εὐγνωμόνως καὶ συγκινητικά, κατεβάστε ἀπὸ Σουίτς μεριά κανένα μάρκο καὶ πληρώστε *τα μόνον* -- κυρία Συνοδινοῦ, πὼς ὑπογράφετε τόσο εὐκόλα;

VII. Καιρὸς δράμα...

Μέσα στὸν ὠκεανὸ τῶν δραματοποιήσεων δραματοποιεῖται τώρα καὶ ὁ **καιρὸς**. Πρῶτος ἄρχισε ὁ Μεγάλος Δημοσιογράφος κ. Τέρενς Κουίκ ("Ἕλλην πού σᾶς ταπεινώνει ἡ ...ἐθνικὴ σας ταυτότητα εἰσθε, κύριε, ἢ ξένος πού σᾶς ταπεινώνει ἡ ἡμετέρα τοιαύτη; -- τέτοιο μέσον πού βάλαμε, γιὰ νὰ μᾶς φωτίζετε κάθε βράδυ!). Ἀκολούθησε ἡ κ. Εὐῆ Δεμίρη καὶ ἤδη μᾶς πῆρε ὁ κατήφορος, μπήκε στὸ χορὸ κ' ἡ κ. Μέννα Παπαδοπούλου...

Μὴ τὸ φαντασθῇτε, κυρίες καὶ κύριοι, πὼς ἀνοίγουμε τὸν δέκτη μας -- τουλάχιστον ὡστόσο του βολεutoῦμε μὲ τὴν δορυφορικὴ (καὶ ἂν), μὴ ἐλπίσετε, δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σταθοῦμε στὴν «μαυρόασπρή» μας οὔτε γιὰ ἓνα λεπτό, οὔτε γιὰ τὶς εἰδήσεις -- πού γιὰ νὰ δικαιολογήσετε τὴν παρουσία σας, ἐπαναλαμβάνετε... δεκαοκτάκις (μετρημένες) καθ' ἐσπέραν...

"Ὅλα ἑλληνικά, ὅλα τέλεια, ὅλα κατὰ πὼς δὲν γίνεται ἄλλως. Στὴν Ἑλλάδα ὅ,τι γίνεται δὲν γίνεται γιὰ νὰ γίνει, μὰ γιὰ νὰ βολευθεῖ ἡ χρυσὴ ἀεργία!.. Ὅσο γιὰ τοὺς ἐκφωνητὰς-τριες (ἐξαιρεῖται ἡ Σαλονίκη!), καιρὸς νὰ μάθετε πὼς τὸ καθήκον σας εἶναι νὰ ἐκφωνεῖτε ξερά, ἐπαγγελματικά, σοβαρά, *χωρὶς συμμετοχὴν καὶ οἰκειότητα καὶ θάρρη μὲ τὴν Α.Μ. τὸ Κοινὸ!* Πὼς δουλειά σας εἶναι μόνον ὅσα δικαιολογοῦν οἱ αὐστηρά *συμβατικές* σας *ὕποχρεώσεις* -- ποιοὶ εἰσθε σεῖς, πού θὰ χαριεντισθεῖτε καὶ θ' ἀστετυθεῖτε καὶ θὰ σχολιάσετε κατὰ τὸ δοκοῦν ἐνώπιον τοῦ Κοινοῦ, ἐνώπιον μοναδικῆς *συμπάγιας* κύρους δηλαδὴ, πού μόνον ἡ μετὰστασί σᾶς στὴν πλευρά του θὰ σᾶς ἔδινε τὸ ἐλάχιστο δικαίωμα νὰ ὑπάρχετε; Ἄκου «*εὐτυχῶς θὰ βελτιωθεῖ ἀπ' τὸ βράδυ κι αὔριο δὲν θὰ βρέχει*»(!) ἢ «*ἡ βροχὴ θὰ ῥναι... καθοριστικὴ γιὰ τὸ Σαββατοκύριακο*» -- ἄκου πού θὰ μοῦ εἶπῃτε σεῖς τί εἶ-

ναι «βελτίωσις» τοῦ καιροῦ καὶ τί καθοριστικό!!

Καταλάβετε το, κυρίες καὶ κύριοι: **Καὶ σᾶς καὶ τὴν TV σας καὶ τὴ μόρφωσί σας καὶ τὰ μοντελάκια σας καὶ τὰ χρυσαφικά σας καὶ τὴν τσακπινιά σας** δὲν τὰ ἀμφισβητοῦμε διόλου. Ἐκεῖνο ποῦ θέλουμε εἶναι νὰ **σᾶς (τὰ) ὑφιστάμεθα ὅσο τὸ δυνατόν λιγότερο!** Γιατί, ἂν εἶναι ἀλήθεια πὼς μόνον **τριακόσιες χιλιάδες Ἕλληνες παράγουν σ'** αὐτὴ τὴ Χώρα καὶ πὼς οἱ λοιποὶ **εἶναι παράσιτα μόνο**, βεβαιώνεται μᾶλλον ἀπαραίτητο πὼς ὀφείλουμε νὰ «δείχνουμε» ἕκαστος **τὸ χῶρο του...**

— Μὰ σὲ ποιὸς τὰ λές; **Ἄλλοι φταῖνε!** Ἄλλοι! Μπήκες;

— Καλοὶ εἵμαστε ὅλοι: **Καὶ ἡ ἀφεντιά μας καὶ οἱ «ἄλλοι»!** [Αὐτοὶ οἱ «ἄλλοι»] — γὰς μπροὶ μὲ ὑπευθυνότητα **βιαστοῦ κ'** ἐγγονές μὲ αὐτοσεβασμὸν φόρτσα φεμινιστικόν: Γιὰ ποιόν σεβασμὸ μιλάτε, κυράδες μου, ποιάν ἐκτίμησι ἀξιώνετε ἀπὸ τοὺς... φαλλοκράτες; Πού, ἐδῶ ποῦ τὰ λέμε, αὐτοὶ **σᾶς** τὴ δίδουν περισσότερον ἀπ' ὅσο σεῖς τὴν παίρνετε...

— **Μιά βρέθηκε, κ' ἐκείνη...** μισὸ μερτικό: Λιανή!

— Λιανή, ξελιανή τό 'κανε τὸ θαῦμα της, δουλειά της. **Σεῖς τὴν καταγγείλατε;** Ἀσιουπή λοιπόν, ἡ μισὴ ντροπὴ δική μας -- ἡ ἄλλη μισή;]

VIII. Ἀναξιοπαθεῖς κύριοι καὶ Μεγάλες Δόξες

«Σίβυλλα», «Τὸ Βῆμα» 14 Φεβρουαρίου, ἀντιγράφων:

«Δεκαπέντε ὁλόκληρα ἑκατομμύρια προκαταβολὴ εἰσέπραξε ἡ λαϊκὴ ἀοιδὸς κ. Ἀντζελα Δημητρίου (μὲ μαῦρα τὸ ὀνοματεπώνυμον —σημειώνει ὁ Δεινίας) ἀπὸ τὸ κέντρο «Νέα Ἀθηναία» τῆς Συγγροῦ. Ἡ δέσμευσι εἶναι ὅτι ἡ κ. Δημητρίου πρέπει νὰ ἐμφανίζεται στὸ κέντρο γιὰ τρεῖς συνεχεῖς σαῖζόν!».

Καὶ ρωτᾷ ὡς ἀφελής: «Γιατί ἡ καλλιτέχνης δεσμεύει τοιοῦτοτρόπως τὴ φωνή καὶ τὴν τυχὴ της;»

Καὶ μοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἄρης: «Διότι ἔπρεπε νὰ ξεπληρώσει τὰ 15 ἑκατομμύρια ποῦ ἔχασε **στὰ χαρτιά!**»

Ἐτώρα τί κάνουμε; Εἶναι σωστὸ νὰ στεροῦνται, νὰ μὴ μποροῦν νὰ παίξουν δεκαπέντε ἑκατομμυριάκια οἱ Μεγάλες Δασκάλες --μπαγλαμᾶ-τζόγου; Εἶναι σωστὸ, νὰ συμβαίνουν αὐτὰ σὲ μιὰ πατρίς, ποῦ γιὰ τὴ συντήρησίν της ἡ κ. Δημητρίου πληρώνει φόρους **πάνω ἀπὸ εἴκοσι ἑφτά χιλιάδες ἐτησίως;** Ρωτῶ.

— Μὰ τί νὰ κάνουμε;

— Ἀκου ἐρώτησι! Πρῶτα-πρῶτα νὰ γραφοῦν μέλη τῆς Ε.Ε.Λ. ὅλοι οἱ ἥρωες καὶ ἥρωίδες τοῦ πάγκου, καθότι πάντες καὶ πᾶσαι τυγχάνουν καὶ κομμάτι ποιηταὶ [ἀκούω πὼς οἱ στίχοι τῶν περιφημῶν

Εἶναι σκύλος, εἶναι σκύλος

ὁ ξαδρῆφος μου ὁ Αἰσχύλος

καὶ

Σὲ μυτερὸ παλούκιον ἀνέβηκα νὰ κάτσω...

εἶναι πολὺ μεγάλου, γνωστότατου, τραγουδιστοῦ καὶ σόουμαν...], ἀκολούθως δὲ νὰ μισθοδοτηθοῦν-συνταξιοδοτηθοῦν ἀπ' τὸ Κράτος) (κι ὄχι λιγούρικα πράματα, ντάξ!), ὥστε νὰ μὴ γινόμαστε ρεζίληδες τῶν κυνῶν, ὅταν μένουν ταπί...

— Καὶ δεῦτερον;

— Νὰ χορηγοῦνται **προαιρετικῶς** (κατὰ προαίρεσιν τῆς «ἀρμόδιας ἐπιτροπῆς» -- πὼς γίνεται μὲ λογοτέχνας καὶ ποιητάς;) σ' ὅσους δηλώνουν ἀναξιοπαθεῖς Κύριοι καὶ Κυρίαι, ἐπιδόματα:

α. **Βιβλιοθήκης**, ὥστε νὰ βελτιώνουν τὴ στιχουργία τους ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ λαοῦ καὶ γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ βιοτικοῦ ἐπίπεδου,

β. Ἀθανασίου (κοινῶς «Θανάση»),

γ. Οὐίστ,

δ. Πάστρας,

ε. Σεμέν ντέ φέρ...

Εἶπα καὶ ἐλάλησα καὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἔχω -- πᾶμε στὸ διάλο ἔνεκα ποὺ εἴσθε ἀγνώμων.

ΙΧ. Ναυαγισθεῖσαι περεστρόικαι

Δὲν ξέρω ποιοὶ συνειρμοὶ μὲ φέρουν... Λόγος δὲν ὑπάρχει τοῦτες τὶς μέρες τοῦ Νταβός, κι ὁμως ἐγὼ θυμᾶμαι συνέχεια Τσερνόμπιλ, Σισμικ, Ἄτιλάκια, τὸν εὐδαίμων λαὸ τοῦ... λεκανοπέδιου νὰ ὀρμᾷ ἀλλόφρων στὰ μπακάλικα γιὰ **ὅτιδήποτε τρώγεται...**

Θυμᾶμαι ἀκόμα τὸ πῶς, μὲ τὴν ἀνακούφισι τῆς ἐπιστροφῆς στὸ εὐτυχισμένο τακτικὸ ἄγχρωμο... ἄγχος τῆς καθημερινῆς νεοελληνικῆς ἀκαμωσύνης, μᾶς χλεύαζαν ἄγρια (ἀπὸ θέσεως σιγουριᾶς) οἱ πατρίκιοι τῆς ἀναλφάβητης δημοσιογραφικῆς ἐμετικότητος: «Σεῖς, ποὺ εἴσθε ἔτσι κι ἄλλιως. Σεῖς, ποὺ εἴσθε τοῦτοι καὶ κείνοι. Σεῖς, ποὺ τοῦτο, σεῖς ποὺ τὸ ἄλλο» -- ἐκεῖνοι δὲν, κανένας, τίποτα...

Καταληφθέντες ἐξάπινα (ἐξαπίνης, νὰ 'οὐμ', ταμπλὰς) τὰ χάσαμε, πελαγώσαμε -- τὸ τραβούσαμε ἴσια θηλειὰ-ταβάνι... Τελικὰ δὲν μᾶς πῆρε ἡ κάτω βόλτα! Ξεπεράσαμε τὸ σύμπλεγμα ἐνοχῆς-κατωτερότητας ποὺ μᾶς ἔπνιγε, ὅταν κάποιος ἀνέβη στὴν καρέκλα καὶ μᾶς φώναξε εὐγενικὰ καὶ μὲ μὀρφωσι:

— Ποῦ πᾶτε, ρὲ ναυαγισμέναι περεστρόικαι; Ποῦ πᾶτε, ρὲ μαλάκια, ἀχιβᾶδαι, γαστερόποδα; Ποῦ πᾶτε, ρὲ κυδώνια τῇ θάλασσας, κοιλέντερα, ἐχινόδερμα, σκώληξ; Στήστε οὖς, ρὲ ὀρνίθια ὑγροβιότοπου τοῦ νεροῦ, νὰ ἰδῇτε τὴν... Τετάρτη σας ἐξουσία νὰ χορεύει μπάλλο μὲ τὸ δέον ἀγγούρι...

Εἶπε. Κι ἀμέσως μᾶς ἔχυσε τὴν ἐξήγα:

— Πῶς νὰ μὴ πέσουμε στὸ ρυζομακάρονο καὶ φακάς, ρέ; Ἔτσι καὶ γίνει τὸ ζοῦμ, τί μᾶς σώνει τοὺς ἔρημους, ποῦ θὰ νεκρώσει τὰ πάντα (εὐγενῶς προσφερθεῖς) τό... παραεμπόριο; Τρώγεται ρέ, σουβάς, μπετόν, ἀσφαλτοτάπης; Ἐδῶ οὔτε χορτάρι γιὰ τὰ μπέ! Ν' ἀμολυνθεῖς πάλι περὶ δι' ἐξοχὰς καὶ παππουδολοῖ μὲ τί συγκοινωνία; Μὲ τὸ δῖλ, ρέ; Ἡ μπάς κ' ἔχει τὰ μέντε του ὁ μινίστρος τῇ τροφοδοσίᾳ; Μπάς κ' ἔχεις, κ. Ὑπουργέ (ἐξω ἢ μερσεντές), κάνα σχέδιο περὶ **ἐκτάκτου σιτίσεως** τῶν τεσσάρων ἐκατόμ; Μπάς κ' ἔχεις **ἔτοιμα δελτία τροφίμων**, νὰ 'οὐμ', καὶ τὸ ἀγνοοῦμ; Μπάς κ' ἔχεις τίποτις ἀποθέματα περὶ τὴν **πρώτῃ ἐβδομάς, τὸν πρῶτο μῆνα** -- μπάς καὶ ξέρουτε ποῦ ἐστοῦν οἱ ἀποθήκες τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὥστε νὰ μὴ βρεθοῦμε μέχρι τὰ μπούνια πάραυτα κ' εὐκλεῶς ἐντὸς τὴν Ἀγία Παραμαύρη; Νάμαστε Ἰγγλιτέρα, Ἀλεμάνια, Φράντσια, Ἰντάξ; Θὰ λέγαμε ὀκέυ, πατρίς ἔχουμε, κυβερνήτες ἔχουμε, ὅλα τὰ 'χουμε -- κυβέρνησι, μέθοδο, σύστημα, πρόνοια, σοβαρότητα! Ἐφ' ὃ καὶ βουτᾶμε τὴν κ. Ὁμοψυχία καὶ χυνόμαστε περὶ διὰ ἀήρ» καὶ «σ' ἔφαγα, μακαρονᾶ» -- θὰ τὰ ψιλοβολέψει ἡ κ. Ἐλπινίκη μὲ τοὺς σπόρους... Μὰ ἐδᾶ; Ἔτσι;

Νὰ 'χω ὀλόκληρη καμινάδα τῇ Οὐκρανίας κατακέφαλα καὶ τὰ παιδιὰ μου νὰ παίζουν πάνω στὴν **ἄμμο τῇ χρυσῇ** (φίφτυ-φίφτυ μὲ τὴ ραδιενεργὸν τέφραν) καὶ νὰ μὴ ξέρω τίποτα! Ὡραῖα μὲ κυβερνήσατε! Ποῦ 'σαστε, ρέ, εἴκοσι μέρες γουήκ-ἐντ; Ποῦ 'σαστε **(1988-1821=167 χρόνια;..)** Ποῦ πᾶς, Ἑλλάς; Ποῦ πᾶς, ἑλληνικὲ λαέ, ποιά ἀνηφόρα ἀνεβαίνεις **μὲ σημαίες καὶ μὲ ταμποῦρλα**, κατὰ τὸν Δοῦξ τῆς Μονεμπάσιας; Ἐδῶ κατεβαίνουμε Χορτιάτη **χωρὶς φρένα καὶ μὲ σπασμένο σανσμάν!**

— Τὸ γουρνοτσάρουχο ἀποθύμησες, Δεινία;

— Ναί, δὲ λέω, τότε ἦταν τὰ φέουδα, οἱ φαμέγοι, τὰ βασανισμένα κορμιὰ τῶν ξωμάχων. Μὰ μήπως **ἀκόμα κ' ἔτσι ἦταν καλύτερα**, Βαγγελίστρα μου; Μήπως;

— Λύσις στὸ πρόβλημα ὑπάρχει;

— Ὁχι. Μὰ ἔτσι κι ἄλλιως ἐδῶ τελειώνει τὸ σημείωμα... Νιῆ ἄλλο.

Δεινίας Δικαῖος

ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΑΝΑΣ

Ἡ ἀλληγορία τῆς ἡ τῶν Ἀργοναυτικῶν Ἑκστρατειῶν

Τὸ παρὸν ἄρθρον ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ πονήματός μας ποὺ ἐδημοσιεύθη στὸ τεῦχος 74 τοῦ Φεβρουαρίου 1988 καὶ διὰ πρώτην ἴσως φοράν πραγματεύεται τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν ὡς ἱστορικὸν γεγονός καὶ ὑπὸ νέον πρῖσμα, βάσει στοιχείων ἀδιασειστών, ἐπιβεβαιουμένων καθημερινῶς ἐπιστημονικῶς ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἀρχαιολογίας, παλαιοντολογίας, γεωλογίας, γλωσσολογίας, τῶν λεγομένων γλωσσικῶν μνημείων καὶ τῶν πετρογλύφων (σκαλισμάτων ἐπὶ βράχων) ἀπανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας.

Ὁ Ἄτλας ὑπῆρξεν ὁ ἐπιστημονικῶς θεμελιώσας τὴν (Ἀστρολογίαν) Ἀστρονομίαν, μαθητὴν ἔχων τὸν Ἡρακλέα, ποὺ κατὰ τὸν Διόδωρον Σικελιώτην (βιβλ. IV 27,5 *«παραπλησίως δὲ καὶ τοῦ Ἡρακλέους ἐξενέγκαντος εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν σφαιρικὸν λόγον, δόξης μεγάλης τυχεῖν, ὡς διαδεδεγμένος τὸν Ἀτλαντικὸν κόσμον αἰνιττομένων τῶν ἀνθρώπων τὸ γεγονός»*), ποὺ σημαίνει: Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ Ἡρακλέους διδάξαντος εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸν σφαιρικὸν λόγον καὶ τυχόντος μεγάλης δόξης, ὡς διαδεχθεῖς τὸν Ἀτλαντικὸν κόσμον, καθὼς ὑπαινίσσονται τὸ γεγονός τοῦτο οἱ ἄνθρωποι.

Ἐδῶ ὅμως ἔχομε μίαν συγκλονιστικὴν μαρτυρίαν, τὸ πρῶτον ἀξιολογουμένην, δηλαδὴ ὅτι τὸν σφαιρικὸν λόγον, ἀπωλεσθεῖσαν γνῶσιν τῶν Ἀτλαντίων ἐκ τοῦ Ἄτλαντος, ἐξέφρασε ὁ Ἡρακλῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς διάδοχος τούτων καὶ δι' αὐτὸ ἔτυχε μεγάλης δόξης. Ἀποτέλεσμα φυσικὸν αὐτῆς τῆς γνώσεως τῆς σφαιρικότητος τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξαν οἱ περὶ τὴν γῆν πλόες αὐτῶν, ποὺ τὰ ἴχνη των ἀνεξίτηλα σώζονται μέχρι σήμερον, ὅπως ἡ λέξις *λάντ-land* καὶ τὰ παράγωγά της, μεταξύ τῶν ὁποίων *Green-land* (Γροιλανδία) ἀπὸ τὸ *Ἰγρήν-Λάντ*, ποὺ τὴν πρόφεραν *Γκρήν* καὶ ἐκ τῆς ὑγρασίας καταφύτου, κατήντησεν τὸ γκρήν= πράσινον. Προϊστορικὴ ἑλληνικὴ ἀποικία στὴ Γροιλανδία ἡ *Θούλη* (Θόλος τῆς γῆς ἐσήμαιναν: πρὸς ὑπαρξιν θόλου ἀπαιτεῖται σφαῖρα).

Περαιτέρω ὁ Διόδωρος Σικελιώτης (βιβλ. IV 41-2) λέγει: *«Ἰάσωνα καθελκύσαντα τὸ σκάφος... ἐκλέξας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἀριστεῖς, ὥστε σὺν αὐτῷ τοὺς ἅπαντας εἶναι πεντήκοντα τέσσαρας, τούτων ὑπάρχειν ἐνδοξοτάτους Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, ἔτι δ' Ἡρακλέα καὶ Τελαμῶνα, πρὸς δὲ τούτοις Ὀρφέα καὶ τὴν Σχοινέως Ἀταλάντην, ἔτι δὲ τοὺς Θεσπίου παῖδας ...τὴν δὲ ναῦν Ἀργῶ προσαγορευθῆναι κατὰ τινὰς τῶν μυθογράφων ἀπὸ τοῦ τὸ σκάφος ἀρχιτεκτονήσαντος Ἄργου καὶ συμπλεύσαντος ἕνεκα τοῦ θεραπεύειν αἰεὶ τὰ πονοῦντα μέρη τῆς νεῶς, ὡς ἔνιοι λέγουσι ἀπὸ τῆς περὶ τὸ τάχος ὑπερβολῆς...»* (ἄργος = ταχύς), ποὺ ἐρμηνεύεται: Ὁ Ἰάσων ἀφοῦ καθεῖλκυσε τὸ σκάφος... ἐξέλεξε τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῶν ἀρίστων, ὥστε μὲ αὐτὸν ὅλοι νὰ εἶναι 54, μεταξύ τούτων δὲ νὰ συμμετέχουν οἱ ἐνδοξότατοι Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ἀκόμη δὲ ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Τελαμῶν, ἐκτὸς τούτων δὲ ὁ Ὀρφεὺς καὶ ἡ Ἀταλάντη κόρη τοῦ Σχοινέως, προσέτι δὲ οἱ παῖδες τοῦ Θεσπίου... τὸ δὲ πλοῖον τὸ ὠνόμασε Ἀργῶ, ἀπὸ τὸν ναυπηγήσαντα τὸ σκάφος Ἄργον σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην μερικῶν ἐκ τῶν κα-

ταγραψάντων τοὺς μύθους (παραδόσεις) καὶ ὁ ὁποῖος Ἄργος συνέπλευσε διὰ νὰ ἐπισκευάζῃ συνεχῶς τὰ πονοῦντα (βλαπτόμενα) μέρη τοῦ πλοίου, καί, καθὼς μερικοὶ λέγουν, ὠνομάσθη ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ταχύτητα ποῦ ἀνέπτυσσε...»

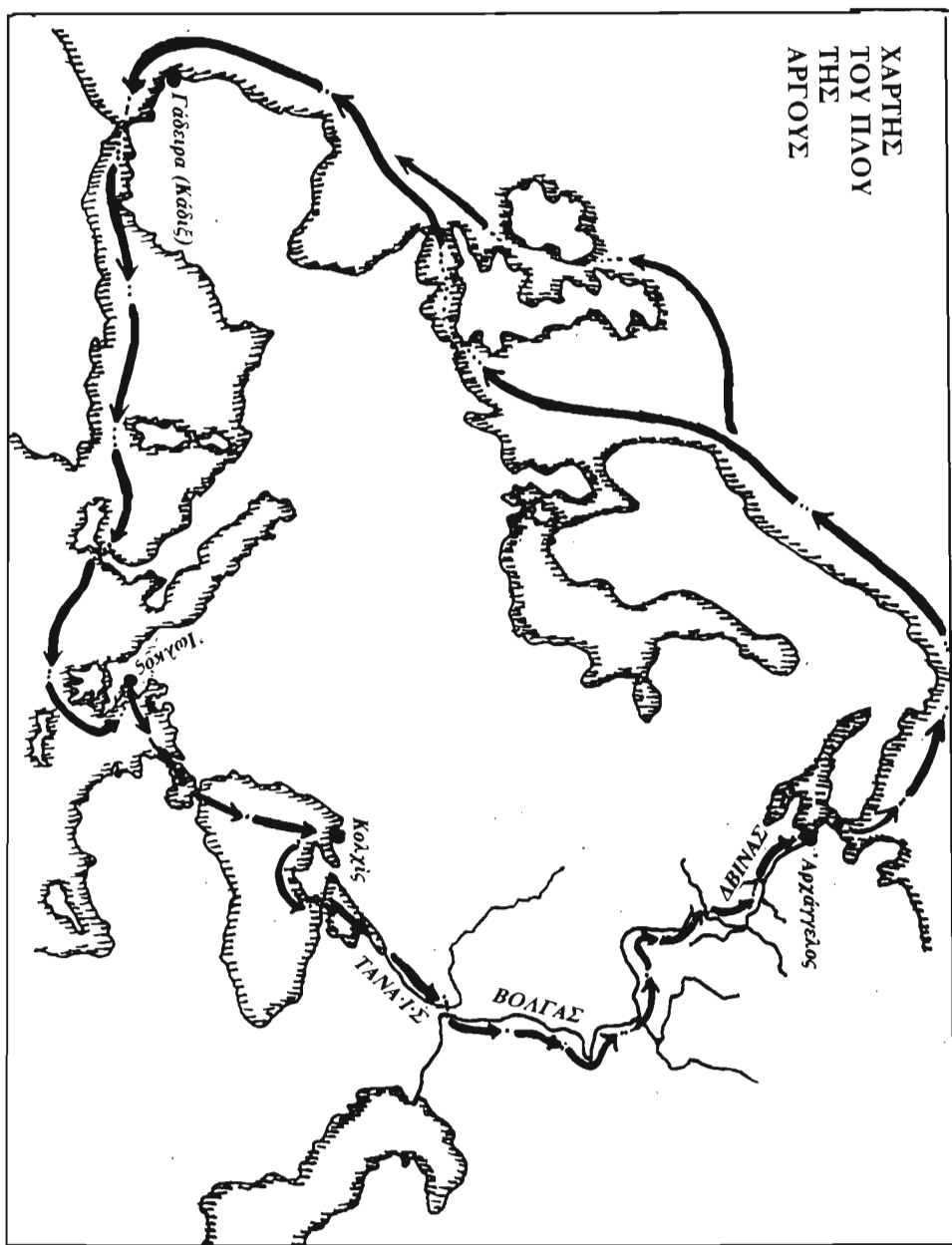
Ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ, λόγῳ τοῦ περιορισμένου τοῦ χώρου, θὰ σᾶς δώσωμε ἐλαχίστας καιρίας παρατηρήσεις, δηλ. ὅτι ὁ Ἰάσων ἔκαμε αὐστηροτάτην ἐπιλογὴν, ὥστε τὸ πλήρωμά του νὰ ἀποτελεσθῇ ἀπὸ τοὺς ἔχοντες καὶ γνῶσιν καὶ ἦθος, μύστας, ἐξερευνητάς, ποὺ ἦσαν 54, κατ' ἄλλην ἀποψιν 104, διότι οἱ Θεσπίου παῖδες καὶ μόνοι ἦσαν 50 (Διόδ. Σικελ. βιβλ. IV 40 1-5: «Θέσπιος Ἐρεχθέως ἐγέννησεν ἐκ πλειόνων γυναικῶν θυγατέρας πεντήκοντα... ἀπάσας μιγείς Ἡρακλῆς καὶ ποιήσας ἐγκύους, ἐγένετο πατὴρ υἱῶν 50 λαβόντων τὴν κοινὴν προσηγορίαν ἀπὸ τῶν Θεσπιάδων», ποὺ ἐρμηνεύεται: Ὁ Θεσπίος ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρεχθέως ἐγέννησεν ἐκ πλειόνων γυναικῶν 50 θυγατέρες... καὶ ἀφοῦ ἐμίγη μὲ ὅλες ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὶς κατέστησεν ἐγκύους, ἔγινε πατὴρ 50 υἱῶν ποὺ ἔλαβον τὴν κοινὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὶς Θεσπιάδες...).

Οἱ μνημονευθέντες στὰ ἀνωτέρω χωρία ἥρωες Ἀργοναῦται, καθὼς καὶ οἱ εἰς ἄλλα μνημονευόμενοι ὑπῆρξαν οἱ μεγαλύτεροι ἥρωες τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου ὅλων τῶν ἐποχῶν, ποὺ σημαίνει, ὅτι ἡ πασίγνωστη Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία ἀποτελεῖ τὴν ἀλληγορίαν τῶν διαχρονικῶν συνεχῶν ἐκστρατειῶν τῶν Ἑλλήνων, Ἡρώων, Μυστῶν, Ἐξερευνητῶν πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ὑδρογείου.

Τὴν ἔννοιαν ὁμῶς αὐτῶν τῶν ἐξερευνήσεων καὶ πλόων πάλιν μπορούμε νὰ ἀνεύρωμε στὸ κατωτέρω χωρίον τοῦ Διοδ. Σικελ. (βιβλ. 4 9-5): «Γίνεσθαι ὡς φασὶ εὐσεβεστέρους καὶ δικαιοτέρους καὶ κατὰ πάντα βελτίονας ἑαυτῶν τοὺς τῶν μυστηρίων κοινωνήσαντας», ἥτοι: Γίνονται ὅπως λέγουν, καὶ εὐσεβεστεροὶ καὶ δικαιοτέροι καὶ καθ' ὅλα καλύτεροὶ τοῦ ἑαυτοῦ των αὐτοὶ ποὺ ἐμυοῦντο στὰ μυστήρια. «Διὸ καὶ τῶν ἀρχαίων ἡρώων τε καὶ ἡμιθέων τοὺς ἐπιφανεστάτους πεφιλοτιμεῖσθαι μεταλαβεῖν τῆς τελετῆς καὶ γὰρ Ἰάσονα καὶ Διοσκούρους, ἔτι δ' Ἡρακλέα καὶ Ὀρφέα μυηθέντων ἐπιτυχεῖν ἐν ἀπάσαις ταῖς στρατείαις» ἥτοι: Δι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἥρωας καὶ ἡμιθέους οἱ ἐπιφανέστατοι εἶχον φιλοτιμηθεῖ νὰ μεταλάβουν τῆς τελετῆς μυήσεως καὶ μάλιστα ὁ Ἰάσων καὶ οἱ Διόσκουροι καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκόμη καὶ ὁ Ὀρφεύς, ἀφοῦ ἐμυήθησαν ἐπέτυχον σὲ ὅλες τὶς ἐκστρατεῖες τοὺς.

Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης στὸ βιβλ. IV 56-3 διέσωσε ἓνα συγκλονιστικὸν περίπλουν τῶν Ἀργοναυτῶν, ὅπως τὸν εἶχον πρὸ αὐτοῦ διασώσει οἱ πλεῖστοι ἱστορικοί. Παραθέτομε τὸ κείμενον: «Οὐκ ὀλίγοι τῶν τε ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὡς ἐστὶ Τίμαιος, φασὶ τοὺς Ἀργοναύτας, μετὰ τὴν τοῦ δέροντος ἀρπαγὴν, πυθόμενους ὑπ' Αἰήτου προκατελιῆφθαι ναυσὶ τὸ στόμα τοῦ Πόντου, πρᾶξιν ἐπιτελέσασθαι παράδοξον καὶ μνήμης ἀξίαν»... ἥτοι: Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, ὅπως εἶναι ὁ Τίμαιος, γράφουν, ὅτι οἱ Ἀργοναῦται, μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τοῦ χρυσομάλλου δέρατος, ὅτε ἐπληροφωρήθησαν ὅτι ἀπὸ τὸν Αἰήτη εἶχε προκαταληφθεῖ μὲ πλοῖα τὸ στόμιον τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐπετέλεσαν πρᾶξιν παράδοξον καὶ ἀξίαν νὰ μνημονευθεῖ: ...«ἀποπλεύσαντας γὰρ αὐτοὺς διὰ τοῦ Τανάιδος (σημ. σημερινοῦ Δόν) ἐπὶ τὰς πηγάς,

Ὁ πλοῦς τῆς Ἀργοῦς σύμφωνα με τὶς πληροφορίες Διοδώρου τοῦ Σικελιώτη.

καὶ κατὰ τόπον τινὰ τὴν ναῦν διελκύσαντας, καθ' ἑτέρου πάλιν ποταμοῦ τὴν ρύσιν ἔχοντος εἰς τὸν Ὠκεανὸν καταπλεῦσαι πρὸς τὴν θάλατταν, ἀπὸ δὲ τῶν ἄρκτων εἰς τὴν δύσιν κομισθῆναι, τὴν γῆν ἐξ εὐωνύμων ἔχοντας, καὶ πλησίον γενομένοις Γαδεῖρων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς εἰσπλεῦσαι θάλατταν, ἀποδείξεις δὲ τούτων φέρουσι δεικνύντες τοὺς παρὰ τὸν Ὠκεανὸν κατοικοῦντας Κελτοὺς σεβομένους μάλιστα τῶν θεῶν τοὺς Διοσκούρους. παραδόσιμον γὰρ αὐτοὺς ἔχειν ἐκ παλαιῶν χρόνων τὴν τούτων τῶν θεῶν παρουσίαν ἐκ τοῦ Ὠκεανοῦ... ἦτοι: Ἀφοῦ αὐτοὶ ἀπέπλευσαν (σημ. ἀπὸ τὴν Κολχίδα εἰσῆλθον στὸν κόλπον τοῦ Ἀζώφ, ὅπου χύνεται ὁ Τάναϊς, σημερινὸς Δὸν) διὰ τοῦ ποταμοῦ Ταναΐδος πρὸς τὰς πηγὰς του καὶ σὲ κάποιον τόπον (σημ. ἐκεῖ ποὺ πλησιάζουν οἱ δύο ποταμοὶ Δὸν καὶ Βόλγας) σύραντες τὴν Ἀργὴν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς διὰ τοῦ ρεύματος πάλιν ἄλλου ποταμοῦ (σημ. τοῦ Βόλγα), ποὺ ἔχει τὴν ρύσιν πρὸς τὸν Ὠκεανὸν (σημ. Βόρειον Παγωμένον Ὠκεανὸν) κατέπλευσαν πρὸς τὴν θάλασσαν (σημ. ἀφοῦ παρὰ τὰς πηγὰς εἰσῆλθον στὸν ποταμὸ Δβίνα ποὺ ἐκβάλλει στὸν Ἀρχάγγελο), ἀπὸ τοῦ Βορρᾶ δὲ ἐπλευσαν πρὸς τὴν Δύσιν, ἔχοντες ἐξ ἀριστερῶν τὴν ξηρὰν καὶ ἀφοῦ ἐφθασαν πλησίον τῶν Γαδεῖρων (σημ. σημερινοῦ Κάδιξ — ἄκρον τῆς Ἰσπανίας), εἰσέπλευσαν εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς θάλασσαν (σημ. τὴν Μεσόγειον). Ἀποδείξεις αὐτῶν φέρουν οἱ ἀνωτέρω ἱστορικοί, ἐπιδεικνύοντες τοὺς Κέλτες ποὺ κατοικοῦν στὰ παράλια τοῦ Ὠκεανοῦ, ποὺ ἐξ ὅλων τῶν θεῶν σέβονται ἰδιαιτέρως τοὺς Διοσκούρους. Διότι ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς κατὰ παράδοσιν ἡ παρουσία (ἐμφάνισις) αὐτῶν τῶν θεῶν ἀπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων...

Δηλαδή οἱ περίφημοι Ἀργοναῦται ἐκκινήσαντες ἀπὸ τὴν Ἰωλκὸν πλησίον τοῦ σημερινοῦ Βόλου, ἀφοῦ διῆλθον τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐφθασαν εἰς τὴν Κολχίδα (βόρειον μέρος τοῦ Εὐξείνου Πόντου), ἐν συνεχείᾳ μπῆκαν στὴν Ἀζωφικὴ θάλασσα, ἀνέπλευσαν τὸν λεγόμενον ἤρεμον Δὸν, ἔσυραν τὴν Ἀργὴν καὶ μπῆκαν στὸ πλησιέστερο σημεῖο τοῦ Βόλγα, τὸν ἀνέπλευσαν καὶ στὰς πηγὰς του εἰσῆλθον στὸν ποταμὸ Δβίνα, ποὺ ἐκβάλλει στὸν κόλπο τοῦ Ἀρχαγγέλου, ἀπὸ ὅπου βγῆκαν στὸν Βόρειο Παγωμένο Ὠκεανό. Διέσχισαν τὸν Παγωμένο Ὠκεανὸ πρὸς δυσμὰς, ἔχοντες ἐξ ἀριστερῶν τὴν ξηρὰν, ἦτοι Ρωσίαν, Σκανδιναυικὴν, Δανίαν, στενὸ τῆς Μάγχης καὶ κατ' ἄλλην πορείαν: Σκανδιναυικὴν, Σκωτίαν, Ἀγγλίαν, Ἰρλανδίαν, Γαλλίαν, Ἰβηρικὴν, καὶ παρὰ τὸ Κάδιξ ἔστρεψαν καὶ μπῆκαν στὸ Γιβλαρτάρ καὶ στὴ Μεσόγειο καὶ ἐπανεκάμψαν στὴν βάσιν τους. Αὐτὸς ὁ περίπλους καὶ σήμερον ἀποτελεῖ πρόκλησιν καὶ κατόρθωμα διὰ τοὺς τολμηρότερους καὶ ἱκανότερους ἰστιοπλόους, διότι οἱ ἀντίξοες καιρικὲς συνθήκες, οἱ τεράστιες ἀποστάσεις ποὺ διαρρέουν οἱ ποταμοὶ καὶ παραπόταμοι τῆς Ρωσίας, ὁ παγετός, τὰ παγόβουνα καὶ τὰ φοβερά ρεύματα ποὺ διαρρέουν τοὺς δύο Ὠκεανούς, Βόρειο Παγωμένο καὶ Ἀτλαντικό, οἱ τυφῶνες καὶ τρικυμίες κ.λπ. ὀρθώνουν ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια καὶ εἰς τοὺς πλέον ἐμπείρους ναυτικούς μὲ τὰ τελειότερα σκάφη καὶ ἐξοπλισμόν. Ἀλλὰ περισσότερα περὶ τῶν ἐκστρατειῶν καὶ τῆς ἐπιδράσεώς των εἰς ἐπόμενον τεῦχος.

Τὸ σπίτι πραγματικὰ ἀναστατώθηκε. Ἔπεσε τὸ ταβάνι καὶ πλάκωσε τὸ καθετί. Ἔνας πνιγηρὸς ἀγέρας μπαινόβγαине στὰ δωμάτια. Ἄλλος κρότος ἀπὸ τὸ λυγμὸ δὲν κυκλοφοροῦσε. Κάπου-κάπου μισακουόταν κάποιος ἀναστεναγμός, ἀλλὰ τοῦτος δὲν χρωμάτιζε τὸ χῶρο μὲ μιὰ κάποια ποικιλία.

Καὶ ξαφνικὰ τὰ πάντα ἀλλάξανε μορφή, φτάσανε στὸ τραγικὸ πρόσωπο. Τὸ κλειδί ἄνοιξε μὲ χαρωπὸ, ὅπως πάντα, τὸνο τὴν ξάπορτα. Καὶ μπήκε ἡ Ἑλένη μὲ τὸ ξανθὸ κεφάλι. Τὰ μεγάλα μάτια καὶ τὸ τριανταφυλλένιο χαμόγελο. Ὅμως μεμιᾶς, σὰν ἀπὸ ἔνστικτο, ἔνοιωσε μιὰ μαυρίλα στὸ σπίτι. Ἀλλάξε ὕψος. Κοντοστάθηκε. Κι’ ὕστερα προχώρησε πρὸς τὸ καθιστικὸ μ’ ἕνα παράξενο βῆμα πολὺ ἐρωτηματικὸ. Τὰ πρόσωπα τῆς οἰκογένειας κι ἡ γυναῖκα τοῦ ἀρχηγοῦ τὴν κοιτάζανε. Κολλήσανε ἀπάνω της ματιὲς σουβλερὲς ἀπὸ τραγικὸ δηλητήριο.

— Τί συμβαίνει; ρωτᾷ ἡ Ἑλένη, πού τὰ εἶχε ὁλότελα χαμένα.

— Ἡ μοῖρα, παιδί μου, καὶ ἡ κακὴ ὦρα, ἀπαντᾷ ἡ μητέρα της.

— Ὁ πατέρας; ρωτᾷ ἡ Ἑλένη.

— Ὅχι.

— Ἐ, τότε ὁ Βασίλης, ξεσπᾷ ἡ Ἑλένη καὶ πετᾷνε φλόγες τὰ μάτια της.

— Σοῦ ἦταν γραμμένο, καημένο μου κορίτσι, ἐξηγεῖ κάπως βαριεστημένα ἡ γυναῖκα τοῦ ἀρχηγοῦ.

— Μιλήστε μου ἐπιτέλους, φωνάζει ἡ Ἑλένη.

— Κάθησε κοντά μου, χρυσή μου, λέγει ἡ γυναῖκα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς κάνει τόπο στὸν καναπέ.

— Ἔπαθε κανένα δυστύχημα; ρωτᾷ ἡ Ἑλένη.

— Κάθησε, ἀγάπη μου, λέει ἡ γυναῖκα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς δίνει τὴ θέση.

— Ὅχι! ὄχι! νὰ μάθω.

— Ἐδῶ ἦταν ὁ Βασίλης. Ἐφυγε λίγο στενοχωρημένος πρὶν λίγη ὥρα.

— Σὲ περίμενε, ἐξηγεῖ ἡ μητέρα.

— Γιατί στενοχωρημένος; ρωτᾷ ἡ Ἑλένη.

Καὶ τότε ἡ γυναῖκα τοῦ ἀρχηγοῦ μὲ πραγματικὴ γλυκύτητα ἐξηγεῖ στὴν Ἑλένη πὼς ἦρθε πρὶν λίγη ὥρα καὶ συνάντησε ἐδῶ τὸν Βασίλη. Τὸν χαρακτήρισε μὲ τὰ πιὸ καλὰ ἐπίθετα ὡς τίμιο, ἀντρεῖο, μὲ καλὴ θέση καὶ μέλλον καὶ ὁπωσδήποτε εὐπαρουσίαστο μὲ καλὲς συστάσεις ἀπὸ ὅλους. Ὅμως ὑπάρχει ἕνα σκοτεινὸ σημεῖο, πού ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ πληροφορήσει τὴν οἰκογένεια τῆς Ἑλένης. Ὁ Βασίλης βιαστικά, ὅπως πάντα, τοὺς ἀποχαιρέτισε μ’ εὐγένεια καὶ βγῆκε γιὰ δουλειές. Παράγγειλε μάλιστα νὰ τὸν συγχωρήσει ἡ Ἑλένη, πού δὲν μπόρεσε νὰ περιμένει λιγάκι, γιὰ νὰ τὴν ἀνταμώσει καὶ νὰ τῆς πεῖ τὸν καλὸ του λόγο. Κι’ ὅταν μείνανε μόνες — ἑκείνη, ἡ μητέρα κι’ ἡ θεία — τοὺς ἀποκάλυψε τὴ νόσο τοῦ Βασίλη. Ἦταν ...ἐπιληπτικὸς.

Μὲ τὴν τελευταία λέξη ἡ Ἑλένη λιποθύμησε. Τρέξανε καὶ τὴ συνεφέρανε. Γιὰ ν’ ἀρχίσει μετὰ ἕνας σιωπηλὸς λυγμός, πού πολὺ γρήγορα πνίγηκε στὰ στήθη τῆς κοπέλλας. Οἱ γύρω εἶχανε ἀποσβολωθεῖ. Ἡ Ἑλένη, σὲ λιγάκι, τίναξε τὸ κεφάλι, σηκώθηκε κι’ ἀνέβηκε στὸ δωμάτιό της μὲ πολὺ ἀργὴ κίνηση, σχεδὸν κατανυκτικὴ.

★

Ἐνωρὶς τὸ βράδυ γύρισε στὸ σπίτι ὁ πατέρας φοβερὰ κουρασμένος. Εἶχε μιὰ δύσκολη μέρα στὸ γραφεῖο του. Ὅλα ἔρχονταν ἀνάποδα καὶ ἀπρόβλεπτα. Καλὰ-καλὰ δὲν μίλησε ὅταν μπήκε. Τοῦ εἶπανε ἡ μητέρα κι’ ἡ θεία ἕνα καλησπέρα, πού τὸ συνόδευε βαθὺς ἀναστεναγμός. Ὁ πατέρας μέσα στὴν κούρασή του δὲν ἔδωσε σημασία. Ἐβγαλε τὸ σακκάκι, ἔλυσε τὴ γραβάτα καὶ τὴν πέταξε ἀνέμελα σὲ μιὰ πολυθρόνα. Κάτι ξεφώνισε καὶ κάθησε φαρδὺς-πλατὺς σὲ μιὰ πολυθρόνα.

— Ποῦ εἶναι ἡ Ἑλένη; ρωτᾷ σὲ λίγο.

— Στὸ δωμάτιό της, ἀπαντᾷ ἡ μητέρα μὲ ἀναστεναγμὸ.

— Τὸ κακὸ συναπάντημα, προφέρει ἡ θεία μὲ κείνη τὴ λίγη βραχνὴ φωνή της.

— Δὲν ἦρθε ὁ Βασίλης; ρωτᾷ ὁ πατέρας μὲ λίγη ἐνόχληση.

— Πού νά μὴν ἐρχόταν ποτέ, ξεστομίζει ἡ θεία, πού σάλεψε κάπως νευρικά ἀπὸ τὴ θέση της.

— Ἐχουμε καμμιὰ ἀπρόβλεπτη λαχτάρα καὶ μοῦ τὴν κρύβετε; ρωτᾷ μὲ ἐπιτιμητικὸ τόνο ὁ πατέρας.

Καὶ τότε ἡ μητέρα τὸν πλησίασε, τὸν πῆρε ἀπὸ τὸν ὦμο, τὸν κοίταξε στὰ μάτια, κουνώντας τὸ κεφάλι.

— Μίλα, χριστιανή μου.

— Δὲν μᾶς κάνει ὁ Βασίλης, τοῦ λέει. Τὸ καημένο τὸ κορίτσι μας.

— Καὶ γιατί δὲν μᾶς κάνει;

— Γιατὶ εἶναι... ἐπιληπτικός, λέει ἡ θεία.

Ὁ πατέρας τινάχτηκε ἀπάνω. Τὸ μάτι του ἀγρίεψε. Ἐκανε μιὰ ἀπότομη κίνηση, σὰ νὰ διώχνε ἀπὸ μπροστά του ἕνα φάντασμα.

— Θὰ τὸν σκοτώσω, φώναξε.

— Τί φταίει ὁ ἄνθρωπος; Ἡ ἀρρώστια ἀπ' τὸν Θεὸ ἐρχεται, δικαιολογεῖ ἡ μητέρα, πού πάντοτε εἶχε στὸ λόγο καὶ στίς πράξεις της ὁδηγὸ τὴν καλωσύνη.

— Τὸν Λέαντρο, πού μᾶς προξένησε τὸ φίλο του, τὸ ...Βασίλη, ἐξηγεῖ ὁ πατέρας. Φύγετε ἀπὸ μπροστά μου.

Ἀρπάζει τὸ τηλέφωνο.

— Ἐσὺ 'σαι, Λέαντρε; Ἐλα ἀμέσως σπíti. Τὸ πρᾶγμα εἶναι πολὺ σοβαρό. Καὶ εἶσαι φοβερά υπεύθυνος. Δὲν ἐξηγῶ ἀπὸ τὸ τηλέφωνο. Ἐδῶ, μπροστά ἄντρας μὲ ἄντρα. Σὲ περιμένω. Οὔτε δυὸ λεπτά.

Ἡ Ἑλένη ἀκούσε τις φωνές τοῦ πατέρα της. Ἄνοιξε τὴν πόρτα τοῦ δωματίου της καὶ κατέβηκε μὲ ἱεροτελεστικὸ πάλι τρόπο τὴ σκάλα.

— Καλησπέρα, πατέρα.

— Κορίτσι μου, λέει μαλακὰ ὁ πατέρας καὶ τρέχει κοντά της.

— Μὴ συγχύζεσαι, πατέρα. Λυπᾶμαι ὅλους. Λυπᾶμαι καὶ τὸν Βασίλη. Ὅμως θὰ κάμω ὅ,τι νομίζεις ἐσὺ ὀρθό.

— Κορίτσι μου, ζωὴ μου, λέει ὁ πατέρας καὶ τὴν ἀγκαλιάζει.

Ὅλοι τοὺς εἶχανε ἕνα δάκρυ, συγκρατημένο.

Ὁ Λέαντρος, πού τελευταῖα ἄρχισε νὰ σκύβει ἀπὸ τὰ χρόνια, κατέφθασε ἰδρωμέ-

νος κι' ἀνήσυχος. Χτύπησε τὴν πόρτα κάπως ἀπότομα καὶ νευρικά. Τοῦ ἀνοίξανε. Μπῆκε μὲ ἐλεύθερη κίνηση, σὰ νὰ ζητοῦσε ἐξηγήσεις γιὰ τοῦτη ὅλη τὴ συμπεριφορὰ τοῦ πατέρα. Μόλις ἀντελήφθηκε κάποια μελαγχολία στὸ καθιστικό, πῆρε ὕψος ἡρεμο, καλησπέρισε κι' ἔμεινε ὀρθιος, σὰ νὰ περίμενε μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γινόταν ἡ ὑποδοχή.

— Κάθισε, τοῦ λέει ὁ πατέρας.

— Ἐκάθησα, τοῦ ἀπάντησε ψυχρὰ ὁ Λέαντρος.

— Μᾶς ἄναψες φωτιές, ὁ φίλος τῆς οἰκογένειας.

— Στὸ θέμα, πατριώτη. Δὲν καταλαβαίνω πού τὸ πᾶς.

— Ὁ Βασίλης... λέει ὁ πατέρας.

— Τοῦ συνέβηκε τίποτα κακό; πετιέται ὁ Λέαντρος μὲ φανερὴ ἀνησυχία.

— Ἐμᾶς μᾶς ἔκαψες, ἀπαντᾷ ὁ πατέρας.

Ἀπὸ τὴν Ἑλένη ἀκούστηκε ὁ πρῶτος λυγμός.

— Ἐ, μὰ θὰ μὲ τρελλάνετε, λέει ὁ Λέαντρος.

— Ἀκουσε, Λέαντρε. Ἀνθρώπινη ἀπάντηση ζητῶ. Εἶναι ὁ Βασίλης ἐπιληπτικός; ρωτᾷ μὲ σοβαρότητα ὁ πατέρας.

— Σᾶς ταράζανε οἱ βίδες τοῦ μυαλοῦ σας; ἀπαντᾷ ὁ Λέαντρος.

— Ἐχουμε πληροφορία πὼς εἶναι!

— Εἴσαστε τρελλοί.

Καὶ σηκώνεται ἀπὸ τὴ θέση ὁ Λέαντρος φωτιά καὶ λαύρα. Καὶ ξαφνικὰ σταματᾷ. Καὶ ἀρχίζει ἕνα γέλιο, γέλιο τοῦ ἄλλου κόσμου, ὅπως λέει ἡ παροιμιακὴ φράση.

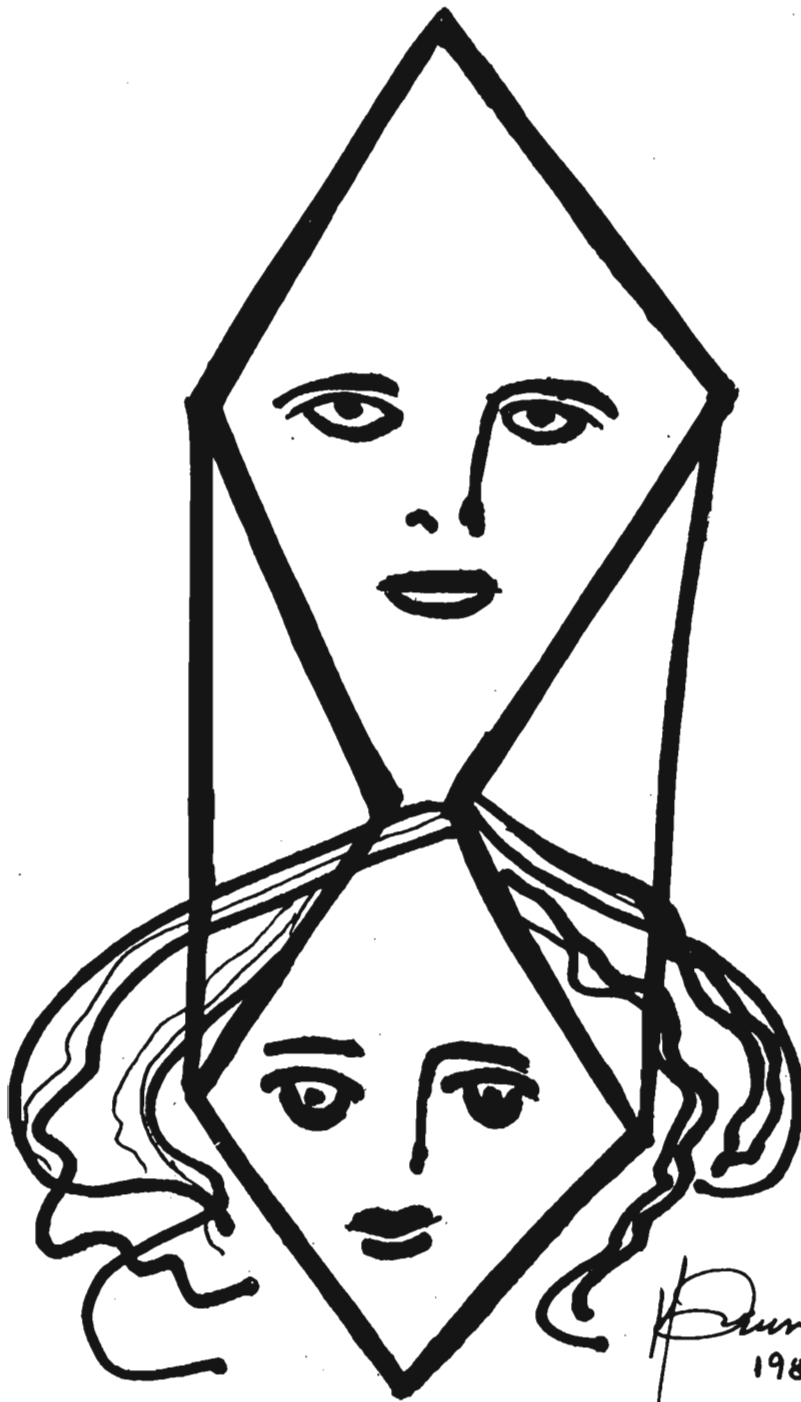
Ὅλοι ἀλληλοκοιταχτήκανε.

— Καθῆστε, κι' ἀκούστε.

Κι' ἄρχισε ὁ Λέαντρος τὴν ἐξιστόρησή, σὰ νὰ διάβαζε κάποιες παλιές σημειώσεις τοῦ ἀγώνα μας.

Θὰ τὸν μεταφέραν ἀπὸ τοῦ Μόρφου στὴ Λευκωσία. Τὸ πρόσωπό του δὲν ἦταν πολὺ γνωστὸ στὰ ὄργανα τῆς τάξεως. Ὅμως τὰ ὁδοφράγματα καὶ οἱ ἐλεγκχοὶ πυκνώσανε τὸν τελευταῖο καιρὸ σ' ὅλες τὶς διαδρομές, πού ὁδηγοῦσαν πρὸς τὸ Τρόδος. Σκεφτήκανε, λοιπόν, νὰ πιοῦνε λίγο οὐίσκυ, ὅσο νὰ μυρίζει ἡ ἀναπνοή τους καὶ

P. Dura
1988

νάχουνε δίπλα τους ό καθέννας μιὰ μισή μπουκάλα από τὸ ποτὸ αὐτό. Οἱ Ἑγγλέζοι, ἅμα βλέπανε νὰ χρησιμοποιῆς οὐῖσκι καὶ τσιγάρα ἐγγλέζικα, σέ... συμπαθούσανε — γιὰ αὐτοκρατορικοὺς βέβαια λόγους—. Συμφωνήσανε στὶς δικαιολογίες ποὺ θὰ δίνανε, ὅταν θὰ τοὺς ρωτοῦσε ὁ ἐλεγχος. Καὶ πρωτῆ-πρωτῆ ξεκινήσανε. Τὸ μικρὸ αὐτοκίνητο τῶν ὀκτώ ἀλόγων δὲν παρουσίαζε πρόβλημα. Ὁ δρόμος ἦταν ὁλοῖσιος, διορθωμένος τελευταῖα, καὶ ἡ κίνησή του κάπως πεσμένη. Τὰ γεγονότα τῆς ἐξέγερσης καὶ οἱ πιθανὲς συνέπειες ἀπὸ παρεξήγηση ἢ ὑποψία ἀνάγκασαν πολλοὺς νὰ περιμαζεύουν στὰ σπίτια τους καὶ νὰ ταξιθεύουν μόνο ἂν ἦταν ἄμηση ἀνάγκη.

Μόλις στρίψανε πρὸς τὸν ἀμαξιτό, ἀκριβῶς ἔξω ἀπὸ τὴν κωμόπολη, τοὺς σταμάτησε τὸ πρῶτο ὁδόφραγμα.

— Ταυτότητες, τοὺς ζητᾷ ὁ ὑπεύθυνος τῶν Ὀργάνων Ἀσφαλείας, ὅπως ὀνομάζονταν τὰ ἀγγλικά ἀποικιακὰ στρατεύματα.

Τοὺς τίς δώσανε.

— Ποῦ εἴσαστε;

— Χαρτοπαίζαμε ὅλο τὸ βράδυ, λέγει ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου, γνωστὸς ἐμπορεῦμένος τῆς Λευκωσίας.

— Καὶ ὕστερα...;

— Τὰ ἤπιαμε, καὶ πᾶμε σπίτι μας νὰ κοιμηθοῦμε, τοῦ ἐξηγεῖ.

— Καὶ αὐτὸς ἐδῶ; ρωτᾷ μ' ἓνα κάπως καχύποπτο τρόπο ὁ ὑπεύθυνος.

— Ὁ ἀντιπρόσωπός μου στὴν ἀγορὰ τοῦ Μόρφου. Ὅμως ἡ οἰκογένειά του μένει στὴ Λευκωσία.

— Πέραστε, δίνει ὁδηγίες ὁ ὑπεύθυνος.

Τὸ αὐτοκίνητο πέρασε καὶ ἀνέπτυξε ταχύτητα.

— Φτηνὰ τὴ γλυτώσαμε, σχολιάζει ὁ Βασίλης.

— Δάγκωσε τὴ γλῶσσα σου. Νὰ μὴ ματιαζόμαστε..., λέει κοφτὰ ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου, ὁ Λέαντρος.

Προχωροῦσανε, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμίλητοι. Ὅσο κι' ἂν ἔχεις θάρρος ἢ πιστεύεις στὸ ἄστρο σου, ὁ κίνδυνος δὲν σὲ ἀφήνει ἥσυχο. Ὁρεσ-ῶρες σοῦ τρυπᾷ τὸ στομάχι.

Ἡ ὥρα ἦταν θαυμάσια. Καταγάλανος

καιρὸς, πράσινο τὸ περιβάλλον, ἡσυχία καταπληκτική. Πέρασανε σειρά χωριὰ χωρὶς κανένα ἀπρόοπτο, χωρὶς συναντήσεις. Ὅριζόντια γραμμὴ ἀπρόσκοπτη. Πλησιάζανε κι' ὅλας στὰ περίχωρα τῆς Λευκωσίας. Τὰ σπίτια πρόβαλλαν στὸ βάθος καταδεκτικά. Τοῦτο τοὺς ἔπεισε νὰ πάρουν μιὰ δυὸ βαθιεὺς ἀναπνοές. Ἀνακούφιση.

Ξαφνικὰ στὴν εἰσοδο τοῦ προαστίου τοὺς σταμάτησε τὸ μπλόκο. Ἐνα ἀπαίσιο χέρι ὑψώθηκε καὶ τοὺς ἔδειξε ποῦ νὰ σταθμεύσουν.

— Τὴν πάθαμε, λέει ὁ Βασίλης. Ἐχει καὶ ἀστυνομικούς. Θὰ μὲ γνωρίσουν;

— Δάγκωσε τὴ γλῶσσα σου, τοῦ λέει ὁ Λέαντρος.

Ἐνας Ἀγγλος ταγματάρχης προχωρεῖ πρὸς τὸ αὐτοκίνητο. Τοὺς προστάζει νὰ βγοῦν ἔξω. Καὶ τότε ὁ Βασίλης μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας πέφτει φαρδύς-πλατύς, τινάζει τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του κι' ἀπὸ τὸ στόμα του βγαίνουν ἀφροί.

Ὁ ταγματάρχης ἀναστατώθηκε. Οἱ στρατιῶτες μέινανε ἐμβρόντητοι. Χειρότερα ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου, ποῦ γούρλωσαν τὰ μάτια του καὶ σταμάτησε πρὸς στιγμὴν ἢ ἀναπνοὴ του.

— Ἐπιληψία, λέει ὁ ταγματάρχης. Γρήγορα στὸ νοσοκομεῖο. Τί μὲ κοιτᾷ;

Ὁ Λέαντρος μπῆκε στὸ αὐτοκίνητο, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες βάλανε ἀνάσκελα στὸ πίσω κάθισμα τὸν Βασίλη.

— Ἐμπρός, προχώρα.

Κι' ὁ Λέαντρος ἔβαλε μπρός. Ἀνέπτυξε ταχύτητα, κοιτώντας μὲ ἀγωνία τὸ δρόμο.

— Σιγά, ντέ. Θὰ μᾶς σκοτώσεις, λέει ὁ Βασίλης.

Τὸ αὐτοκίνητο παρατρίχα νᾶπεφτε σὲ χαντάκι. Ὁ Λέαντρος τᾶχασε. Ἰσώσε τὸ τιμόνι καὶ πάτησε φρένο.

— Τί διάλο... γίνεται ἐδῶ; ρωτᾷ.

— Σιγὰ νὰ μπουῦμε στὴν πόλη, τοῦ λέει χαμογελαστὸς ὁ Βασίλης.

— Βρὲ σύ, δὲν εἶσαι ἐπιληπτικός;

— Ἀς εἶναι καλὰ ἡ ἀφρόζα*, τοῦ ἀπαντᾷ μὲ γέλιο ὁ Βασίλης.

— Δηλαδή;

— Νά! ἔχω ἀφρόζα στὴν τσέπη. Ἄμα

βρίσκω τέτοιες δυσκολίες, την βάζω στο στόμα μου και πέφτω τάχα λιπόθυμος. Κουνάω χέρια-πόδια.

— Κι' έτσι τη γλυτώνεις;

— Είδες την απόδειξη...

★

Ή ακούστηκε το κλειδί στην πόρτα.

— 'Ο Βασίλης, φωνάζει ή 'Ελένη.

— 'Ο Βασίλης μας, όλοι φωνάζουν.

Και τρέχουν στην ξώπορτα. 'Ο Βασί-

λης τούς βλέπει έτσι κατακόκκινους από τη χαρά. Τάχασε. 'Η 'Ελένη όρμα και τον άγκαλιάζει.

— Βασίλη μου, αγάπη μου...

— Βασίλη μας...

'Ο πατέρας για πρώτη φορά στη ζωή του κάθησε στην πολυθρόνα κι' αναλύθηκε σε άναφυλλητά.

— Κρασί..., φωνάζει ό Λέαντρος.

* Δισανθρακικό νάτριο με ζάχαρη. 'Αναψυκτικό.

ΝΙΚ. ΚΕΧΑΓΙΑΣ-ΝΑΙΘΩΝΑΣ

Πνικτοί ψόφοι

Τῆς λαγνείας ό έρως κυκλώνει τήν Πόλη
καί βουβοί τριγυρνοῦν τήν ναρκώτρα πηγή
καταγέλαστοι πλούσιοι, λωβοί νυχτιπόλοι,
μιὰ ψεκάδα δλέθρου νά πιοῦν οἱ γνιφοί.

'Η μαγεία καί χάρη ἀκολάστου δλέθρου
τίς πιό ἀκόλαστες 'πίνοιες χτίζει γοργά,
έρασμία ἀρρώστια τοῦ σαθοῦ Πτολιέθρου,
μαλθακίας γαστρώνων ὦμή διαφθορά.

Φιλεπιτιμητὲς τῆς λαγνείας θωροῦμε,
νά κοιτάζουν κρυφά ἀκολάστους γλουτούς,
μὲ καλὲς καί ἀστεῖες ἐταῖρες νά ζοῦνε,
σ' ἀπροσπέλαστους Πύργους, λαμπρούς, θολωτούς.

ΜΙΜΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗΣ

Έμπρός

"Ας ξεκινήσουμε μὲ πλήρη ἐξάρτηση, μὲ τόλμη,
μὲ τὰ κανόνια τὰ δικά μας καί τὰ φλογοβόλα.

"Ετοιμα τὰ μπαζούκας καί οἱ ὄλμοι,
έτοιμα καί τὰ βαρειά τὰ πολυβόλα.

Πόλεμο, ἀδέρφια, ἔμπρός, γιὰ τήν εἰρήνη,
ἀκονισμένη ή ξιφολόγχη, τὸ στιλέττο,
αὐτὴ ή ἐλπίδα πιά μᾶς ἔχει μείνει
... κι ὄλοι μ' ἓνα τριαντάφυλλο στὸ πέτο.

Γενναῖοι στήν καρδιά, σοφοί στή σκέψη,
τὰ ὅπλα μας ὁ λόγος μας καί ή πέννα,
σίγουροι πὼς ή νίκη θά μᾶς στέψει
σ' ἓνα καινούργιο ὄλου τοῦ κόσμου Εἰκοσιένα...

ΕΛΛΗ ΝΕΖΕΡΙΤΗ

Οί φάλαινες

Γιατί νά κλαίω;
Γιατί νά κλαίτε;
Πρὸς τί
δλο αὐτὸ τὸ κλάμα;
Σηκῶστε, μπράβο, τὸ χέρι σας
κι ἀδράχτε ἓνα κομμάτι
ἀπ' τὸ ὑφάδι τοῦ οὐρανοῦ
καὶ σκοπίστε τὰ δάκρυά σας.

— ...

Τότε,
ἀφοῦ δὲ φτάνετε,
ἀφήστε τα νά κυλᾶνε,
γιὰ νά γεμίζουν
τὰ πηγάδια τῶν ὠκεανῶν.
"Ὁμως...

— "Ὁμως, τί;...

Γιὰ ρίχτε μιὰ ματιὰ
πέρα στὸ πέλαγος.

— Νὰ δοῦμε τί,

μὲ τέτοια καταιγίδα
ποὺ ἐπικρατεῖ;

Περιμένετε,

νὰ σᾶς φωτίσει ἡ ἀστραπή.

— Μιὰ φάλαινα

ἔβγαλε τὸ κεφάλι της
ἔξω ἀπ' τὸ νερό.

Καὶ παρακολουθεῖ

ἓνα καράβι ποὺ βουλιάζει.

— Λές, νά κλαῖνε οἱ φάλαινες;

Οἱ φάλαινες δὲν κλαῖνε...

— Γιατί αὐτὲς νά μὴν κλαῖνε;

...

— Σὲ ρωτῶ, ἀπάντησέ μου.

Γιατί αὐτὲς νά μὴν κλαῖνε,

ἀφοῦ κι αὐτὲς,

ὅπως ἐσὺ καὶ γώ,

ἔχουν τὴν ἴδια μοῖρα;

Περὶ αὐτοῦ πρόκειται,

πὼς αὐτὲς δὲν κλαῖνε...

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ, Χειρόγραφο 'Οκτ. '68

Είναι πολύ δύσκολο να περιγράψεις την προσωπικότητα, το λόγο και το ήθος του Γ. Σεφέρη. Γιατί ο ποιητής γνώριζε, πόσο είναι δύσκολο, όχι μόνο το πώς να εκφράσεις, αλλά και το πώς πρέπει να πάρεις μια ρεαλιστική απόφαση-θέση για τα πολιτικά πράγματα αυτού του τόπου. Γι' αυτό και όλες του οι ενέργειες ήταν τόσο ασφυκτικά μελετημένες και ζυγισμένες. Γι' αυτό και ο λόγος του παραμένει επίκαιρος ανάμεσα στις πνευματικές συμπληγάδες της εποχής του και της εποχής μας.

Στο «Χειρόγραφο 'Οκτ. '68», «Διάττων» 1986, ο ποιητής «απολογείται» για τη στάση του κατά την δύσκολη εκείνη περίοδο. Στόν Σεφέρη (όπως και στους περισσότερους Μικρασιάτες) δεν άρεσει η μεγαλοστομία και ο προσωπικός κομπασμός. Δεν καυχιέται, αλλά ούτε αναιρεί την πολιτική του θέση. Γιατί ο πόνος του για την Ελλάδα είναι βαθύς. 'Ο ποιητής έχει μάθει να περιμένει. "Όταν άλλοι «πνευματικοί» ή «πολιτικοί ταγοί» αυτού του τόπου χρειάζονται μιά... «άντίσταση κατά της άρχης» για να άκουσται το όνομά τους και να στερεωθεί ή φήμη τους, ο Σ. μένει σιωπηλός. Και μόνον όταν ό ίδιος συνειδητά αποφασίσει ότι ήρθε ή στιγμή, μόνον τότε θα μιλήσει.

Και ο λόγος του, σεμνός και άκριβής, θα άκουσται σαν καμπάνα. Γιατί ή «αίσθηση της έσωτερικής του άρμονίας» μαζί με την πολιτική του διορατικότητα είναι αίσθηση έξελικτική και όχι στατική. Παρότι μιά προσωπική έμφυτος δειλία και ή άστική του παιδεία και νοοτροπία τόν έμποδίζουν να πάρει μιά γρήγορη πολιτική απόφαση. 'Αγαπά την Ελλάδα με πάθος, όπως ο Σωκράτης λάτρευε την 'Αθήνα. Γι' αυτό και αποφεύγει να κατηγορήσει τούς «Συνταγματάρχες» (της) στο έξωτερικό, όπου βρισκόταν. 'Ο Σ. είναι άγκιστρωμένος πάνω στην Ελλάδα, όπως το στρείδι πάνω στον βράχο. Μέσα από το Χειρόγραφο του '68 ο ποιητής κρίνει και κρίνεται από τα πρόσωπα της εποχής του. 'Αρνεί-

Τὰ «κύματα» στην ποίηση του Ο. Έλύτη

«'Ο,τι άγαπῶ γεννιέται αδιάκοπα» [Ήλιος ό πρώτος]

Τὰ κύματα είναι οί έξάρσεις του νερού που παρατηρούνται πάνω στην επιφάνεια της θάλασσας ή του ποταμού. Κύριο χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι ό άφρός, τό άσπρο χρώμα, που έμφανίζεται ξαφνικά κι άπροσδιόριστα, έτσι σαν την άστραπή, τη στιγμιαία επιφώνηση του Θείου. Είναι λοιπόν τό κύμα κάτι σαν μιά λάμψη, σαν άποκάλυψη, ένα ξέσπασμα που κρατά τόσο λίγο, μὰ είναι άρκετό, κι άν, όπως λέει ό Έλύτης, μπορούσαμε να τό κρατήσουμε και να τό σώσουμε όπως μέσα στην άστραπή, «ζωντανό στον αιώνα θα διαρκέσει».

Τό κύμα, χρειάζεται να σηκωθεί άέρας, για να δημιουργηθεί πάνω στην υδάτινη επιφάνεια. 'Ο άέρας όμως αυτός είναι φόρτιση, δύναμη, δημιουργία, γιατί χωρίς αυτόν τό νερό θα λιμνάσει, θα σαπίσει, ενώ με τό κύμα δημιουργείται κίνηση, κι έτσι «τό κύμα είν' άνίκητο, γιατί δέν είν' άκίνητο» σέ τελευταία ανάλυση. Τό κύμα λοιπόν και ή άστραπή είναι λέξεις καθαρά συμβολικές στην ποίηση του Έλύτη. 'Ο ίδιος μᾶς λέει: «τό κύμα είναι ό,τι πιό τέλειο, ό,τι πιό άνεπίδεκτο φθοράς ποτέ του ύπήρξε». Πάνω στη συντριβή, εκεί που μεγαλώνει

ται τις τιμητικές διακρίσεις που του γίνονται, αλλά και τις δηλώσεις, όπως χαρακτηριστικά γράφει. 'Αλλά και με έμμεσο τρόπο διστάζει να συμπαρασταθεί στον Γ. Ρίτσο. Πέρα από τις όποιες πολιτικές διαφορές που μπορεί να έχει κανείς με τον πολιτικό Σεφέρη, δεν παύει να εκτιμά και να σέβεται έναν αξιόλογο ποιητή και έναν άριστο κριτή του νεοελληνικού ήθους και πολιτισμού.

Γιώργος Μπαλουρδός

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑΣ, *Φιλολογικά μελετήματα* (2ος τόμος)

Διαβάζοντας τα μελετήματα αυτά του κ. Βασίλη Ι. Λαζανά έχουμε περιαχθεί σ' ένα όξιζο δίλημμα: είναι τούτα εξίτηλα και άπροσδιόνυσα για τον σύγχρονο ηλεκτρονικό άνθρωπο ή είναι ή καλή λογοτεχνία «*ὅ,τι λῶν καὶ ἄμεινον*» ακόμα και σήμερα; Προσωπικά τείνουμε να πιστέψουμε ότι τα παλιά άριστουργήματα του λόγου θα ζήσουν κι όταν οι Πυραμίδες γίνουνε σκόνη... 'Ο κ. Λαζανάς σαν άλλος 'Ορφεοτελεστής μάς οδηγεί από τις σκοτεινές άτραπούς και τα φοβερά μονοπάτια της τεχνολογικής παράνοιας στα καθάρια νάματα των κρηπίδων του πνευματικού πολιτισμού. 'Ο δεύτερος τόμος του περιλαμβάνει δοκίμια για τον Hoelderlin, τον Rilke, τον Novalis, τον Heine, τον Kafka, τον Ibsen, τον Βαλαωρίτη, τον Παλαμά κ.ά., με πολύχρωμες λάμψεις του μυαλού, σαν ένα πετράδι: «*Παρ' ὅλη τὴ συντριβὴ τοῦ ὁ ποιητῆς δὲν θὰ διαδηλώσει τὸν πόνο τοῦ οὔτε θὰ διαλαλήσει τὸ σπαραγμὸ τῆς ψυχῆς του. Δίνει μάλιστα τὴν ἐντύπωση στὸ στενὸ περιβάλλον τοῦ ὅτι θὰ ὑποταχθεῖ στὸ πεπρωμένο. Ἐν τούτοις, βαθμιαῖα, ὀριμάζει μέσα του ἡ μεγάλη ἀπόφαση. Νὰ πεθάνει κι αὐτός, ν' ἀκολουθήσει τὴ Σοφία. Δὲν ἦταν μιὰ πράξη ἀπελπισίας οὔτε παραίτηση ἀπὸ τὴ ζωὴ. Ἦταν μιὰ πράξη ἀπόλυτα συνεπῆς πρὸς τὶς μυστικιστικὲς τοῦ τάσεις*» (ἀπὸ τὸ δοκίμιο γιὰ τὸν ρομαντικὸ Novalis).

Σημασία δὲν ἔχει ὅτι ἡ λογοτεχνία αὐτὴ εἶναι ὡραία. Σημασία ἔχει μὲ τί μάτι τὴ βλέπουμε. Καὶ ὁ τρόπος πὺ τὴν εἶδε (ἢ μᾶλλον τὴ χάϊδεψε ὀπτικά) ὁ κ. Β.Ι.Λ. μάς βοηθάει νὰ τὴν ἀγαπήσουμε καὶ νὰ τὴν ἀφομοιώσουμε.

ᾠθων Μ. Δέφνερ

→

καὶ θεωρεῖται, τὸ κύμα μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ θρίαμβο τῆς ἀλήθειας, τὴν ἐπικράτηση τοῦ λευκοῦ κόντρα στὸ μαῦρο καὶ στὸ σκοτάδι τοῦ ψεύδους καὶ τῆς κακίας. Ἔτσι ὅπως τὸν καρπὸ τοῦ ἀμύγδαλου («*Τρία ποιήματα μὲ σημαία εὐκαιρίας*»), πὺ ὁ φλοιὸς τοῦ εἶναι σκληρὸς, ὅμως ὅταν ὀριμάσει καὶ τὸν σπάσουμε, ξεπετάγεται ἀπὸ μέσα ὅλη ἡ γλυκάδα, ὅλος ὁ ἄφρός, ὅλη ἡ εὐθραστη ὁμορφιά καὶ ἡ ἀθωότητα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λέξη κύμα ἀπαντᾷ ἡ λέξη κυματάκι (τὸ μικρὸ δηλαδὴ κύμα), στὰ «*Ρῶ τοῦ Ἐρωτα*», ὅπου ὁ ποιητῆς μᾶς λέει πὺς ἀποκοιμήθηκε στὸ κυματάκι τοῦ γιαιοῦ, τὸ μικρὸ κύμα τῆς ἀκρογιαλιᾶς, καὶ ἀκόμη στὸ «*Ἀξιὸν ἔστι*», ὅπου ἀναφέρεται «ὁ μυχὸς τῆς Ἑλένης μὲ τὸ κυματάκι».

Ἔτσι τὸ κύμα μεταφέρει «τὸ μήνυμα τὸ θεῖο καὶ τὴν ἀμβροσίωση μουσικῆς», τὴν ἄλλη γλῶσσα τῶν πραγμάτων, ἀναπαράγει τὴν Δικαιοσύνη, σπιθοβολᾷ τὴν ἀγρύπνια καὶ τὴν συνείδηση. Ἀκόμη τὰ κύματα παλεύουν μέσα στοὺς αἰῶνες νὰ βροῦνε δέκτη, μιὰ καὶ ἐκπέμπουν συνεχῶς τὰ μηνύματα πὺ παίρνουν ἀπὸ ψηλά... κι' ὅμως, ὅπως πικρὰ θὰ ὁμολογήσει στὴ «*Μαρία Νεφέλη*», δυστυχῶς «μένουμε σαν ἀσυρματοφόρα παρατημένα στὴν ἔρημο κι ἀχρηστευμένα ἐδῶ

→

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΑΨΙΤΗΣ, *Τὸ Βορειοηπειρωτικό ζήτημα*

Ἡ Ἀνάλυση τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ μὲ ἐθνολογικά καὶ ἱστορικά στοιχεῖα καὶ μὲ ἀναδρομὴ στοὺς ἀγῶνες τῶν Βορειοηπειρωτῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλληνικῆς γῆς τοὺς δίνει ὁ γνωστὸς γιὰ τὴν πνευματικὴ προσφορά του ἱστορικὸς καὶ λογοτέχνης Βασίλης Κραψίτης στὸ βιβλίο του, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένο στὸν ἐθνικὸ ἀγωνιστὴ Κωνσταντῖνο Χρ. Σκενδέρη. Μετὰ ἀπὸ τόσους ἀγῶνες καὶ τόσο αἷμα τῶν παιδιῶν τῆς καὶ ἀφοῦ ἀπελευθερώθηκε δυὸ φορές ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ στρατό, ἡ Βόρειος Ἡπειρος ἐξακολουθεῖ νὰ στενάζει κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ τῆς βαρβαρότητας καὶ τοῦ δογματισμοῦ. Αἰτία πάντοτε τὰ συμφέροντα τῶν ἰσχυρῶν-μεγάλων. Ἀξίζουν τὰ θερμότερα συγχαρητήρια στὸ συγγραφέα, εἶναι πραγματικά ἐθνικὴ προσφορά τὸ βιβλίο του ὅπως καὶ κάθε βιβλίο ποὺ ἀφορᾷ στὶς ἀξέχαστες καὶ ἀλύτρωτες πατρίδες. Προσφορά μνήμης στοὺς καταγόμενους ἀπ' αὐτὲς, προσφορά ἱστορικῶν στοιχείων στὸν ἐνδιαφερόμενο μελετητὴ, ἀλλὰ καὶ προσφορά ἐρεθισμάτων «σ' ὅσους ζωντανούς» ἀπὸ τὴν ἀποχαύνωση τοῦ καταναλωτισμοῦ καὶ ἀπὸ τὸν ἀφιονισμό τοῦ δόγματος, ἐρεθισμάτων γιὰ σκέψεις, κρίσεις καὶ συγκρίσεις.

Μιὰ σύγκριση μεταξὺ τῆς ἐκτάσεως, τῶν προεκτάσεων καὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὶν δυὸ αἰῶνες μὲ τὴ σημερινὴ ἑκταση καὶ τὰ σημερινὰ ὅριά του θὰ ἔπρεπε νὰ προβληματίσει καὶ νὰ **ταράξει**, κάθε Ἑλληνα διαθέτοντα καὶ τὴν ἐλάχιστη **αὐτοδύναμη** ἱκανότητα σκέψεως. Ἡ αὐτοσυντήρηση, ὑπέρτατος φυσικὸς νόμος, θὰ ἐπέβαλλε μιὰ χαλύβδινη συσπείρωση, κάποια ἀναθεώρηση ἱστορικῶν συμπερασμάτων καὶ πεποιθήσεων καὶ ἀκόμη κάποια ἀναίερἀρχηση ἀξιών. Οἱ συνθήκες μὲ τίς ὁποῖες ἐπῆλθε ἡ συρρίκνωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ αὐτοὺς τοὺς δυὸ αἰῶνες (σφαγές, προσφυγιά, ἐκτοπίσεις, βίαιες ἀφομοιώσεις κ.λπ.) δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀφήσει κανένα δογματισμὸ νὰ φέρει πιὸ κοντὰ στὸ Νεοέλληνα, οἷασδήποτε κοινωνικοπολιτικῆς-ταξικῆς τοποθετήσεως, τοὺς Φαραμποῦτο Μαρτί ἢ τοὺς Ἀφγανούς ἀπὸ τοὺς 400.000 Βορειοηπειρωτῶτες. Κι εἶναι πραγματικά τραγικό, «ἰδεολόγοι» διανοούμενοί μας νὰ μὴν ἀφιερώνουν μιὰ λέξη γιὰ τὸ λαὸ τῆς Βορείου

→
κι αἰῶνες...».

Ἄλλες φορές τὰ κύματα ἀποκοτῶν ἓνα ἄλλο συμβολικὸ περιεχόμενο. Γίνονται συλλαβὲς γυναίκας, ποὺ λέει ψιθυριστὰ τὸ «τί» καὶ τὸ «ἔ», καὶ χτυποῦν γλυκὰ στὸν ὄρμο, ποὺ εἶναι ὁ λαιμὸς τῆς γυναίκας. Ὁ ἥχος, ἡ φωνὴ τῶν κυμάτων, προέρχεται ἀπὸ τὴν πρόσκρουση πάνω σὲ σκληρὲς ἐπιφάνειες ὅπως τὰ βράχια. Ἐδῶ ὅμως, στὸν ἔρωτα, τὰ κύματα σπᾶνε γλυκά, σὰν νὰ χαϊδεύουν, σὰν νὰ φιλοῦν. Ἡ ἀθωότητα ὑπάρχουν φορές ποὺ βρυχιέται. Εἶναι οἱ φορές ποὺ πνιγόμαστε ἀπὸ τὸ ἄδικο. Ἔτσι τὰ κύματα ὀρθώνουν πέτρινο λαιμὸ κι ἀποκαλύπτουν τὸν ἄλλο μας ἑαυτό. Εἶναι οἱ στιγμὲς τῆς μνήμης, τῆς διαρκοῦς ἀνανέωσης, τῶν χιλιάδων μικρῶν κεριῶν μιᾶς ἀστραπῆς, τῆς ἀλήθειας. Ἀκόμη τὰ λόγια ποὺ ἀκούμε μέσ' ἀπ' τὰ κύματα εἶναι τὰ ἴδια ποὺ ἀκούμε καὶ σ' ἓνα θρόϊσμα τῶν φύλλων ἐνὸς δέντρου. Ἀκατανόητα ἴσως στὸ πρῶτο τους ἀκουσμα, μὰ καθαρὰ, καὶ μάλιστα μὲ μιὰ «καθαρότητα ἀπίστευτη».

Μὰ δὲν κυματίζουν μονάχα τὰ κύματα, δὲν παρουσιάζουν δηλαδὴ μόνο αὐτὰ τὴν ἐνέργεια αὐτή. Κυματίζουν καὶ τὰ μαλλιά τοῦ ἀνθρώπου, «κίόλας κάπου ἄλλου, σ' ἐποχὲς ἄλλες», ταξιδεύουν δηλαδὴ μέσα στὸ χρόνο. Τὰ μαλλιά ἔχουν τὴν ιδιότητα αὐτή, μιὰ καὶ εἶναι ἀνάλαφρα, μὲ τὸ πρῶτο σκίρτημα τοῦ ἀγέρα νὰ σηκώνονται καὶ νὰ παρουσιάζουν αὐτὲς τίς κυματοειδεῖς κινήσεις: «ἴδια ἢ μνή-

→

‘Ηπείρου, όταν κάνουν πορείες (ή έράνους για να δωρήσουν... τρακτέρ) για τους Σαντινίστες της Νικαράγουας.

‘Ελευθ. ‘Εμμ. Μαρματσούρης

ΚΑΙΤΗ Γ. ΠΙΚΟΥΛΗ, *Ξεκίνημα (διηγήματα)*

Μία διαρκής πνευματική διαμαρτυρία κατά της υποβαθμίσεως της ανθρωπίνης ζωής είναι ή συλλογή διηγημάτων της κ. Καίτης Γ. Πικούλη «Ξεκίνημα». Τα διηγήματα της κ. Πικούλη αποπνέουν ζωηρή ευαισθησία απέναντι στον άνθρωπο. ‘Η πέννα της μαχητικής λογοτέχνης γίνεται όπλο άήττητο απέναντι σε κάθε μορφή και έκφραση του ύλισμου της εποχής. ‘Ο άνθρωπος να προσεγγίση τον πλησίον του: αυτό είναι το δράμα, πού νοηματοδοτεί την προσπάθεια της κ. Πικούλη να προβάλη σθεναρή πνευματική αντίσταση στον εποχικό καταναλωτικό συρμό, πού το 1955 μόλις είχε αρχίσει να παίρνη σάρκα και όστᾶ στην ‘Ελλάδα.

Τό βιβλίο αρχίζει με τό διήγημα «Κοντά στο Θεό». Μέσα από τό πρόσωπο της ήρωίδος φαίνεται ή προβληματική διάσταση του σύγχρονου ανθρώπου. ‘Αποστερημένος από την πνευματική ζωή συνθλίβεται στα γρανάζια της απρόσωπης τεχνοκρατίας. ‘Η ήρωίδα αποκτώντας σιγά-σιγά αὐτεπίγνωση της καταστάσεώς της —καταλαβαίνοντας ότι έχει γίνει άβουλη, πιόνι της άδηφάγου καθημερινότητας— έρχεται κοντά στις πνευματικές αξίες. Τότε μόνο γεμίζει τό είναι της με ύπαρξιακό προορισμό: όταν συλλαμβάνει τᾶ πνευματικά μηνύματα, πού τή βγάζουν από τή στενωπό της απογνώσεως. Στόν «‘Αφέντη» ή ι-διότυπη σχέση του εὐκαταστάτου κτηματία με τή Μαρούσα πιστοποιεί την ένδεια του σημερινού ανθρώπου σε σκοπούς και αγαθές επιδιώξεις. Στη «Μία επίσκεψη» ή Λιλή και

μη, γινάμενη παρόν, τῇ φωνῇ πῆρε τῶν δέντρων, τῶν κυμάτων», θὰ μᾶς πεί στο «‘Αξιόν ἔστι» ὁ ποιητής. Καί ἔχει δοθεῖ ἀπό ψηλά ἡ ἔντολή, ν’ ἀποκρυπτογραφήσει αὐτόν τόν κόσμον τῶν πουλιῶν, τῶν κυμάτων, τῶν δέντρων, τῶν ἀστραπῶν.

Πάνω στοὺς βράχους ἔρχεται σάν σκόνη λευκαντική ὁ ἀφρός τῶν κυμάτων, γιὰ νὰ καθαρίσει καί νὰ λειάνει τῇ σκληράδα τοὺς καί γιὰ νὰ δώσει τὸ δικό τους ξεχωριστὸ νόημα στὴν ἐρημιὰ τους. Τὰ κύματα λοιπὸν συμβολίζουν τῇ ζωῇ μὰ καί ταυτόχρονα τὸ εὐθραστό της, τὸν ἴδιο τὸ θάνατο.

Κυττώντας ἐπίσης τὰ κύματα, τὴν ἐπιφάνεια δηλαδή τῆς κορυφῆς, ἐξετάζουμε περισσότερο τὸ βάθος τῶν πραγμάτων. ‘Επιχειροῦμε μιὰ ἐνδοσκόπηση ὁ καθενας, μιὰ περισυλλογὴ καί μιὰ αὐτοκριτικὴ. Αὐτὸ εἶναι καί τὸ βαθύτερο νόημα στὴν ποίηση τοῦ ‘Οδυσσεά ‘Ελύτη. ‘Ετσι ὅπως κυτᾶμε τὰ σύννεφα καί βυθίζομαστε σὲ διάφορες σκέψεις γιὰ τὸν οὐρανὸ, στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς βρίσκεται κάπου ἕνας ποιητής. Κι ἂν δὲν ἀποκαλύπτεται, εἶναι πὺ ἀπλᾶ κοιμᾶται. ‘Ο ἴδιος ὁ ‘Ελύτης ἔχει πεί στο «‘Αξιόν ἔστι»: «‘Ο ποιητὴς τῶν νεφῶν καί τῶν κυμάτων κοιμᾶται μέσα μου». Χρέος τοῦ καθενὸς μας, νὰ ἀνακαλύψει τίς μεγάλες δυνατότητες καί νὰ ψάχνει διαρκῶς, ὅπως τὰ κύματα, γιὰ ν’ ἀνανεώνεται καί νὰ βρίσκει τὴν «ἀφρισμένη ἀπόκριση» στὰ ἐρωτήματά του.

Δημήτρης Καραμβάλης

ό Βασίλης, δύο ταλαιπωρημένοι Ρῶσοι ἀριστοκράτες, ἀποκεκομμένοι ἀπὸ τὴν τρέχουσα ἐπικαιρότητα, βρίσκουν καταφύγιο ἐπικοινωνιακὸ στὴ μουσικὴ ἀναπληρώνοντας τὰ αἰσθήματα τοῦ ἑνὸς γιὰ τὸν ἄλλο μὲ τὸ πιάνο. Ἡ ἀνατριχιαστικὴ κραυγὴ ἑνὸς ἀπροσαρμοστοῦ παιδιοῦ στὴ «Φωνή» παρουσιάζεται ὡς ζωερὴ ἀντίφασση στὴν εὐτυχία τοῦ Χρήστου καὶ τῆς Σμάρως. Συμβολικὸ ὁρόσημο τῶν ποικίλων ἀντιφάσεων, ποὺ κατακλύζουν τὸν κόσμο. Στὸ «Λιθόστρωτο» φανερώνεται ἡ ἀπογύμνωση τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ εὐγενῆ αἰσθημάτων σὲ περιόδους πολεμικῶν ἀναμετρήσεων. Στὸ διήγημα «Σὰν ἦταν ἐκεῖνη» ἔχουμε τὴ νοσταλγία τοῦ μοναχικοῦ ἡλικιωμένου γιὰ τὴ σύζυγό του. Ἡ νοσταλγικὴ περιπλάνηση μοιάζει ἐδῶ μὲ φυγὴ ἀπὸ τὴν ἀνυδρὴ καθημερινότητα. Κάθε διήγημα τῆς κ. Πικουλὴ καὶ μία διδακτικὴ ἱστορία. "Ὅλα μαζὺ μία ἐπιτακτικὴ παραίνεση πρὸς τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο: «Ὁρθῶσε τὸ πνευματικὸ ἀνάστημά σου στὴν πληξὴ καὶ διῶξε τὴ φθορὰ ὅσο εἶναι καιρὸς»!

Νίκος Χ. Χαρακάκος

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΩΝ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΑΡ. ΔΕΝΙΟΖΟΣ, *Ἑλληνικὸ λεξιλόγιο στὴν Οὐγγρική Γλῶσσα (μελέτημα)*, Ἀμφισσα-Ἀθήνα 1985.

Ἡ ἀξιόλογη αὐτὴ ἐργασία τοῦ Α.Α.Δ. ἀναφέρεται στὴν ἐπίδραση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας στὴν Οὐγγρική. Παραθέτει λεξιλόγιο ἀπὸ 2000 περίπου Ἑλληνικὰς λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὴν Οὐγγρική γλώσσα.

Ε.Ε.Μ.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ, *Μεγάλῃ Ἀνθολογία Ἑλληνικοῦ Σονέττου ἀπὸ τὴν παλιότερη Ἑλληνικὴ καὶ Κυπριακὴ ποίηση μέχρι σήμερα*, Ἀθήνα 1987.

Ἐργώδης ἡ πολυσέλιδη Ἀνθολογία τοῦ γνωστοῦ δημοσιογράφου τῆς «Βραδυνῆς» κ. Κάρουλου Ε. Μωραΐτη. Τόσο ἡ ἐξοχή, λαμπρά κατὰ τοποιστικὴ εἰσαγωγὴ του γιὰ τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐξέλιξη τοῦ σονέττου ὅσο καὶ ἡ ἀνθολόγησι τῶν ποιητῶν μαρτυροῦν ὅτι ὁ ἀνθολόγος καταπίστικε ἐντίμως καὶ σοβαρῶς μὲ τὸ ἐρευνητικὸ τοῦ ἀντικειμένου μοχθώντας γιὰ τὴ συλλογὴ τοῦ ὕλικου του καὶ τὴν ἀρτία παρουσιάσεώς του. Ὁ κ. Μωραΐτης πιστοποιεῖ σ' αὐτὸ τὸ ἄξιο πολλοῦ λόγου καὶ ἐπαίνων ἔργο του τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴ λογοτεχνία καὶ τὸ πάθος του γιὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Ν.Χ.Χ.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ, *Τὰ σονέττα (σειρὰ πρώτη καὶ δευτέρη)*, ἔκδοσις «Τριφυλιακῆς Ἑστίας», Ἀθήνα 1986 καὶ 1988.

Ἡ σονεττογραφία --τὸ πιὸ ἀπαιτητικὸ τε-

χνικὸ εἶδος ποίησης-- πάντα μάγευε τοὺς ποιητές, καὶ στὴν Ἑλλάδα τὴν ἤνεγκαν σὲ ὕψιστο βαθμὸ ὁ Μαβίλης καὶ ὁ Γρυπάρης. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ σήμερα, ποὺ θριαμβεῖ ὁ ἐλεύθερος στίχος, βρίσκει μιμητές. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ Δημοσθένης Ζαδὲς. Ἡ νεανικὴ (ὡς ὁ ἴδιος ἀναγνωρίζει) αὐτὴ ποίησή του καταφάσκει τὸν ἄνθρωπο καὶ κλείνει τὸν κύκλο τῶν συναισθημάτων, δὲν ἀφήνει τίποτα χαῖνον. Τὸ δίπτυχο ἔρω-θάνατος, ποὺ τόσο μᾶς τυραννάει στὴν ἐφηβεία, βασιλεύει κυρίαρχο στὰ σονέττα του, ποὺ παρόλη τὴν ἀπαισιοδοξία τους (ἡ ἐξαιτίας αὐτῆς) ἐμπεριέχουν καὶ πολλὴ σοφία. Ποίηση ποὺ θὰ ἐνθουσιάζει τοὺς συνηλικιώτες του, εἴτε αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἡλικία ποὺ εἶχε ὅταν ἔγραφε τὰ σονέττα του εἴτε τὴν σημερινή. Ἄν καὶ λέει «ἐμπιστευτικά» στὸν πρόλογό του ὁ συγγραφεὺς ὅτι «ἡ αὐστηρὴ κριτικὴ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει θέση ἐδῶ», ἡμεῖς προσωπικὰ πιστεύουμε ὅτι τὰ ὥραϊα τοῦτα στιχοῦργήματα μποροῦν νὰ ἀντέξουν στὸ φῶς τῆς ὁποίας κριτικῆς, καὶ τώρα ποὺ καὶ ἡ ποίηση καὶ ὁ δημιουργὸς τους ἄλλαξαν. Γιατί ἐκφράζουν τὰ αἰώνια ἰδανικά τῶν νέων, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἦταν ἀκόμα ρομαντικοί. Γιὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς παραθέτουμε δείγμα γραφῆς: «Πίσω, πρὸς τὴν ἀνατολή, τὸ πρῶτο σκάζει ἀστέρη, /σὰν πέπλα ἀγάλη' ἀπλώνονται τῆς σκοτεινιάς τὰ ἐρέβη./Νύχτα, τὸ μέγα σου αἶνιγμα νὰ βρεῖ ἡ ψυχὴ γυρεύει,/κρατώντας τὸ τρεμόσβηστο τοῦ νοῦ μου καντηλιέρι».

Ο.Μ.Δ.

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΟΥΛΕΝΤΙΑΝΟΣ, *Τσιριγώτικοι καῦμοι (διηγήματα)*, Κορυδαλλὸς 1987.

Μὲ τὰ 14 ὥραϊα διηγήματα τοῦ βιβλίου του, ἁ-

φιερωνόμενου στη μνήμη του πατέρα του που έζησε πολλά χρόνια στην 'Αφρική, ό γνωστός και αξιοποιητής Δ.Κ. δείχνει την αγάπη του στο νησί του και μās παρουσιάζει το αξιόλογο πεζογραφικό του ταλέντο. "Όλα τὰ διηγήματα του βιβλίου καλογραμμένα, τὰ περισσότερα απ' αυτά με θέμα τούς ξενητεμένους Τσιριγώτες. Για όποιον έχει ζήσει, έστω και για λίγο, κοντά στον Έλληνισμό της Διασποράς κι έχει γνωρίσει τούς απόδημους στις μικρές τους κοινωνίες, σέ διάφορα σημεία του πλανήτη, τὰ διηγήματα του Δ.Κ. θυμίζουν τή νοσταλγία και τήν αγάπη τους για τήν 'Ελλάδα και τις μικρές τους πατρίδες. 'Αξίζουν τὰ θερμότερα συγχαρητήρια στο συγγραφέα.

Ε.Ε.Μ.

NANA MANOUSOPOULOU-ΚΑΨΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, *'Εσπερινοί μονόλογοι (ποιήματα)*, 'Αθήνα 1987· και *'Ιριδισμοί στις μνήμες και στη στόχασση (άρθρα και διαλέξεις)*, 'Αθήνα 1988.

Μία απλότητα κι ένας λυρισμός χαρακτηρίζουν τήν τέχνη της κ. Ν.Μ.-Κ. τόσο στον ποιητικό όσο και στο δοκιμιακό της λόγο. 'Ο έλληνισμός (ή ποιήτρια είναι περήφανη που είναι 'Ελληνίδα), ό χριστιανισμός, ό φεμινισμός (όρθά έννοούμενος -βλ. τή διάλεξή της «Στην 'Ελληνίδα») κυριαρχούν στο έργο της, που μās πείθει και συνάμα μās ύπνωτίζει. 'Ιδιαίτερα μās μάγεψε τό τέλος του ποιήματός της «Μιά μέρα της άνοιξης», όπου ή ποιήτρια αντίλαμβάνεται πώς «*tempus fugit*», πώς τὰ φτερωτά δευτερόλεπτα ξεφεύγουν σαν ύδράργυρος στην κλεψύδρα του χρόνου: «'Αλλά... "Όχι ή νειότη μου τέλειωσε. / 'Αντίο θείες άκτινοβολίες του έρωτα, χάδι της άνοιξης, / άρμονία αίσθήσεων, ή εύτυχία πέρασε και χάθηκε».

Ο.Μ.Δ.

KATINA BE'I-KOY-ΣΕΡΑΜΕΤΗ, *'Η Λίμνη (μονόπρακτο)*, Ξάνθη 1987.

Τρία μονόπρακτα γραμμένα από τή λαογράφο και ποιήτρια της Ξάνθης Κ.Β.-Σ. 'Εντονος ό συμβολισμός και αξιόλογα τὰ ήθογραφικά στοιχεία. Καλός ό διάλογος.

Ε.Ε.Μ.

ΖΑΦΕΙΡΗΣ ΣΤΑΛΙΟΣ, *'Η νύχτα και ή έλπίδα (διηγήματα)*, 'Αθήνα 1987.

'Από τό 1945 έραστής της λογοτεχνίας ό κ. Ζαφείρης Στάλιος μās άφιερώνει σ' αυτή τή συλλογή διηγημάτων του τὰ αξιολογικά του κριτήρια για τον άνθρωπο και τή ζωή. Σε κάθε διήγημα πρυτανεύει ό κοινωνικός ρεαλισμός, χωρίς όμως νά άπολήγει στον κυνισμό και στον εκχυδαϊσμό του πεζού λόγου. 'Ο συγγραφέας άγανακτεί με τήν άδικία και πολεμάει τήν έκκλυση των ήθών και τή φθορά των αξιών. 'Ο κ. Στάλιος προκαλεί τήν άφύπνισή μας για τήν άντιμετώπιση της άντιπνευματικής έποχής μας και συντηρεί τήν έγρήγοσή μας για τήν άνύστακτη μάχη κατά του ύλισμού.

Ν.Χ.Χ.

ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΚΟΥΛΟΥΡΗΣ, *Τὰ τέκνα του πλοιάρχου 'Οδυσσέα Κολόμβου (συλλογή)*, 'Αθήνα 1987.

Στό έργο αυτό του κ. Χ.Ν.Κ. -- γνώφο όνειρου -- επιπολάζει ό λυρισμός και ή εύαισθησία με μιά σοφία και πείρα της ζωής. Διαβάζοντάς το αισθανόμαστε ένα ψυχικό άπλωμα και μετίνε. Στο ποίημά του «Σαλώμη» (τούτο άξίζει ιδιαίτερης προσοχής, ιδίως από τούς νέους) άναφέρεται στις γυναίκες, που με τήν προκλητικότητα τους επιδιώκουν νά εκμαυλίσουν τούς άντρες, για νά τούς μειώσουν: «*Κάλλος που συντρίβει νοϋ και ψυχή*». Στο «Τού μειλίχιου Δία ή βούληση» φανερώνεται ό χαρακτήρας του συγγραφέα, σέ αντίδιαστολή με τούς άλλους που περιγράφονται στο μότο του βιβλίου: «*Οί έξαλλοι ναύτες του 'Οδυσσέα Κολόμβου, / κυκλοφορουν άνάμεσά μας καθημερινά / και λεηλατούν, δίχως ντροπή, δίχως οίκτο / τήν ήρεμία της ζωής μας*». 'Η συλλογή περιέχει και μερικά πεζοτράγουδα, στα όποια ό ποιητής άκολουθεί τό παράδειγμα των «*Πεζών ρυθμών*» του Παπαντωνίου, τον όποιο έχει βαθιά μελετήσει. 'Από αυτά ξεχωρίζει ό «'Ιδεαλισμός» με συμβουλές προς Συνέλληνες και όμοτέχνους.

Στά ποιήματα αυτά του Χ.Ν.Κ. έπισημαίνουμε μιά άρχαιολατρεία, που όμως δέν άπαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις από τον μέσο άναγνώστη, για νά γίνει κατανοητή. 'Επίσης διαπιστώνουμε έναν ιστορισμό και, μαζί με τήν πνευματική, και μιά κοινωνική παιδεία.

Ο.Μ.Δ.

● **ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΟ**: Στο προηγούμενο 75ο τεύχος από τεχνικό λάθος ή σελίδα 4217 άριθμήθηκε και τοποθετήθηκε στη θέση της σελίδας 4216 και τάνάπαλιν.